

naše planine

1-2

1981

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

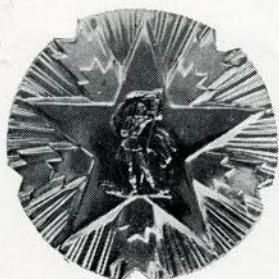
Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja preplata 200 dinara (za inozemstvo 20 USA dolara). Cijena pojedinog broja 50 dinara (za inozemstvo 5 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Preplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII. 1972).

**Godište 73 (33) Siječanj-Veljača 1981. Broj 1-2.
Volumen 73 (33) Januar-Februar 1981. No 1-2.**

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

SADRŽAJ

Planinarski savez Hrvatske u 1980. godini	3
Međudruštveni savjet ZPP-a	5
Philip Temple: Olimp, sjedište bogova	6
Barbara Lapenna-Brakus: Uspon na Pik Lenjin	9
Petar Lučić Roki: Tamo gdje Alpe izviru iz mora	11
Šime Balen: Uspon na Hajdučke kukove	13
Smilja Petričević: Velebit, dragi moj!	17
Ante Rukavina: Iskre u dječačkim plavim i crnim očima	21
Uzeir Beširović: Susret s Paklenicom	25
Uzeir Beširović: Na Carevim livadama	26
Fikret Kahrović: Vjetar s Prenja	27
Bećir Isaković: Maglić	29
Sakib Kliko: Klekovača	32
Ivan Jakovina: Zavižanski meteorolozi	34
Mr Srećko Božičević: Strah od neprirodnog	35
Mr Željko Kašpar: Zdravko Ceraj	37
Alpinistika	38
Jakob Kopić: Planinarstvo u »Jutarnjem listu« 1912—1941.	39
In memoriam	43
Vezni putevi i transverzale	43
Prvenstveni usponi	44
Speleologija	46
Publicistika	46
Vijesti	47

**Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom**

Slika na naslovnoj stranici

Negdje u Alparna

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

GODIŠTE LXXIII (XXXIII)

OD 1898. »HRVATSKI PLANINAR«, OD 1949. »NAŠE PLANINE«

UREDNIK

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB 1981

Planinarski savez Hrvatske u 1980. godini

Društva. 1980. g. bila su u PSH uključena 102 planinarska društva. Osnovano je 9 novih društava: »Bitoraj« Zagreb, »Skradski vrh« Skrad, »Vitrenik« Podgora, »LTA« Varaždin, »Imber« Omiš, »IKOM« Zagreb, »Višnjevića« Ravna Gora, »Tulove grede« Obrovac i »Novi Zagreb«. U toku godine neka društva nisu bila aktivna, pa čak nisu podigla ni članske markice za 1980. g. To su: »Vršak« Brod Moravice, »Runolist« Oroslavje, »Kuna-gora« Pregrada, »Rudnik« Tršće, »NIK« Zagreb, »Rajinac« Krasno, »Korčula« i »Badanj« Medak. Njihovo aktiviranje bit će važan zadatak Saveza u idućoj godini.

Clanstvo. Prema broju članskih markica prodanih društвima u 1980. godini, lani je bilo u SR Hrvatskoj 29.526 članova (1158 više nego 1979), od čega odraslih 16.197, omladincata 7223 i podmlatka 6106.

Gradski, općinski, međuopćinski odbori i savezi. Na području SRH djeluje ih pet i to: Planinarski savez Zagreba, Općinski planinarski savez Rijeke, Planinarski odbor Dalmacije, Planinarski odbor Slavonije i Savez društava sjeverozapadne Hrvatske (Bivši međudruštveni savjet zagorskog planinarskog puta — ZPP). Svi savezi odnosno odbori pokazali su veliku aktivnost na koordinaciji rada društava, organizaciji zajedničkih akcija, aktiviranju pojedinih društava, i dr. Planinarski savez Zagreba i Općinski planinarski savez Rijeka dobivaju od gradskih SFK posebna finansijska sredstva za svoj rad, dok ostali odbori rade gotovo bez ikakvih sredstava, što predstavlja i najveću košnicu u njihovu radu.

Predsjedništvo PSH (do prošle Skupštine PSH Izvršni odbor) broji 26 članova, a u sastavu se prema Statutu PSH nalazi i po jedan delegat iz svakog regionalnog saveza (odbora). Time je postignuta još veća koordinacija i povezanost Saveza s regijama i društвima. Održano je 10 sjednica na kojima je razmatrana realizacija zaključaka Skupštine PSH, organiziranje akcija, rad komisija, međurepublička i druga suradnja, finansijska problematika, izdavačka djelatnost i drugo. Osim na sjednicama, članovi Predsjedništva aktivno su sudjelovali u radu PSH, saveznih komisija, regionalnih odbora i društava. U tome su im pružali aktivnu pomoć i članovi Odbora društvene kontrole Saveza. Vrlo dobra je bila suradnja s drugim društvenim i sportskim organizacijama, posebno sa SFK Hrvatske i RSIZ-om fizičke kulture SRH, Republičkim i pokrajinskim planinarskim savezima i s PSJ. U okviru PSJ djeluju Božidar Škerl kao član Predsjedništva, Vladimir Božić kao predsjednik Komisije za speleologiju i Dražen Zupanc

kao predsjednik Komisije za GSS. Također su predsjednici pojedinih komisija PSH članovi komisija PSJ. Tradicionalni susreti s PS Slovenije i PS BiH održani su i ove godine: s PS Slovenije u dalmatinskim planinama, a s PS BiH na Vranici. Na tim susretima razmatrana je problematika od zajedničkog interesa. Povodom 10. obljetnice republičke planinarske transverzale »Po planinama SRH« organiziran je u zajednici s Općinskim planinarskim savezom Rijeka »Susret planinara SRH« 13. i 14. rujna na Platku i Snježniku. Krajem godine formirana je Komisija za školovanje kadrova.

Gospodarska komisija nastavila je i ove godine rad na održavanju i uređenju planinarskih objekata pod upravom PSH. Nažalost, obim planiranih radova u ovoj godini morao je biti smanjen, jer PSH nije dobio ni dinara pomoći (kao proteklih godina) već su korištena vlastita sredstva: fond amortizacije i uštedena sredstva ranijih godina iz gospodarskog fonda. U domu na Zavižanu postavljeni su novi prozori i izvedeni redovni radovi na održavanju. Poduzete su i potrebne administrativne mjere za uknjižbu doma i okolnog zemljišta u korist PSH i za dobivanje lokacije za novi dom. Popravljen je dio urušene Premužičeve staze u blizini Rossijevog skloništa. Zbog dotrajalosti napušteno je sklonište u Skorpovcu. Iznajmljeno je novo sklonište u obližnjem zaseoku Pejakuši i snabdjeveno inventarom. Za domove na Štirovcu i Rismjaku PSH i dalje snosi troškove čuvanja, a nabavljeno je i nešto potrebnog inventara. Konačno je riješeno pitanje doma u Jablancu, koji je preuzeo PD »LTA« iz Varaždina. Društvo je izvršilo skoro sve potrebne sanacijske radove, pa će dom biti ponovno otvoren 1. svibnja 1981. g. Na društvenom domu PSH u Zagrebu proširen je kolni ulaz i preuređena vrata na garaži radi ulaska kombija. Ukupno je utrošeno za radove (nije uključen rad članova), osobne dohotke čuvara i osiguranja 279.621 dinar. Svakako je potrebno spomenuti praktički nerješiv problem s kojim se susreću članovi Komisije, a to je nered i uništavanje inventara u skloništima na Velebitu. Nažalost, pojedini posjetioc-članovi upućuju neumjesne primjedbe na račun PSH, umjesto da pomognu Komisiji i urede skloništa.

Propaganda i izdavačka djelatnost. Unatoč zaključcima Skupštine PSH o angažiranju društava na povećanju broja pretplatnika i suradnika časopisa »Naše planine«, problematika je i dalje ostala ista. Naklada nije povećana (2 200 pretplatnika uključivo i BiH), a niti broj suradnika. Troškovi izda-

vanja su za svaki dvobroj sve veći zbog stalnog poskupljenja papira i tiskarskih usluga. Zahvaljujući finansijskoj pomoći RSIZ-a za fizičku kulturu, časopis nema finansijskog gubitka. Izdana je knjiga Borislava Aleraja »Klek« u 2000 primjeraka. U tisku je drugo izdanje vodiča »Planine Hrvatske« Željka Poljaka. Vodič će biti tiskan u 5000 primjeraka, a izaći će početkom 1981. godine. Za potrebe društva tiskana je posebna brošura koja sadrži Statut PSH, Pravilnik za dodjelu priznanja i Pravilnik o radu Suda časti PSH. Biltén »Vijesti PSH« izašao je u 10 brojeva, ali se i dalje osjeća nedostatak priloga. Planinarska rubrika u dnevniku »Vjesnik« izlazi redovno i, na žalost, još je uvijek jedina stalna planinarska rubrika u novinama. Nastavljeno je izdavanje značaka iz serije »Velebit«, a izdana je i posebna značka doma na Zavižanu. Prigodom proslave 10. obljetnice republičke transverzale izdane su jubilarne značke i zastavice. Za knjižnicu PSH redovno se nabavljaju nova domaća i strana izdanja planinarske literature. Velik je propagandni efekt za planinarstvo i Velebit imala televizijska serija »Velebit« čiji je planinarski dio pripremio i obradio dr Željko Poljak.

Komisija za dodjelu priznanja primila je i obradila u protekloj godini 281 prijedlog za dodjelu znaka priznanja PSH i PSJ. Na prijedlog Komisije, Predsjedništvo je dodijelilo 2 Plakete PSH, 32 zlatna, 54 srebrna i 132 brončana znaka PSH, dok je 35 prijedloga odbijeno jer nisu zadovoljili uvjete iz Pravilnika. Planinarskom savezu Jugoslavije upućeno je 7 prijedloga za zlatni i 19 za srebrni znak PSJ. Veći broj prijedloga nego inače posljedica je proslave 30. obljetnice rada većeg broja društava. Komisija ima neprilike jer neka društva ne poštuju kriterije Pravilnika i jer komisiji ostavljaju vrlo kratke rokove za rješavanje prijedloga.

Komisija za Statut i normativna akta sudjelovala je u pripremi svih normativnih akata Predsjedništva, komisija PSH i PSJ.

Komisija za zaštitu prirode suradivala je sa svim organima i organizacijama koje se bave zaštitom prirode u Republici te je sudjelovala na uskladivanju međusobnih stava i podnošenju prijedloga o zaštitu Saboru SR Hrvatske. Stalna suradnja s Republičkim zavodom za zaštitu prirode kao i Savjetom za zaštitu prirode Hrvatske prednijela je sinhroniziranom radu na zaštitu prirode i omogućila jedinstven stav u nekim aktualnim pitanjima. Održavan je stalni kontakt s Koordinacijskom komisijom za zaštitu prirode PSJ te su u skladu s njezinim programom izrađena neka normativna akta za rad Komisije. Također se suradivalo s komisijama u drugim republikama, dostavljeni su im programi i materijali o radu, kao npr. smjernice o radu, program seminara za zaštitu prirode i sl. Na propagandnom planu nastavljene su akcije od kojih su najznačaj-

nija predavanja o zaštiti prirode u pojedinim društvima, planinarskim školama i načodnim sveučilištima. Komisija je izvršila pripremne radove na organizaciji seminaru za zaštitu prirode u pojedinim sektorima republike, a koji će se održati u 1981. godini.

Komisija za GSS koordinira rad 11 stanica na području SRH. Osnovana je nova Stanica u Karlovcu. Organiziran je republički zimski tečaj na Platku na kojem su sudjelovala 32 pripravnika iz 7 stanica, te dva seminara za stanice u Tršću i Karlovcu. Održani su i ispit za naslov »gorski spasavalac« i položilo ga je 8 pripravnika. U povodu proslave 30. obljetnice GSS PSH organiziran je Zbor spasavalaca i pripravnika PSH u planinarskom domu u Velikoj. Tom prilikom dodijeljene su spomen-značke članovima za 20 i više godina aktivnog rada. Predstavnici Komisije sudjelovali su u radu Koordinacijske komisije za GSS PSJ, na instruktorskom seminaru PSJ, a tri člana položila su ispit za saveznog instruktora GSS.

Komisija za alpinizam koordinira rad pet alpinističkih odsjeka i pet alpinističkih pododsjeka u SRH. U toku godine održano je 10 sastanaka Komisije u užem sastavu i tri sastanka kompletne komisije. Od značajnijih akcija potrebno je spomenuti:

— sudjelovanje u organiziranju ljetnog alpinističkog logora na Trnovačkom jezeru u zajednici s AO PD »Željezničar« s 50 sudionika,

— organiziranje seminara za alpinističke instrukture na Grossglockneru na kojem je sudjelovalo 15 instruktora odnosno kandidata za instrukture iz svih AO u SRH,

— organiziranje Zbora alpinista SRH na Mosoru uz suradnju AO PD »Mosor« sa 40 sudionika,

— organiziranje skupa alpinista u Paklenici za Prvovsibanske praznike u suradnji s PS Zagreba i AO PD »Velebit«,

— održavanje ispita za naslov »alpinist« na kojima je taj naslov steklo 8 kandidata.

U toku školovanja, koje su organizirali PS Zagreba i Fakultet za fizičku kulturu, 12 alpinista steklo je naziv »instruktor« (rang trenera u ostalim sportovima).

Komisija za speleologiju koordinira rad speleoloških odsjeka u SRH. Od značajnijih akcija potrebno je spomenuti organiziranje Zbora planinar speleologa PSH u Zagrebu, republičkog speleološkog logora na Biokovu uz suradnju PSZ s 25 sudionika iz 5 odsjeka (tom prilikom istražena je druga po dubini jama u SRH), saveznog savjetovanja o spašavanju iz speleoloških objekata na Medvednici i ispit za naslov »speleolog« koji je položilo 5 kandidata. Članovi su sudjelovali i u akcijama drugih saveza i organizacija i to na sastancima Komisije za speleologiju PSJ, Zboru speleologa Slovenije, Speleološkom kongresu Jugoslavije itd. Naziv instruk-

tora steklo je 9 speleologa. Komisija je nastavila s pripremom materijala (izmjene i dopune) za »Tumač zapisnika speleoloških istraživanja« i »Speleološki priručnik«.

Komisija za orijentaciju pokazala je ove godine veliku aktivnost na propagandi i organiziranju orijentacijskih natjecanja. Bila je organizator:

- Republičkog orijentacijskog natjecanja PSH,
- Saveznog orijentacijskog natjecanja PSJ na Petehovcu,
- Međunarodnog pojedinačnog orijentacijskog natjecanja na Ponikvama,
- boravka skupine od 85 švedskih natjecatelja u Zagrebu.

Troje istaknutih orijentacija boravilo je u Švedskoj na natjecanju O-ringem kao gosti Švedskog orijentacijskog saveza. Komisija je i ove godine izradila i uskladila kalendar orijentacijskih natjecanja u SRH, a predstavnici komisije sudjelovali su u radu Koordinacijske komisije za orijentaciju PSJ. Četiri člana stekla su naziv instruktora.

Komisija za markacije i transverzale vodi brigu o republičkoj transverzali »Po planinama SRH« i o »Velebitskom planinarskom putu«. Do konca 1980. g. izdانا su ukupno 3884 dnevnika »Po planinama SRH« (u 1980. g. 640) i dodijeljen 261 spomen-znak (u 1980.

g. 36), 3596 dnevnika VPP (u 1980. 560) i dodijeljena 932 spomen-znaka (u 1980. g. 162).

Komisija za vodiče koordinira rad četiri Stanice vodiča. U toku godine bila je organizator Zbora vodiča i pripravnika PSH u Samoborskom gorju i Republičkog tečaja vodiča PSH na Risnjaku. Sedam vodiča steklo je naziv instruktora.

Komisija za omladinu organizirala je, kao i svake godine, u suradnji s PD »Vihor« i PD »Sutjeska« tradicionalni planinarsko-skijaški pohod »Tragom 26 smrznutih partizana« s više od 200 sudionika. Organiziran je posjet 20 planinara pionira Zboru planinarskog podmlatka PSJ na Jabuci kod Prijeopolja i sudjelovanje 10 planinara omladinaca u Pohodu planinara omladinaca u Kovoskoj Mitrovici.

Komisija za povijest planinarstva nastavila je s radom na prikupljanju planinarske dokumentacije za planinarski muzej.

Komisija za međunarodne veze je izravno ili u suradnji s Komisijama PSH održavala međunarodne kontakte.

Poslovница PSH. U toku godine došlo je do izmjene zaposlenog osoblja u poslovnicama PSH (administrator, knjigovoda i čistačica) zbog odlaska u mirovinu odnosno na drugo radno mjesto. Unatoč ovim promjenama, u radu poslovnice nije bilo poteškoća zahvaljujući prvenstveno zalaganju novih radnika.

MEDUDRUŠTVENI SAVJET ZAGORSKOG PLANINARSKOG PUTA U 1980. godini

Medudruštveni savjet Zagorskog planinarskog puta je u 1980. nastavio dobrim radom. Održana su 4 savjetovanja. Tako smo na I savjetovanju održanom u mjesecu ožujku na Velikom dolu u organizaciji PD »Japetić« iz Samobora izabrali novo rukovodstvo s dugogodišnjim predsjednikom Dragutinom Karažincom na čelu i tajnikom Samcom Vladimirom, te zamjenicima Ivom Stojišić, Filipom Majićem i Vlatkom Horvatom. Karažinac je delegiran u predsjedništvo PSH, a Stojišić, Majić i Horvat u Konferenciju PSH. Usvojen je plan prihoda i rashoda MSZPP za 1980. Zaključeno je da se za najbolje i najaktivnije društvo na području MSZPP proglaši PD »Ravna gora« iz Varaždina. Ipak je najvažnija tema savjetovanja bila promjena i donošenje novog statuta MSZPP. Ova je tema bila prisutna i na ostalim savjetovanjima u 1980. godini.

II je savjetovanje održano u VI mjesecu, pri-godom otvorenja nove planinarske kuće na »Lojzekovom izvoru« u organizaciji PD »Stubičan« iz Stubiće. Imalo je svečani i radni dio. U svečanom dijelu otvorena je nova kuća uz prigodni govor domaćina i predsjednika PD »Stubičan« Ivana Jovana, te ostalih delegata, koji su dali priznanja i pohvale domaćinu. Tom prigodom MSZPP poklanja društvu »Stubičan« 1000 din za uređenje kuće. Prihvaćen je prijedlog PD »Grebengrad« Novi Marof da to društvo organizira planinarski slet Hrvatskog zagorja u rujnu. Raspravljalo se i o obnovi planinarskih markacija na trasi ZPP.

III savjetovanje održano je u listopadu, po prvi puta u planinarskom domu »Lipa«, u organizaciji novo učlanjenog društva u MSZPP »Lipa« Sesvete. U pozdravnoj riječi predsjednika društva Jose Rukavine upoznali smo se s izgradnjom

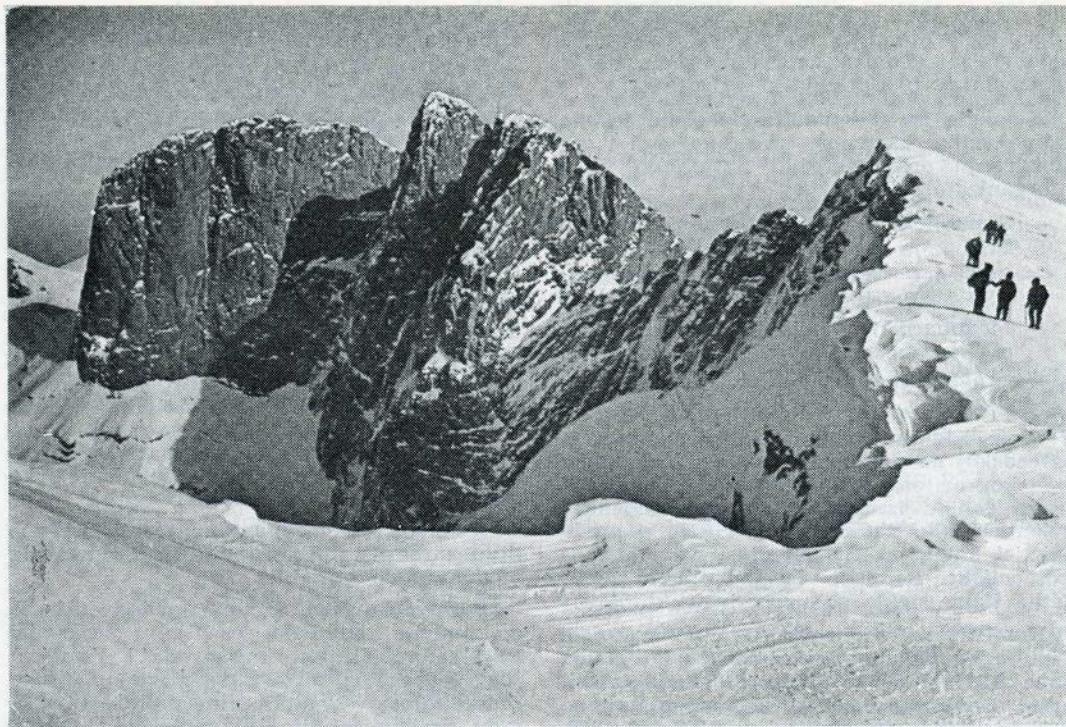
planinarskog doma i akcijama društva u Sesvetama. Počivalno je ocijenjen planinarski slet Grebengrada. Na sletu je predan prelazni pehar najaktivnijem društvu u 1979. PD »Ravna gora« Varaždin, a društvu »Grebengrad«, priredivaču sleta dodijeljeno 1000 din kao pripomoć u izgradnji nove planinarske kuće. U raspravi je istaknuto organiziranje planinarskih škola za podmladak i omladinu, koje spro-vode pojedina društva. Delegat PSH i PD »Zagreb-matica« Zvjezdana Gregorina daje smisao i ton raspravi u kojoj prevladava mišljenje, da su to zapravo predškole za sticanje osnovnog znanja o planinarstvu, te ne spadaju u rang specijaliziranih škola za osposobljavanje kadrova u planinarstvu.

Fročitan je stari pravilnik MSZPP iz 1963. i donijeta odluka, da se do proljetnog savjetovanja izradi novi prijedlog statuta i pravilnik ZPP-a. Na poticaj delegata iz Bedekovčine raspravljalo se o veoma slabom stanju planinarskih objekata na Velebitu, te o mjerama koje bi trebalo poduzeti.

IV je savjetovanje održano pod veoma nepovoljnim vremenskim uvjetima (snijeg, vijavica) u planinarskom domu na Kalniku u mjesecu prosincu. Budući da se skupio mali broj delegata (samo 9), nisu ni rješavana pitanja od bitnog značaja. Zaključeno je da se zimske planinarske škole za podmladak i omladinu održe na Kalniku u organizaciji PD »Kalnik«, na Strahinjčići u organizaciji PD »Strahinjčica« i u Varaždinu u organizaciji PD »Ravna gora«.

Iako nismo mogli spriječiti odumiranje PD »Runolist« u Oroslavljtu, možemo konstatirati da smo radom MSZPP zadovoljni i to ne samo u prošloj već i u protekle 23 godine postojanja te velike i aktivne regionalne planinarske organizacije.

Dragutin KARAŽINEC

Olimp, sjedište bogova

PHILIP TEMPLE

Daleko sam putovao i zbog proljetnih oluja čekao mnogo dana. I eto, napokon je stajao pred mnom veliki Olimp, sjedište grčkih bogova, jasno osvijetljen, pri jutarnjem svitanju.

Vidio sam Mount Everest, Mont Blanc, Mont Cook, vrhunce i gorske lance u najudaljenijim kutevima svijeta, ali niti jedan se s njim ne može usporediti. Stijene Zeuso-vog prijestolja žarile su se na izlazećem suncu kao da se tu zrcali brončano podnožje Zeusove palače, snježni nanosi svjetlucali su se u visini kao oboreni stupovi mramorne galerije. Sam pogled na Olimp, taj osebujni izvor zapadnjačkih priča i poezije, izazvao je u mojoj fantaziji na tisuće slika. Ako se na nj popnem poprimit će te mistične slike čvrste oblike i tada bih mogao znatnom dijelu slavne stare Grčke odati svoje poštovanje.

Penjao sam se s istočne strane. Put do vrha visokog 2917 m vodi kroz najpoznatiji duboko usječeni klanac. Taj je vrlo uzak i ima strme stijene, koje izazivaju vrtoglavicu. Moglo bi se pomisliti, da ga je iskopao sam bog mora Posejdon za silazak s Olimpa u svoje naslijedeno carstvo. Na dnu ovog klanca

teče rječica Enipeus prema moru. Odisej ju je u podzemlju nazvao najljepšom rijekom, koja teče na Zemlji.

Na ulazu u klanac nalazi se gradić Litoron. U njemu sam unajmio automobil, koji me vozio 18 km dugim serpentinama do visine, odakle se uspon do planinarske kuće na Olimpu skraćuje na četiri sata. Otkad je ta cesta sagrađena, broj posjetilaca na brdo bogova veoma je porastao. Godine 1979. bilo ih je već više od pet tisuća.

Prva etapa uspona trebala me je odvesti do Planinarske kuće »A« na visini od 2100 m. Prije polaska sjeo sam u jednu kavaru Litorona i, zaštićen od vrućeg lipanjskog sunca, srkao svježi sok. Ljudi oko mene, sve mještani, razgovarali su o politici, uz jaku grčku kavu, smolom začinjeno vino ili anishevku rakiju zvanu ouco. Njihova lica navorana i od vjetra štavljenja, pokazivala su izraz izmiješan strašću i gorčinom, naslijede nebrojenih desetljeća borbe. Prije stotinu godina, kada su turski gospodari pobijedili ustanike, koji su pokušali stresti tuđinski jaram, bio je Litoron potpuno razoren. Devedeset godina bio je Olimp granica između nove Grčke i Turske, i tek nakon oslobođenja Makedonije i na kra-

ju balkanskih ratova 1912/13. smjeli su se stanovnici gradića i novi žitelji Olimpa smatrati Grcima.

Zov pana. Već u dane Homerovih heroja bio je masiv Olimpa sjeverni ugaoni stup Grčke, strateška oblast za strane uljeze. Kada sam na istočnoj strani dobivao na visini i pogledao na usku obalu Termejskog* zaljeva, izgledala je sada vrlo miroljubiva, puna cvatućih sela i polja, obrađenih s mnogo ljubački. Smjerovi najvažnijih cesta i željezničke pruge — i silueta križarske tvrde iz 13. stoljeća — podsjećaju me, koliko je osvajačkih bataljona ovuda prolazilo, da bi stiglo do Atena. Mnoštvo ratujućih smrtnika prolazilo je ispod brda bogova — Rimljani, Goti, Arapi, Bugari, Turci, Grci.

Penjući se cestom obuzeo me osjećaj kao da sam se oslobođio života ljudi na Zemlji. Očarao me cvrkut ptica iz šume bukava, hrastova i makljena. Priča kaže da je ovdje sahranjen Orfej i da slavu otad pjevaju slade nego igdje na svijetu. Zaustavim se povije na nekoj livadi, popnem se na visoko stablo i pogledam na stijene u klancu Enipeusu. Činilo mi se da bih ih mogao dohvatiti. Pod nogama čuo sam dalek šum vode. Istrošene vapneničke stijene izbrazdane su i čine neprestanu zaštitu od nametljivih smrtnika. Iznenada začujem nad sobom zov, kao da je oživio veliki Pan, s namjerom da me otjera s ovih svetih visina. Tada začujem zvezket zvana i jedan moderni Pan stupi na čistinu. Bio je to stari pastir koji je čuvao svoje stado koza. U jednoj ruci držao je izrezbaren štap, a u drugoj suncebran, i pitao me kuda idem. Odgovorim mu zapinjući, a on mi mašući suncebronom prema vrhu reče: »Samo dalje, samo dalje!« Zatim nabroji imena svih livada, žljebova i izbočina, koje su još bile predra mnom. Stari pastir me podsjeti, da na Olimpu nisu imali svoje sjedište samo bogovi. Pravi stanovnici Olimpa bili su od davnine pastiri, lovci i drvosječe, koji su poznavali sve uglove i kuteve, gotovo svako stablo i svaku pticu.

Amfiteatar. Cesta se završavala na visini od 1100 m pred odronom zemlje i zaostacima velikih oborina. Tako su na Olimpu pustosjeći djelovali topljenje snijega i kiše! Uskoro ostavih za sobom posljednju tekuću vodu, izvor Enipeusa, koračajući po kamenitoj stazi kroz šumu koja je na podnevnom suncu doslovce pucketala. Bršljan je pokrivaće goleme stijene, a livade viših čistina bile su posute mačuhicama, ljubicama i zumbulima. S jedne osmatračnice dugo sam gledao u gornji dio doline Enipeusa. S druge strane uskog ulaza u klanac visoko i skriveno ležao je svijet za sebe, uzvišen i pun tajni. Kamenite police stvorile su ovde kao u golemom amfiteatru redove sjedišta za publiku stabala, a sunce je sjalo između vrhova, koji su mogli biti vrata u nebo. Skoro bih povjerovao opisima Homera, koji u Odiseji kaže:

Nikada ga ne potresu orkani
niti poplave kiše,
niti ga zavije snijeg.
Etera blješća modrina
širi se bez oblaka
i roni u zrakastu svjetlost.

Kada sam se popeo do ovog impozantnog amfiteatra, shvatio sam zašto su grčki bogovi i božice tako često bili personifikacija prirode. Zeus je bio gromovnik ili sakupljač oblaka, Hefajst mu je kovao munje, Zeusov brat Posejdona bio je gospodar mora, jezera i potresa, Hore su određivale godišnja doba. Apolo je utjelovljavao sunce i idealan oblik muškarca, Apolonova sestra blizankinja Artemida bila je božica mjeseca i planina, koje su bile njezino carstvo, i u kojima je lovila jelene srebrnim lukom i tobolcem.

Cim sam se više penjao, tim su strmije postajale stijene amfiteatra. U njima su bili urezani duboki žljebovi, ali nije bilo vode, nego ostaci izumrlog drveća koje su zimi doplavile lavine. Bukve i bršljan bili su daleko ispod mene, samo mali borovi nalazili su se mjestimice na golom vapnenu. Postalo je hladnije i znoj se na mojim ledima ohladio. Viši dijelovi Olimpa nestali su u neprobojnoj magli, kojom su se bogovi rado zastirali, kada su poželjeli da ih nitko ne vidi.

Zvonjava malih zvona i kolona mazgi bez tereta, koju sam sreo u zamagljenoj šumi, upozorila me da više nije daleko do planinarske kuće Spiliros Agapitos. Njezino ime sjetilo me na prvog predsjednika Grčkog planinarskog saveza, koji je planirao broj planinarskih kuća na Olimpu. Sagradena od kamena i cigle smještena je na uzvišenom mjestu obraslo izbočine brijege, odakle se lijepo vidi klanac Enipeus udaljen dvanaest kilometara i zamagljena morska obala.

Nektar i ambrozija. Odložim uptrnjaču i pridružim se šarolikom mnoštvu, koje se sabralo u blagovaonici pod niskim stropom oko kamina, da proveđe veče uz pjesmu i ples. Prebacivanje na tvrdom kamenitom podu bio je vrhunac divlje predstave. Grci i inozemci hvatali su se u grupne plesove, koji su pozivali narode i generacije. U plesu su sudjelovali Švicarci, Nijemci, Novozelandani, Australijci, Amerikanci, Kanadani i Englezzi. Najmlađi bio je deset godina, a najstariji, jedan profesor, šezdeset i osam. Bog muzike, Apolo, imao je svoje veselje, ništa manje i Dionizije, jer je vino iz petolitrenih bokala teklo u potocima.

Ali pravi nektar Olimpa nije bilo vino. Bio je to »čaj Olimpa«, osvježujuće piće mirišće na med, koje mi je 45-godišnji Kostas Zolotas slijedeće jutro natočio. Kostas je već dvije i pol decenije službeni olimpski vodič Grčkog planinarskog saveza i ujedno upravitelj planinarske kuće. Kako nije uvijek bilo planinara koji bi trebali vodiča, imao je slobodnog vremena da nauči pripravljati čaj iz olimpske biljke Caesaritis scardica. Kako je njegov olimpski čaj za mnoge umorne i žedne penjače bio nektar, tako je i njegova salata od rajčica, krastavaca, luka, masline.

* danas Solunskog (op. prev.)

kozjeg sira, maslinovog ulja i bilja bila ambrozija. Dok sam na terasi planinarske kuće uživao jedući ambroziju, uper Kostas svoje oči na okolišne vrhove navodeći njihova imena. Prvi se zvao Skala (Stepenica), najviši Mytikas (Igla), vrh iza njega, sličan tvrdavi, Štefani ili Zeusovo prijestolje. »Na sve su se prvi popeli bogovi«, reče Kostas namigujući.

Zeusovo prijestolje. Za posljednju etapu svog uspona ustao sam rano, da vidim, kako se jutarnje sunce slično brončanom štitu odražava u moru. Sunce mi je brzo ugrijalo leđa. Požurih svoje korake i kada obidoh jednu strmu stijenu, bio je iznenada preda mnom niz olimpskih vrhova. Prema zapadu i jugu protezala se valovita visoravan u obliku brojnih plitica s malim snježnim nanosima. Svaku pliticu nadvisivao je kameniti stožac. Na brojao sam 12 takvih stožaca — 12 nebeskih temelja za palače dvanaestoro bogova.

Kada sam se penjao naviše, pokazao mi se krater s dubinama punima snijega. Nekada je morao biti užaren i vibrirao je od vrućine. Žamišljao sam si Hefajstovo potpirivanje vatre s 20 mijehova. Ovdje je šepav i kovač imao vlast i zlatno prijestolje Zeusovo, ovdje je izradio neusporedivo Ahilovo oružje i štit Heraklov, prije nego što je stvorio ženu Pandoru, koja je cijelom čovječanstvu donijela nesreću.

U još većoj visini video sam iza duboke plitice u udaljenosti od jednog kilometra vrhove Skolio (2911 m) i Agios Antonios (2815 m), kako jasno strše u nebo. Otpatio sam se preko njih i otkrio tragove starih prebivališta. Na vrhovima nađeni su ostaci žrtvenika, krhotine peharu i kovani novac s likom Aleksandra Velikog. Sve to dokazuje, da je ovdje u klasično i helenističko doba postojalo dobro upravljano Zeusovo svetište.

Polako sam se u zavojima penjao dalje. Kada sam pogledao unatrag, ležale su ispod

mene prostrane zamagljene ravnice Tesalije, u kojima su se bogovi i titani deset godina borili za prevlast. Ali police posute ruševinama, koje su bile na mom putu, zahtijevale su svu moju pažnju. Rojevit leptira i jata čavki, koje su se dale nositi od vjetra, raspršili su se preplašeno. Zadnji bastion mita bio je preda mnom, ali sam oklijevao da ga svladam. Koliko tisuća ispred mene, a sigurno i tisuća koje će doći iza mene, bile su samo alegorija pokušaja domaći se najvišeg vrha. Skoro sa žaljenjem penjao sam posljednje metre. Jedan, kako se to i pristoji, teški i opasnog greben dijelio me je od Zeusovog prijestolja zaobljenog u obliku luka.

Niži predjeli brijege, primorje i ravnice, bili su sada prekruti slojem guste magle, koja se u krugu slegla oko Olimpa. Jedna ostra i čista linija ucrtna u modro nebo okruživala je njezinu površinu. Pogledam gore, kao da bi se ovdje moralо još više vidjeti. Ako se na olimpske temelje Zeusa paleče i moglo uspeti, kroz njezin bliješće azurni krov nije se moglo ništa vidjeti. Nikakvog ulaza u besmrtnost nije bilo. Bogovi su doduše ovdje stanovali u zračnoj visini, ali samo nešto iznad ubogog svijeta ljudi.

Kreštavo vrištanje me uplaši i ja se lečem — jedan sokol proleti desno pokraj mene. Mogao bi to biti dobar predznak. Sjetih se da je samo malom broju smrtnika bilo priušteno da bogove vidi u drukčijem obliku prirode, nego što smo ih prvobitno sebi predstavljali.

Iznenada se skupiše oblaci i napraviše mrežu sjena na Zeusovom prijestolju. Došle su Hore, kćeri Zeusa, da zatvore ulaz u nebo.

Ja sam svoj san ostvario.

Za smrtnike bilo je vrijeme za silazak.

Preveo iz časopisa »Das Beste«,
novembar 1980, Valent Hofer iz
Rijeke

Uz članak na idućoj stranici

● Planinarski portret bračnog par Brakus. Bračni par Barbara Lapena-Brakus i Bogdan Brakus članovi su PD »Paklenica« iz Zadra od njegova osnivanja. Više godina nalaze se na privremennom radu u inozemstvu, ali nisu prekidali veze s Društvom, nego ga svestrano pomažu. Preko njih Društvo a i pojedinci nabavljaju planinarsku opremu, snabdijevaju se potrebnom literaturom, naročito o visokim svjetskim gorjima. Po nekoliko puta u godini drže predavanja uz projekcije dijapo-zitiva i filmova o svojim i našim

zajedničkim pohodima. Bili su sudionici društvene ekspedicije »Kilimandžaro 79«, snimaju i izrađuju fotografije s motivima iz planine i daju ih Društvu bez ikakve naknade, itd. Do sada su se popeli na više od 300 evropskih i afričkih vrhova od kojih su 43 viši od 4000 metara. Na neke od ovih vrhova popeo se i njihov još uvijek maloljetni sin Marko. Barbara je 1979. dva puta bila na Kilimandžaru (5895m), prvi put u sastavu naše ekspedicije, u kojoj je sama snosila sve svoje troškove, zatim u svojstvu vodiča gru-

pe inozemnih planinara. S ovom grupom je osvojila i Mount Kenyju (4985) u Keniji i vulkan Krizi-bi (4507 m) u Ruandi. Njihov je najnoviji podvig vodenje grupe inozemnih planinara na Pamir u SSSR-u s kojom su uspješno izvršili uspon na Vrh Lenjina (7134 m). Barbara je zbog jedne male neopreznosti dobila smrzotine po rukama, ali je unatoč tome izjavila: »Ne pada mi na pamet da se prekinem baviti planinarstvom.« (D. P.)

Uspon na Pik Lenjin

BARBARA LAPENNA-BRAKUS

ZADAR

Sumrak, 23. jula 1980. Snažan vjetar brije po zapadnoj zaravni Pik Lenjina na 6500 m visine, zabadajući nam u lice ledene snježne iglice, dok uzalud pokušavamo da zabijemo koji klin u kao kamen tvrdo zaledeno tlo. Već se dva sata Bogdan i ja trudimo da postavimo logor 4, koji se sastoji od jednog laganog Dunlop-šatora za dvije osobe. Naša grupa od deset članova, u početku kompaktna, malo se raspada, te smo konačno iz logora 3 krenuli sami nas dvoje, da kao prvi pokušamo osvajanje vrha.

Iza nas leže mjeseci fanatičnog treninga, a pred nama još samo 700 m visinske razlike do konačnog cilja. Na trenutke osjećam kao da će vjetar baciti i mene i šator dolje na 2000 m niži ledenjak Lenjin. Napokon, nakon tri sata krajnje napornog rada, uspjeli smo: naš maleni šator, jedino utočište u ovoj ledenoj pustosi, čvrsto stoji, prkoseći sve jačim naletima vjetra. Iscrpljeni se zavlačimo u njega i pokušavamo bar malo zaspasti. Treba sakupiti snagu za sutrašnji konačni pohod na vrh. No to je u ovakvim uvjetima prilično teško: vjetar sve više jača i zavija oko šatora, nanoseći velike količine snijega na krilo, pa ga moramo tokom noći nekoliko puta otresati. U očajnom pokušaju da odspavam bar nekoliko sati i time steknem snagu za sutrašnji uspon, počinila sam grešku uvezši tabletu za spavanje. Ona će djelovati tokom cijelog slijedećeg jutra i time bitno usporavati naš i onako mukotrapan uspon na vrh. Pred zoru je vjetar stao, te smo napokon utonuli u težak san.

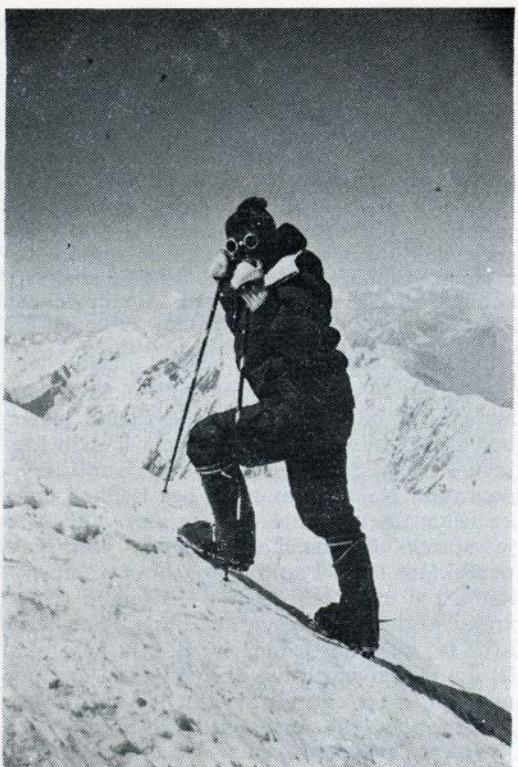
Probudile su nas prve zrake sunca kroz šatorsko krilo. Unutrašnjost šatora potpuno je prekrivena injem, svi predmeti koji nisu bili u vreći za spavanje, čvrsto su zamrznuti. Neizmerno dug traže kuhanje čaja, navlačenje cipela, gamaša, dereza... Tek u 9 sati smo spremni za polazak. Dan je fantastičan, bez ijednog oblaka, no zrak veoma hladan, -15 stupnjeva Celzijusa. Bogdan preko radio-veze najavljuje u bazni logor naš pokušaj uspona na vrh.

Odmah na početku moramo svladati 200 m visoku, strmu padinu. Već nakon prvih koraka počinjem osjećati djelovanje tablete, a i ostalih napora prethodnog dana i večeri. Snijeg je na hrptu čvrsto zbijen i zaleden, djelomično vire i zamrznute stijene, ali je u zavjetrini veoma dubok i teško prohodan. Nakon prvog strmog uspona slijedi blaži dio, a zatim jedan još strmiji uspon, koji završava platoom na 7000 m. Napredujemo korak po korak, a časovi kao da bježe nevjerovatnom brzinom. Plato na 7000 m prekriven je dubokim snijegom i svako izvlačenje noge predstavlja strahovit napor. Sunce se već pomalo

spušta prema horizontu, a još uvijek ne vidimo vrh pred sobom. Iza svake užvisine sledi nova, još viša... Napokon, u 8 sati naveče, dok sunce upravo zalazi za Pikom Komunizma, udaljenim 80 km, dostigli smo svoj konačni cilj. Lenjinova bista i mala čelična piramida, postavljene prigodom 50-godišnjice Oktobarske revolucije: Pik Lenjin, 7134 m! Za osjećaje radosti i ponosa sad nema vremena; oni će doći mnogo kasnije, kad se opet nađemo u baznom logoru, okruženi našim brojnim planinarskim drugovima iz svih krajeva Evrope. Sad moramo što prije misliti na povratak. Na vedrom nebu bez ijednog oblaka uskoro se ukazuje puni mjesec. Vidljivost je upravo fantastična: snijegom prekriveni neprekidni lanci Pamirskog gorja bliješte pod nama i u ovom rijetkom i ekstremno čistom zraku izgledaju nestvarno blizu. Spuštanje kroz taj začarani ledeni svijet, čiju apsolutnu tišinu jedino narušava škripanje snijega pod nogama, ostat će mi zauvijek u sjećanju kao jedan od najveličanstvenijih doživljaja.

Bazni logor »Ačik-Taš« na 3800 m

Barbara Lapenna-Brakus pri usponu na Pik Lenjin, na 6800 m

U 1 sat po noći sretno smo stigli u logor 4.

Pamirska visoravan leži između 72. i 75. stupnja istočne geografske dužine, te između 37. i 39. stupnja sjeverne geografske širine. U njenom masivu sastaje se nekoliko najviših planinskih sistema: Tjen-Šan i Kulun s istoka, Alaj i Transalaj sa sjevera, Karakorum i Himalaja s jugo-istoka, te Hindučuš s jugo-zapada. Zbog toga Pamir još nazivaju i Krovom svijeta. Najviši vrhovi sovjetskog dijela Pamira su Pik Komunizma (7495 m), ujedno i najviši vrh Sovjetskog saveza, Pik Lenjin (7134 m), te Pik Korženjevskaia (7105 m).

Počevši od 1974. godine Planinarska federacija Sovjetskog saveza svake godine od početka jula do sredine augusta organizira u Ačik-Tašu, na podnožju Pik Lenjina, međunarodni alpinistički logor. I njemačka planinarsko-turistička agencija »Hauser«, za koju moj suprug Bogdan i ja povremeno radimo kao vodiči, sudjeluje već nekoliko godina manje ili više uspješno u osvajanju pamirskih

vrhova. Ove godine ponudili su Bogdanu vođenje grupe, što je i za mene bila jedinstvena prilika da napokon osvojam jedan »sedamtisućnjak«. Pripreme i organizacija ekspedicije bili su veoma opsežni. Prijavljeni članovi (7 muškaraca i jedna žena) trebali su listom postignutih dosadašnjih uspona dokozati da su sposobni za jedan takav podvig. Slijedili su precizni dogovori o potreboj opreme, hranu i šatorima. Premda je logor u Ačik-Tašu izvanredno opskrbljen hranom, ona zbog težine nije podesna za visinsko planinarenje, pa smo u tu svrhu nosili iz Münchena posebnu visokogorsku gotovu hranu marke Mountain House.

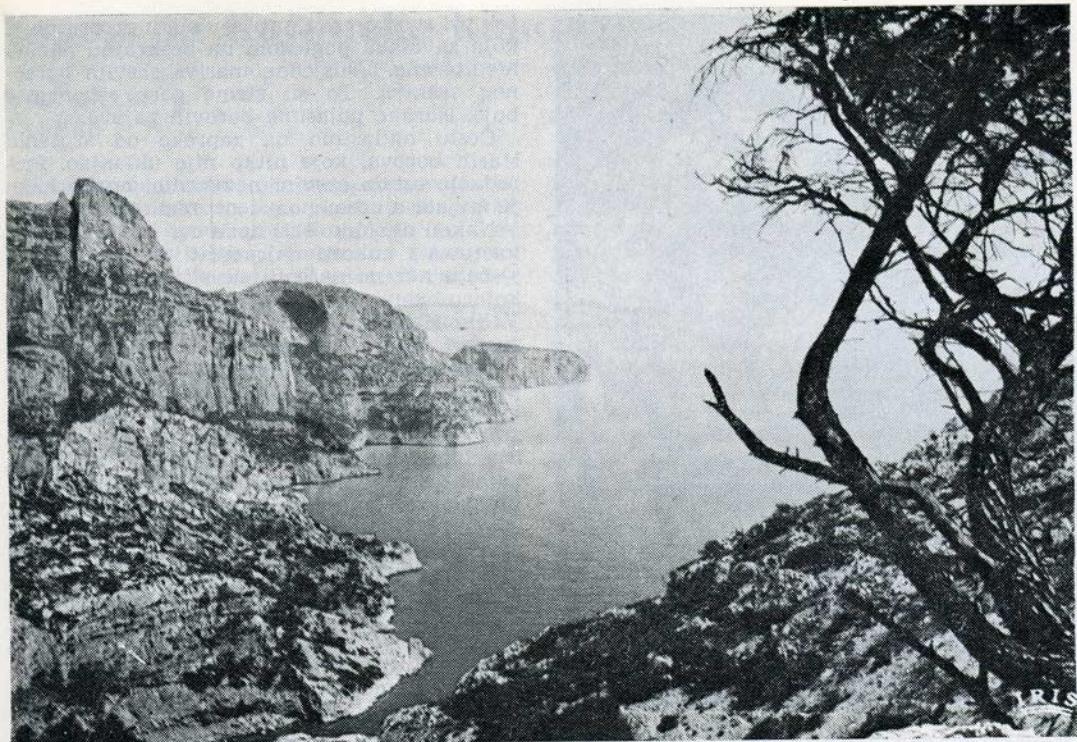
U moskovskom hotelu »Ukrajina« slijede prva upoznavanja i sklapanja priateljstva s drugim planinarskim skupinama, koje tu pristižu iz cijele Evrope: Francuzi, Italijani, Švicari... Dva dana poslije letimo zajedno za Oš, drugi po veličini grad sovjetske republike Kirgizije. Dirljiv doček na aerodromu: pioniri nas pozdravljaju sa cvijećem. Nakon 12-satne vožnje autobusima na jug preko gorja Alaj, kasno u noć stizemo u Ačik-Taš, bazni logor Pik Lenjina, na 3800 m visine. Upoznavanje s upravom logora, topla večera u baraci-blagovaonici, a zatim smo smješteni u prostrane i udobne šatore. Oni će za slijedeća četiri tjedna biti naš dom, u koji ćemo se umorni i iscrpljeni uvijek ponovo vraćati sa snježnih visina.

Narednih tjedan dana, opterećeni teškim teretom do 25 kg, u mukotrpnom radu postavljamo logore 1 (4500 m visine), 2 (5300 m, na samom gornjem rubu strmog seraka lednjaka Lenjin), te logor 3 (6050 m, na sedlu neposredno pod Vrhom Razdjelnaja). Time je najveći dio posla obavljen i postavljen »teren« za konačni uspon na vrh.

Nakon Bogdanovog i mog uspjeha, za slijedećih nekoliko dana će se i ostalih šest članova naše skupine naći na vrhu. Dvojici to nažalost neće poći za rukom. No i ovako je naša skupina najuspješnija u logoru: od deset članova osmorici je uspjelo osvojiti Pik Lenjin, osim toga je dvojici Nijemaca nakon toga još pošlo za rukom da jednom munjevitom akcijom u četiri dana osvoje i četvrti sovjetski »sedamtisućnjak«, Pik Korženjevsku.

Organizacija baznog logora u Ačik-Tašu bila je u svakom pogledu primjerna, sovjetsko rukovodstvo na čelu s načelnikom Babrovićem veoma susretljivo i drugarski raspoređeno.

Nakon mjesec dana napuštamo Pamir, prešretni zbog postignutih uspjeha i s nekoliko zamrznutih prstiju, kao uspomenom (nadam se, ne trajnom) na njegove nečovječne ledene visine.

Tamo gdje Alpe izviru iz mora

PETAR LUČIĆ ROKI

ZAGREB

Jesen je već dobrano zahvatila više predjela planina. Travnjaci već ofureni mrazovima bili su više smedi nego zeleni. Preko svekolike pokrajine Piemonta nadvila se snažna anticiklona, a lijepo sunčano vrijeme grijalo je planine i pod njima prostranu dolinu rijeke Po. S većeru su nailazile guste magle i prekrivale cijelu krajinu, a do jutra bi dosegle i obronke planina. Visoki vrhovi Alpa dočekivali su u zoru izlaz sunca iznad upravo pozlaćenoga maglenog mora, a ono je, kako se sunce sve više uzdizalo, postajalo vunasto-bijelo.

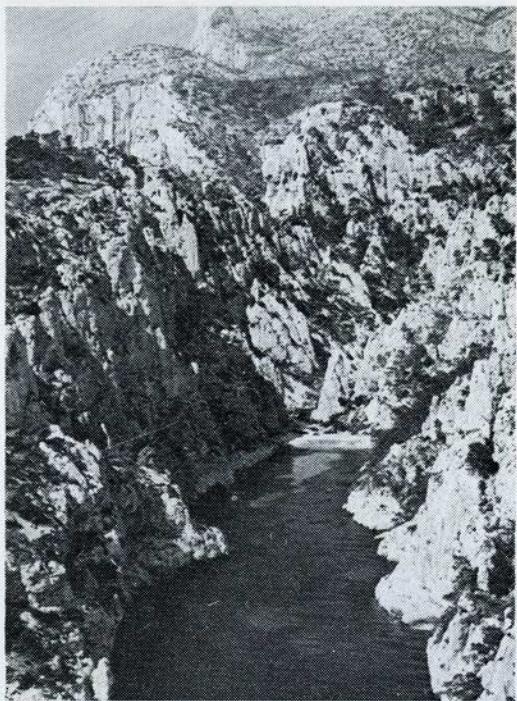
Uspinjemo se teško i vrlo strmo prema šljastom vrhu Monte Viso koji dominira Kotijskim Alpama, jugozapadno od talijanskog grada Torina. Na domaku Primorskih Alpa u susjednoj Francuskoj, Monte Viso dosiže visinu od 3841 metra i s njega izvanredno vidimo osebujan luk što ga Alpe čine na svom 1200 kilometara dugom putu od obala Mediterrana. Primorske Alpe počinju kraj mora između Nizze i Marseilla, i pružaju se prema sjeveru do Mont Blanca, a zatim zavijaju u naglom luku prema istoku sve do naših austrijskih ravnica.

Vidik sa zaledenog vrha Monte Visa zaista je izuzetan. Prama jugu pružaju se valovite Primorske Alpe kao na dohvatu ruke, a na sjevernom kraju velikoga luka poput kristala blješte najviši vrhovi Alpa: Mont Blanc, Matterhorn, Monte Rosa i njihovi visoki susedi.

Sve je kao u nekome nestvarnom svijetu, jer nas prostrano magleno more duboko ispod nas odvaja od dolina i ljudskih naselja. Mi smo između modra neba, ledenih vrhova i beskrajnog bijelog maglenog mora. S južnih strana, nas i bezbroj okolnih vrhova i grebenova, grije i miluje toplo sunce.

Snažno sam poželio da budem upravo tamo gdje su Alpe nicale iz mora. To mi se ispunilo već sljedećega ljeta kada sam došao u ribarsko i turističko mjesto Cassis (Kasi) nedaleko od Marseillea.

U maloj smo luci Cassisa. Odmah zapažamo planinarsku markaciju s upozorenjem da vodi u masiv planina Calanques (Kalank), do kojih se ide pješice, jer drugačijega puta po kopnu i nema. Taj masiv pravi je primjer kako se može sačuvati jedan prirodni dragulj kao rezervat usred suvremene turističke navale.

La Calanque d'En-Vau

Od Cassisa do predgrađa Marseillea, nikakve ceste niti naselja. Na prostoru od 125 četvornih kilometara, koliko zauzima taj neobični masiv, samo po koja stara kuća pri kraju nekog dubokog zaljeva usječenog u strmo bijelo stijenje. Po tim uskim, duboko u kopno uvučenim uvallama, nazvanim Calanques dobio je ime čitav taj gorski predjel.

Kamenita planinarska staza vodi nas iz luke prema zapadu, mimo dugog i uskoga zaljeva Port Miou gdje su sklonjene barke i kuteri za koje nije bilo mjesta u Cassisu. Slijedeća uvala usječena je u mramorno bijelo stijenje i bogato ukrašena borovima, po kojima je dobila ime Port Pin (Port Pen). Ovdje su penjači alpinisti vježbali tehniku penjanja u okomitoj stijeni iznad mora, a prilaze joj iz motornog čamca osigurani crvenim najlon-skim užetom.

Naš put nastavlja se sve strmije i otkriva nam nevidene ljepote. Duboko pod nama ruše se snježno bijele stijene u vijugavi zaljev divno iznijansiranih boja mora od smaragdno zelene preko svjetlo plave do tamne modrine na mjestima gdje je dublje. Staza nas dalje vodi po prostrane i divlje visoravni probijajući se kroz oporu i mirisavu mediteransku makiju. Visoki vitki borovi s krošnjom

tek pri svome vrhu, pružaju sliku prozračnosti koja završava pogledom na beskrajnu pučinu Mediterana i susjedne masive sasvim oprečnog sastava. To su strme gore crvenkaste boje, išarane pojasmima borovih gajeva.

Cesto nailazimo na zapreke od srušenih starih borova, koje nitko nije uklanjao. Priroda je ostala sasvim netaknuta, onako kako je živjela s vremenom i nevremenom.

Nakon nekoliko sati hoda evo nas u središtu tornjeva i kukova najrazličitijih oblika. Podsećaju nas naše Bijele stijene u Gorskom kotaru, samo što ove ne strše iz prašume Velike Kapele, već iz plavetnila Sredozemnog mora.

Pomalo već umorni sjedosmo na rub jedne pećine u sjeni široka borova suncobrana. Promatramo taj jedinstveni i tako neposredni susret planine i mora. Nekoliko stotina metara ispod nas duboko modro more je prošarano svjetlijim mjestima pješčanoga dna, a iz mora rastu prve strmine Alpa i dopiru sve do nas. Okomite blještave bijele litice, šiljasti tornjevi, dugi nagnuti zidovi izbrzdani policama i prolazima, pravo su mjesto na kojem penjači-alpinisti mogu uživati. Kako kažu, oni ovamo dolaze zagrijati svoje prste rashladene u ledenim stijenama Centralnih Alpa.

Kroz duboki usjek vidi se more poput bisera tirkiznog jezerca okruženog visokim stijenama. Čujemo dozivanje penjača i odzvanjanje čekića o stijene. To je u krajnjem kutu jednog od najljepših zaljeva ovog masiva, nazvanog En vau (An vo).

Na suprotnoj strani zaljeva, prema jugu, bijel visok toranj u obliku igle nadvisiva je kameni svjet harmonije plavetnila. Penjači ga zovu La Grande Aiguille (Velika Igla). Prema zapadnoj pak strani otvara se zamršen dug klanac, iz kojeg naizmjence niču kameni tornjevi i stari iskrivljeni borovi. Na krajnjem otvoru toga klanca ljeska se more, a iz njega se diže strm otočić čije su stijene takoder bile ciljem alpinista.

Ovaj neobični svjet kamenih tvrdava nastavlja se i dalje prema zapadu sve do najviših predjela s krajnje teškim penjačkim usponima u stijenama La Grande Candelle i L'Aiguille de Sugiton (Legij d'Siziton).

Kada smo sutradan obilazeći zaljeve motornim čamcem došli podno velikih stijena što smo ih jučer promatrati iz visine, sretali smo i alpinske skijaše, koji su ljeti na moru održavali svoju skijašku kondiciju.

Stijene masiva Calanques djelovale su oda-vde upravo zastrašujuće svojom visinom, nagnute iznad mora. Alpinisti su u njima tražili teške prolaze, dotjerivali svoje penjačko umijeće i uživali u topolini tih stijena, koje se baš po tome toliko razlikuju od uspona u visokim Alpama. A mi smo bili zadovoljni doživljajem koji nam je podario taj neobični kraj gdje Alpe izviru iz mora.

Uspon na Hajdučke kukove

ŠIME BALEN

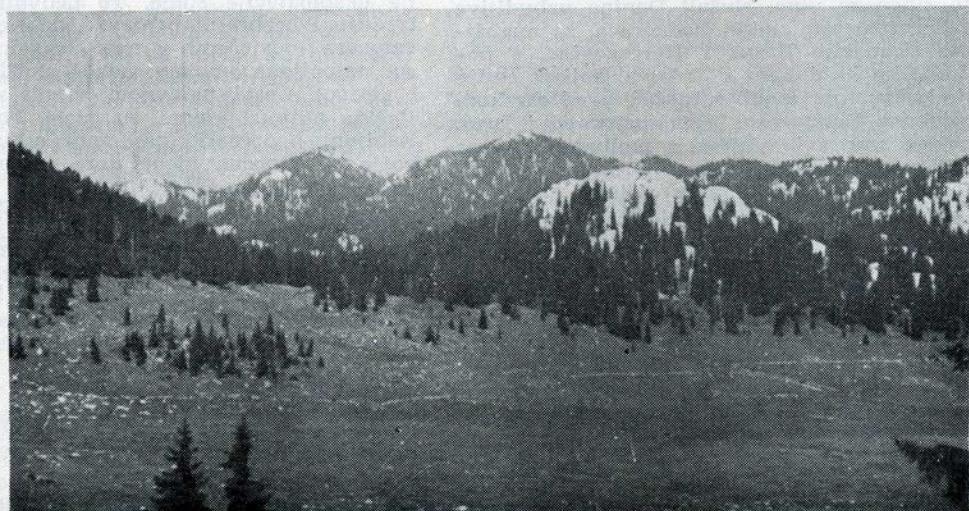
ZAGREB

U onom nemirnom, okamenjenom valovlju sjevernovelebitske trupine posebnu pozornost privlači na se uzvrtloženi kompleks Hajdučkih kukova. I svojom divljinom, i svojom mrklinom, i svojom osamljenošću. Omeđeni sa svih strana trokutastim lancem planinskih udolina — od Velikog Lubenovca i njegovih Vrata, preko Škrbine drage i Tromeđe, pa duge Lomske dolube i šumovite Begovače, sve do Jurakovca i Malog Lubenovca, gdje se taj trokut zatvara — Hajdučki kukovi djeluju nekako odvojeno od ostalog velebitskog masiva, poput nekog zašibnog, izoliranog svijeta. Tome dojmu pridonosi i njihova nepristupačnost i surovost njihova sklopa, u čijoj izlomljenoj silueti čovjek intuitivno naslućuje neprohodne gudure, zastrašujuće urvine, strmoglave klisure, bezdane provalije i mračne pećine — što sve nehotice izaziva u njemu strahopštovanje, nelagodnost, pa i bojazan, zbog čega ih nekako makinalno zaobilazi i izbjegava. Ne-ma sumnje da pri tom stanovitu ulogu igra i ona tajanstvenost što zrači iz njihovih narmodenih vrhova, pothranjivana fantastičnim pričama i legendama o jedinim stanovnicima koji ih ikada obitavaju — hajducima, po kojima su i dobili svoje ime.

Zbog tih su njihovih osobina podgorski seljaci vrlo malo zalazili u Hajdučke kukove. A, istini za volju, nisu ni imali zašto. Na njihovom izrovanom, kamenitom tlu nema ni pašnjaka ni sjenokoša, a sa strmih im je i krševitim padinama izvoz drveta gotovo nemoguć. Ni planinari — s vrlo rijetkim izu-

zecima — ne posjećuju Hajdučke kukove, jer po njima nema nikakvih staza ni markacija, a kretanje nasumce je teško, pa može biti i opasno. Općenito uvezvi, malo je tko zalazio onamo, osim ponekih mjernika (uglavnom vojničkih ili šumarijskih) koji bi se od vremena do vremena — možda jednom u nekoliko decenija — po službenoj dužnosti upućivali onamo da snime koju sporu točku ili isprave granice između šumarija. Vjerljivo se u Hajdučke kukove još najčešće zaljetao kakav odvažniji krvolovac, goneći pred sobom zvijer, ili koji snalažljiviji seljak u želji da dođe do potrebnog mu rožnika ili bordunala — jer su znali da ih ondje ne može iznenaditi nitko, a najmanje lugar, kojemu se ni za živu glavu nije šlo onamo. A od vremena bi se do vremena našao i poneki uporniji tragač za hajdučkim blagom »zakopanim« negdje u njedrima Kukova, gdje su ga »ostavili« hajduci, kad su — prema legendi — iznenadeni i desetkovani — bježali navrat-nanos pred carskom vojskom...

A baš to — ta njihova nepristupačnost, divljina i tajanstvenost — sve nas je to godinama izazivalo i dražilo, pa smo odlučili da pošto-poto posjetimo Hajdučke kukove, čim samo nademo suputnike za uspon na njih. To nam se, napokon, posrećilo ovoga ljeta, kad se jedna skupina zagrebačkih i senjskih znanstvenika, pod rukovodstvom direktora Senjskog muzeja, prof. Ante Glavičića, uputila na Hajdučke kukove da izvidi teren za buduća istraživanja. U skupini je

Pogled na Hajdučke kukove s Velikog Lubenovca

Foto: S. Balen

bilo arheologa, povjesničara, geologa, speleologa, arhitekata i — planinara. Odmah smo im se priključili, dakako bez ikakvih znanstvenih ambicija — nošeni samo svojom planinarskom težnjom da se uspнемo na nove vrhove i vlastitim očima razgledamo te famozne kukove. Članovi ekspedicije su nas srdačno prihvatali, posebno Danu, jer on izvrsno pozna ovaj dio Velebita. No, na žalost, ni on nije nikada bio na Hajdučkim kukovima. Ni dok je u djetinjstvu čobanio ovim predjelima, ni dok je kasnije kosio ovađanje sjenokoše, pa čak ni u ratu dok je partizančio ovuda na čelu podgorskog odreda **Alan** (jer u Hajdučke kukove nisu zalazili ni partizani, ni okupatori, ni njihove sluge). Ali je, ipak, znao mnogo o njima. Uglavnom iz kazivanja starijih Podgoraca i onih rijetkih pojedinaca, koje su raznorazni razlozi naveli da uđu u njih.

Trebalo je još samo pronaći vodiča. Bili smo, doduše, svjesni da ne možemo naći čovjeka koji dobro poznaje Hajdučke kukove, jer takva jednostavno nema. Stoga smo tražili čovjeka koji je prošao barem jednim njihovim dijelom. I našli smo ga u osobi podgorskog lovca Ivana Dundovića — Relića, koji je prije nekih dvadeset i pet godina, još kao dječak, nosio instrumente nekim mјernicima dok su snimali Hajdučke kukove. Ove je godine, pak, bio u lovnu na divlje svinje po njihovim obroncima. Ivan nam je bio to zanimljiviji što je za prvog boravka u Kukovima našao ondje na kamenu ploču s uklesanim križem i nekim njemu nepoznatim slovima. I ove je godine, za nedavneg lutanja njihovim obroncima, našao na nekim stijenama uklesane inicijale, i opet s — križem.

Definitivran dogovor o usponu na Hajdučke kukove pao je u Daninoj kući Za Kosicom, dok smo sjedili oko njegova ognjišta uz rasplamsalu vatu i, pijuckajući izvrsno Mršino šibensko vino, slušali Danine uzbudljive priče o susretu nekih Podgoraca, za austrijske okupacije Bosne i Hercegovine, s posljednjim hajdukom s Kukova, koji je ondje bio našao sebi utočište bježeći pred carskom vojskom. Razgovoru je prisustvovao i Ivan, kojega smo svi saleteli s molbama da nas vodi na Hajdučke kukove. Najprije se nećao, ali je na kraju ipak pristao:

— Dobro, vodit će vas dokle budem znao. A dalje ćemo na sreću... Naravno, ne jamčim da će vas i izvesti na Kukove.

— Vrijedi — složili smo se, sretni što sad imamo među nama nekog tko je barem jednom bio gore.

Sutradan smo se automobilima prebacili do Lubenovačke ruje, i dobro natovareni hranom i vodom, dalekozorima i fotoaparatima, krenuli put Hajdučkih kukova. Najprije smo se spustili u Veliki Lubenovac, prostranu planinsku dolinu što se uvalila između južnih obronaka Rožanskih i Hajdučkih kukova. Nekada je tu bilo ljetno stanište Vukušića i Miškulina iz Podgorja, koji su dolazili ova-

mo još i iza drugog svjetskog rata, ali onim naglim poratnim raseljenjem Podgorja i posljednji su od njih prestali izlaziti, pa im od stanova ostadoše samo ruševine obrasle trnjem i korovom. I tako to veliko, lijepo polje leži sablasno pusto, izloženo nemilosrdnom haračenju divljih svinja, koje su ga temeljito prerovale uzduž i poprijeko. Lubenovac je bio poznat i po svojim šumama bogatim kvalitetnom smrekom, koja se osobito cijenila u brodogradnji. I danas se ovdje poznaju ostaci stare marijaterejanske vlačke izgrađene zbog izvoza jarbola i bordunala, uz koju se u Lubenovačkom klancu nalazi uklesana godina carićeine smrti — 1780.

Akoprem vrlo različita po dobi (od 16. do 76. godine) i zanimanju, naša je družina skladna i ugodna. Koračamo bodro sredinom Lubenovca, dobro raspoloženi, vedri, radozni, jer idemo u — nepoznato, što našem putu daje posebnu draž. Prema sjeveru se dolina sužuje uvlačeći se između Malog kuka sa zapadne i Pavić-kuka s istočne strane. Mali kuk je prvi u impozantnom lancu Rožanskih kukova. Sav je obrastao gustom crnogoričnom šumom, osim same bijele kamene glavice, po kojoj rano jutarnje sunce, što je upravo izvirilo iza Kozjaka, povlači lagane rumene tonove. Mali kuk, zapravo, i nije tako malen, kako bi se moglo misliti po njegovu imenu, ali se nalazi u blizini mnogo većeg Krajačeva kuka (1690 m) i Golog vrha (1670 m), pa prema njima zaista izgleda malen. Pavić je kuk, pak, prvi u Hajdučkim kukovima. Niži je od Malog kuka, a izrazito je obla oblika s golemom kamenom krunom na glavi što izranya iz njegovih širokih, šumom obrasilih ramena. Ime je dobio po Pavićima, ogranku Miškulina, koji su nekoć kosili ovuda, po njegovim draželjcima.

Naš nas put uskoro dovodi do nove šumske ceste sagradene prije nekih dvadesetak godina, kad se ovdje vršila upravo bezdušna eksplotacija šume. To nedvojbeno potvrđuju i bezbrojni panjevi i debele naslage **smugora** (odsječenih grana crnogorice, koje su, natopljene smolom, nekoć služile za luč i gorivo). Cesta uglavnom slijedi staru seljačku putinu, kojom su stari Podgorci i Rabljani hodočastili zavjetnoj crkvi Majke božje od Krasna. Idemo tom cestom podno Rožanskih kukova, koji nam se, šumoviti i strmi, naglo uspinju s lijeve strane, dok s desne naziremo kroz drveće drage i dražice uvaljene u podnožje Hajdučkih kukova. Njihove male čistine — plane — kosili su Vukušići i Miškulini, koji su ih zbog minijaturnih dimenzija nazvali — plančicama, a po njima i sav taj predio podno Hajdučkih kukova.

Dok se odmaramo u dubokoj hladovini prožetoj intenzivnim mirisom smrekovine, naš nam vodič Ivan kazuje da je one inicijale s križem našao baš negdje tu, na nekim bezimenim klisurama povrh Plančica. To je posebno zagolicalo Glavičića i Oštřića, pa ga

zamoliše da nas proveđe tuda da vidimo što je posrijedi. Zato smo odmah tu i skrenuli s ceste i udarili ravno na istok. Najprije prolazimo šumovitim, valovitim tlom, punim plitkih dolinica, ali se ono uskoro sve naglijije diže a dolinice pretvaraju u dolce i vratače, sve dublje i sve neugodnije za hod. Ipak ih sjećemo popriješko, dok ne najdemo na neku staru, prastaru vlaku što se penje smjerom sjeverozapad-jugoistok, pa se uputisemo njom i idemo tako sve dok ne stigemo do prvih klisure. Ivan nam reče da ga tu malko pričekamo dok on ne razgleda klisure, jer mu se čini da je u njima otkrio one inicijale.

Sada ih, na žalost, nije uspio pronaći:

— Ništa — reče. — Pokušat ćemo na povratku.

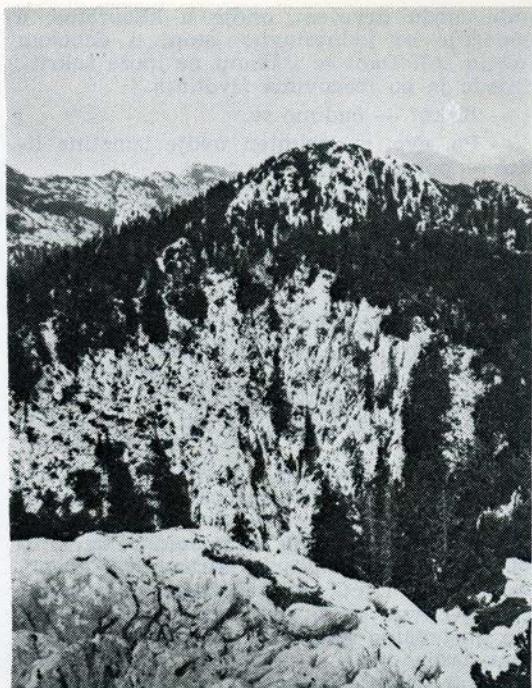
— Pa da — potvrdismo. — Na povratku.

Ipak, Ivan je, očito, nezadovoljan što nije uspio pronaći te inicijale, pa srdito grabi naprijed. A mi za njim. U jednom usjeku razaznajemo sasvim jasno podzid, po čemu zaključujemo da je nekad netko tuda vrlo smisleno probijao i gradio ovu vlaku. Samo tko? — nagadamo. I kada? I zašto? Pretpostavljamo da je to, možda, jedan od krakova što su se u Lubenovcu slijevali u onu veliku vlaku Manje Terezije.

Budući da vlaka vodi suviše južno, moramo je ostaviti i ponovno nasumice krenuti prema istoku. Time počinje naš direktan uspon na Hajdučke kukove, uza samu njihovu stranu, koja je sve strmija i kamenitija, pa se sve teže napreduje. Kako smo različite dobri i snage, s različitim uspjehom svladavamo uspon, zbog čega se kolona otegla i mili strminama kao povorka mravi. Ja sam, zajedno s Filkom, na začelju. Dobrano sam se uspuhao i oznojio, penjući se ponekad i četveronoške. Torbak s hranom i bevandom mi je nekako otežao i duboko se usjekao u vrat. Stalno ga premještам s jednog ramena na drugo, žaleći već što sam ponio toliko pića, ali me na jednom tavanku sačeka Jure Tomljanović, zatraživši od mene da mu dam svoj torbak. Najprije nisam pristao — bilo mi je neugodno. No, kad sam ga video onako snažna i stamena, s nepatvorenim prijateljskim osmijehom, pristadow pomislivši:

— Bunjevačka solidarnost.

Jer, Jure je Bunjevac kao i ja, samo ne iz Podgorja nego iz Krmpota, nekadašnjeg središta primorskih Bunjevaca. Uzevši od mene torbak, prebacio ga je preko svoga i dugim se, lakim gorštačkim korakom nastavio penjati uza stranu, koja je sada još strmija i krševitija. Ipak, i u njoj naš Ivan, strastveni lovac s nevjerljativim smislim za snalaženje u gori, uskoro pronalazi nekakvu staru stazu što se jedva nazire u gustom šušnju i vrletnom kamenju. Idemo neko vrijeme njom, ali budući da i ona vodi suviše južno, napuštamo je i udaramo svojim smjerom: istočno. A to znači ponovno ravno uzbrdo, uza strme i lomne strane Hajdučkih kukova.

Orijaška ponikva pod vrhom Hajdučkih kukova
Foto: S. Božičević

Na nekim stablima nalazimo nekakve crvene oznake. Ivan nam reče da tu počinje zaštićeno područje Hajdučkih kukova. I, zaista, to su već pravi pravcati Hajdučki kukovi — nedirnuto carstvo iskonske prirode s golemlim starim drvećem, bez ikakva puta i staze. Penjanje je sada još teže i naporanije, jer su padine sve okomitije. Srećom su pokrivene šumom, čiji nas hlad štiti od sve jače sunčeve jare. Često zalazimo u same klisure na kojima, začudo, ima mnogo mrtvog kamenja, pa moramo paziti kako stajemo, da se kome ne omakne pod nogama i ne zaspne druge za njim. Pitamo se, otkuda toliko tog kamenja tu, među živim stijenama? Jesu li ga negdje gore odlomile tisućljetne oluje, snijegovi i kiše, pa ga proljetne bujice dovaljale ovamo? Ne znamo. No, osjećamo da smo ušli u istinsku divljinu, izvornu kao u doba prapočetka. To potvrđuje i oštros Ivanovo oko, koje uskoro otvara u njoj zvjerinu stazu i predlaže da idemo njom, jer, kaže:

— Zvirka uvik nalazi najbolje prolaze.

Prihvatali smo, dakako, njegov prijedlog, pa dalje idemo tom stazom koja vodi točno našim smjerom: prema istoku, uz teško propadne ali šumovite strmine. Ne znam kako su drugi doživljavali tu stazu, ali ja je često uopće ne primjećujem, jer se ovdje iz-

gubi među drvećem, ondje u klisurama, a ponegdje se jednostavno istopi u debelom šušnju. Ali Dani se i Ivanu ne može sakriti. Slijede je po tragovima životinja.

— Kako? — čudimo se.

— Pa, evo, na primjer, ovdje izmetina lische — pokazuje nam Dane.

— A ovdje kune — dopunjuge ga Ivan.

Malo dalje otkrivaju tragove tetrijeba, a još dalje, pod gustim krošnjama nekog stabla, tri plitke, jedva primjetljive udubine, jednu veću i dvije manje.

— Ležaj srne s lanadi — govore.

I tako njih dvojica nepatvorenih velebitskih sinova čitaju iz knjige prirode niz zanimljivih podataka, mimo kojih bismo mi prošli kao slijepci, da nas oni ne upozoravaju na njih.

Umorni do iznemoglosti od penjanja, dođosmo do goleme smreke, osušene od starosti. Trojica ju je naših ljudi jedva opasalo — tako je debela. Ing. Božićević i ing. Lokermer je slikaju sa svih strana, jer zaista predstavlja rijetkost, kao kakav spomenik davne, davne prošlosti. Odmarajući se krajnje, nagadamo koliko bi joj moglo biti godina. Dane misli — najmanje pola milenija. On je obitelji poznatih podgorskih lugara, od djetinjstva živi na Velebitu i stalno proučava šumu, pa mu ja vjerujem.

— Znači — rekoh — da je nikla još prije Krbavske bitke.

— Svakako — odgovara sigurno Dane.

Dok tako razgovaramo i nagadamo koja je sve razdoblja hrvatske povijesti mogla preživjeti ova smreka, Ivan odjednom otkri nedaleko od nje mlaku jasiku. Na prvi pogled ništa neobično: jasika kao svaka jasika, treperi i podrhtava na svakom, i najmanjem, čahu ljetnjeg lahora što pokatkad doleprša niza strane Kukova. Samo, ova je bez vrha, koji joj je netko morao otkinuti, jer leži nedaleko nje.

— Tko? — pitamo se.

— Tko? — osmjejhnu se Dane i Ivan. — Pa, medo — odgovaraju sami sebi i nama, i pokazuju na duboke ogrebotine na stablu, koje je na nekim mjestima gotovo potpuno golo.

I objašnjavaju nam: zaželio se medo jasikina ploda koji nije mogao dosegati, pa je savijao mlado stablo i pri tome ga svega izgrebao svojim pandžama, sve dok se nije dohvatio krošnje i otkinuo je, pojeo s nje plodove, a onda je odbacio i — otiašao dalje. Njihovo objašnjenje potvratile su medvjede izmetine na koje smo malo zatim našli.

Uspon je sve teži i teži, jer su padine Hajdučkih kukova sada još kosije — ponegdje

se čine gotovo okomite. I sve vrletnije. Otoči izderanih klisura, punih dubokih žljebova i oštih bridova, sve su veći, a vododerine u njima sve dublje. Veremo se polako njima i dovikujemo mladima pred sobom da onako ne brzaju. Kako se sada gotovo stalno penjemo četveronoške, Dane nas i Ivan upozoravaju da pripazimo kamo stajemo, a osobito na mjesta gdje se hvatamo rukama, da slučajno ne natrapamo na — poskoka. Zahvaljujemo im na upozorenju, diveći se njihovu poznavanju prirode, ali neki od nas pomalo i negoduju što uvijek nailazilo samo na tragove zvjerki a nikada na njih žive. Pa čak ni na poskoka.

Baš smo razgovarali o tome, kad pred nama nešto zašuti i, istoga časa, iza jedne debele smreke iskoči u visoku luku — kao iz haubice izbačeno — lane. Pade na vrh kamenjara, ali se smjesta, gotovo još prije nego je palo na nj, odbi od njega kao lopata, što ponovi još jedno-dvaput i nestade u pokrajnjoj šumi. Sva je ta vratolomna predstava trajala svega trenutak, ali sam jasno video velike oči laneta kako, užasnute od straha pred nepoznatim bićima, mahnito kolutaju izbećenim bjeloočnicama, i, zadivljen, gledao mu vitko tijelo kako strelimice plovi zrakom. Nisam pravo ni došao k sebi od iznenadenja, kad za prvim izleti i drugo lane i izgubi se trenutačno u šumi kao kakva prikaza. Svi smo bili iznenadeni. Ivan, koji se nalazio na čelu kolone, bio je stigao do same smreke, i kad je čuo lom granja u njoj, pomislio je da se iza debla krije divlja svinja, pa je automatski potegao svoj **walter**, ali kad je ugledao lane, nasmijao se i zatakao pištolj natrag za pojaz.

Razgledali smo im ležaj. Nalazio se odmah uza deblo smreke, na prostranoj plohi popodnoj debelim slojevima šušnja, nad kojom se poput šatorskog krila nadvilo gusto granje kao sigurna zaštita od oka i nevremena. Sudeći po svemu, ovdje su se srne morale vrlo dobro osjećati, pa se nisu nikud micale kad su nas osjetile, očekujući da nećemo naići baš na njih. Ali kad se upravo to dogodilo, u posljednji su čas izletjele iz svoga skloništa i pobegle. Bila je mladunčad od najviše dva mjeseca, ali je već prošla dobру školu i stekla najpotrebnija iskustva za život u ovoj divljini. Vidi se to i po tome, što s ležaja nije pobegla gore uz kamjenjar gdje bi nam bila na vidiku, nego je proletjela mimo nas u guštik, kao da je znala da će nas toliko iznenaditi da će joj uspjeti umaći na sigurno mjesto još prije nego se mi snademo. Ipak, Srećku nisu umakle. Uvijek s fotoaparatom u rukama, uspio ih je snimiti u bijegu...

(Svršetak u idućem broju)

Velebite, dragi moj!

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

Sahara. Jašemo na devama kroz pustinju. Usijani zrak visi nad užarenim pustinjskim pijeskom. Gore na nebu smjestila se plamenka kugla sunca, žarka i crvena, pa nemilosrdno peče, žeže i prži po nama.

U turističkom birou unajmili smo nekake krpe i dronjke kojima smo se omotali kao mumije, ali su bile tako stare i podbrane, da nas nisu baš puno štitile od sunca i pustinjske prašine. Oko glave smo omotali bijeli plašt, nazvan namaz best, tako da su nam se samo oči vidjele, ali ni on nam nije mnogo pomogao. Pustinjski pijesak uvlačio nam se u oči, uši, nos, tako da smo jedva disali.

Na devi ispred mene jahala je neka Talijanka, brbljava kao svraka, iza nje jedna starija Španjolka, iza mene Bojan i Gordana Primeč iz Ljubljane i Ana Krpić iz Zagreba, dok su iza nas bili još neki Jugoslaveni.

Svako malo uzmem svoju bocu Coca-cole, pokvasim suha i ispucala usta, a malo polijem po svojoj ludoj i usijanoj glavi, tako da su se oko moje glave već počele skupljati muhe. Pogledam iza sebe. Bojan dremucka na devi, naslonjen glamom na Gordanino rame, Gordanin oči se nešto smješkaju, Ana se ljulja kao na brodu, držeći se za sedlo da ne ispadne. Dobila je nekakvu devu skakavca, koja bi svako malo poskočila, odvojila se od karavana, pa se opet priključila. Da nismo bili povezani konopcem međusobno, bila bi ona već odavno odmaglila zajedno s Anom u pustinju.

U glavi mi se počelo vrtjeti. Držim se čvrsto za sedlo da ne ispadnem. Ne vidim ništa ispred sebe od znoja. Curi mi niz lice, niz vrat, niz tijelo.

Odjednom se ispred mene, tamo daleko, gdje se horizontalna pustinjska linija spaja s nebom, pojavit Velebit. Izvalio se na pustinjskom pijesku i drijema kao nekakav golemi dinosaurus.

— Gospode, pomislih, dobila sam sunčanicu. Tresem glamom, zatvorim oči, u strahu, opet ih otvorim, ali ništa ne pomaže. Eno ga tamo, vidim ga na horizontu, od Bojinca do Svetog brda, čujem u ušima šum potoka Paklenice, osjećam kako mi hladne kapi padaju po licu i suhim ispucalim usnama.

— Velebite, dragi moj! — povikah glasno, da su se svi trgali.

— Što ste rekli? — upitaše me Talijanka i Španjolka.

— Velebito, caro mio, mi querido — odgovorih.

— Zašto nije došao s vama?

— Ne može hodati, nema nogu — odgovorim mehanički.

— Povero, pobre — rekoše obje, sažaljivo pogledavši.

— Zašto ga niste dovezli na kolicima, bar danas ima podesnih kolica za invalide, za putovanja — počne Talijanka svoju paljbu. Mogli ste ga smjestiti na kolica, mi bismo vam ovdje bili pomogli, mogli ste ga dovesti da i on nešto vidi, jadnik...

— Ali gospodo, on nije...

— Ha, ha, ha — zaurla Bojan, odjednom, ne dozvolivši da im objasnim do kraja, da završim rečenicu... Velebit na kolicima... uaa, pa se počme takvim grohotom smijati, da umalo nije pao s deve.

— Ho, ho, ho, hi, hi, uhuuu — zatuliše Ana i Gordana, a za njima ostali Jugovići. Obje se okrenuše prema nama, pa kada su vidjele da sam se i ja pridružila tom smijehu, pogledale su nas najprije s nevjericom, pa sa zaprepaštenjem, da bi se sve to konačno pretvorilo u prezir koji im se očrtavao na licu.

— Madona, che razza da gente, che selvaggi, barbari, questi slavi — reče Talijanka i okrene se od mene.

* * *

— Kako možete biti tako bezdušni, bezsjećajni, i svi skupa smijati se čitavim putem na račun tog vašeg jadnog gospodina Velebita, kako se možete smijati, jadniku, bez nogu? — upita me Talijanka navečer, kada smo se slučajno našle opet zajedno za istim stolom u Mahmati, hotelu-krateru. (Naime, to su trogloditna naselja, bunarskog tipa, međusobno povezana podzemnim hodnicima, a dva tri bunara preuređena su u hotel.)

— Ali, gospodo, rekokh konačno, Velebit nije nikakav moj dragi i mili gospodin bez nogu, siromašan i jadan. On je obična planina pored mora, surov i divlji kao i ova pustinja, ali se bar negdje nađe i hлада i voda. Ja sam planinar. Bila sam žedna i umorna. Udarilo mi sunce u glavu, vrućina, valjda, i u jednom trenutku vidjela sam ga ispred sebe, vidjela sam njegove šume i potok, i zato sam onako uzviknula. Moj prijatelj me prekinuo prvi put, a prijateljica drugi put, tako da vam nisam uspjela dovršiti rečenicu do kraja i objasniti.

— Oprostite, molim vas, ja sam mislila... Ne ljutite se, molim vas!

— Znam, što ste mislili, to ste i rekli... da smo divljaci, barbari mi Slaveni. Znam,

to je jasno, i ne ljutim se na vas, jer bih i ja to isto pomislila da sam bila na vašem mjestu.

TULOVE GREDE

Dostojanstvene vertikale, veličanstvene u svom sivilu, kratke, duge, visoke, niske, široke, strme, okomite, daju nam sliku jedne monumentalnosti, stapanjući se u cjelinu punu savršenstva i ljepote. Prema istoku strši osamljen, visok kamen šiljak kao mrtva strža na granici bitka i nebitka. Iz strmih pukotina stidljivo proviruje trava, procvjetalo grmlje njiše se na ljetnom povjetarcu, mriše smilje opojnim mirisom ljeta. Negdje u travi čuje se pjesma cvrčka, njegov diti-ramb životu.

Stajali smo na podnožju, zadivljeni kao uvijek, Tom, Anita, pas Muk i ja. U travi je nešto šušnulo, trava se zanjihala, a Muk je zalajao i potrcao.

— Stani, budalo pasja, to je zmija — povika Tom.

— Kako znaš da je zmija? — upitah ga.

— Nisam od jučer u planini, poznajem je kao svoj prazan džep. Zar ne vidiš kako se trava pravilno razmiče, a ovdje je uvijek bilo leglo zmija. Tulove grede su poznate po njima.

— Bježimo odavde! — reče Anita. Što smo se ukipili kao spomenici, strah me, ide-mo.

— Ne boj se zmije, draga, više se ona boji tebe, reče Tom. Opasnija si ti od nje.

— Uh, ti!... Nemoguć si.

— Da me kojim slučajem ujede, otrovala bi se ona od mene, a ne ja od nje — rekoh.

— Što je pak sada tebi? — upita me Tom.

— Sve! Gladna sam. Žedna. Vruće mi je.

— Do đavola, uvijek si gladna i žedna. Ponesi drugi put pečeno prase sa sobom. Ko-sti bi dobro došle za Mukija, a i ja bih oma-stio brk. Ponesi i jedno bure vode, pošto si uvijek žedna. Piješ kao sružva.

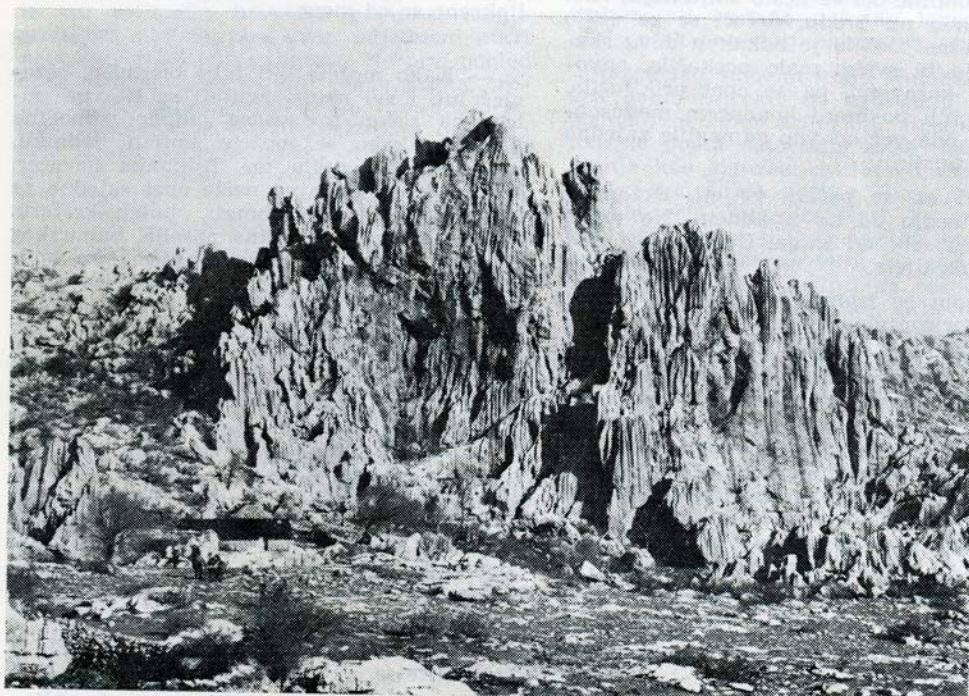
— A tko bi sve to vukao?

— Unajmi jednog magarca da ti vuče sve to, a kada ti nestane hrane možeš i njega pojesti. A ako ti je vruće, što se mene tiče, možeš skinuti sve sa sebe, mene gole ženske više ne interesiraju, niti uzbuduju.

— Ah, ti! — nasmija se Anita, idemo dalje, gore među stijenje. Tamo će možda biti hladnije.

— Tamo je još toplije, jer toplina isijava iz kamenja. Jedino kada se budemo popeli na same vrhove Tulovih greda, valjda će sa Zrmanje doprijeti i do nas povjetarac. Vidi tamo gore kako se ono grmlje na stijenu njiše.

Slušali smo zvuk vlastitih koraka, odro-njavljivanje kamenja. S vremena na vrijeme bismo stali, udahnuli duboko i opet nastavili hodati. Oko nas kamenje svih oblika i veli-čina: okruglo, zaobljeno, veliko, malo, zašiljeno, ulupljeno, ulegnuto, zasjenjeno, osvi-jetljeno. Linije stijenja se neobuzданo kri-vudaju, kostriješe, rasprskavaju, i kada bi-

»Katedrala« na Caberu

Foto: Đ. Perić

Na putu prema Višenskom vrhu

Foto: D. Perić

ste očekivali da će se sudsiti, one se zauštavate nedaleko jedna od druge. Kao da se to stijene nekada kretalo i netko povikao »stoj!« Ono je stalo, onako kako se zateklo u kretanju i ostalo u vječnom grču, ukočeno, statičko. Za razliku od kamenja okolno grmlje je sušta suprotnost statici — dinamičko, puno života. Ne da se buri ni suncu da mu uništi korijen.

Dokopali smo se samih vrhova Tulovih greda i sjeli svak sa svoju stijenu.

— Sad jedi i nemoj se zadavati — reče mi Tom, videći da sam zaronila glavom u naprtnjaču i počela vaditi hranu. Muki se već motao oko mene vrteći repom i čekajući svoj dio, jer je znao da imam uvijek nešto dobrog i za njega.

Sjedili smo nedaleko jedan od drugoga, svak na svojoj stijeni, osamljeni kao orlovi. Dolje iz doline dopiralo je do nas blejanje ovaca, zvuk zvona ovna predvodnika, oko nas zujale su pčele, cvrčali cvrčci, a sasvim dolje bjelasala se Zrmanja kao bijela srebra traka.

ZLA JARUGA

— Hoćemo li dolje niz malu Paklenicu ili preko Grabove doline, Jasenara pa na Selene? — upita Ivan svoju ženu, djecu i mene.

— Ne znam.

— Ni ja.

— Idemo preko Male Paklenice — predložiše Mare i Magdalena.

— Znate li kakav je spust?

— Ne, uostalom vidjet ćemo. Kad mogu drugi, možemo i mi. Nismo ni prvi ni posljednji.

— Dobro promislite, jer je tamo teško silaziti i prilično je opasno.

— Idemo, pa ćemo vidjeti.

— Zaista ćete vidjeti boga svoga — odgovori nam Ivan podrugljivo.

I ona naša ljudska znatiželja ili možda tvrdoglavost potjerala nas je dolje, iako nismo bile prikladno obučene, a niti neki iskusni planinari, osim Ivana.

Već na samom početku morali smo prijeći preko ponora nad kojim je visjelo čelično uže. Gledali smo u uže pa u Ivana.

— No, što ste se ukočile kao smrznute ribe. Uhvatite se rukama za uže pa ćete polako prijeći, samo se držite čvrsto, jer ja vas neću poslje dolje skupljati. Ja ću sa djeecom preko užeta.

— Ja ne — odgovorila sam.

— Ni ja — reče njegova žena.

— Idite okolo kroz grmlje, pokušajte se probiti, a dolje ćete već naći neko lakše mjesto za prelaz. Ja ću sa djeecom preko užeta.

Kroz isprepleteno, čvorasto, zamršeno šiblje i gustu šikaru jedva smo se nas dvije probile i stigle do stijene. Tu smo ugledale Ivana kako visi na užetu držeći se rukama, dok mu je Mare visila oko vrata. Uže je škripalo kao brodsku užad u oluji. Ispod njih je zlokobno šumila voda i rušila se niz stijenje. Ivan je prešao dva puta prenoseći djecu, dok smo nas dvije stajale blijeđe i neponičene.

Počeli smo se spuštati. Kada se nismo mogle normalno spustiti bacile bismo naprtnjače dolje, a mi sjele na strmu stijenu i klijale. Neki put bismo se provlačile između procijepa dviju stijena, kamenih gromada, neki put i postrance, jer je prolaz bio uzak a ponekad klizale i potrebuške hvatajući se za pukotine ili za ispućenja. Na jednom mjestu uz samu stijenu bilo je čelično uže. Držali smo se užeta i spuštali priljubljeni licecim uz hladni kamen.

— Pazi da ti nos ne zapne — rugao mi se Ivan.

Iako je ta Ivanova podrugljivost i hladnokrvnost poneki put prelazila i na mene ipak me čitavo vrijeme pratio neki unutrašnji osjećaj tjeskobe i straha. Između mene i tih stijena stajala je provalija jedne beskočnosti. Okrenesli li se lijevo ili desno, pogledaš li gore ili dolje, vidiš samo nepokretno, ukleto, prokletno i nijemo kamenje kako bulji u tebe hladno i nepomično, a pogledaš li gore kroz klanac, vidiš modro nebo još hladnije. I ti, stisnut u procijepu tih sivih i izgubljenih masa stijenja postavljaš sam sebi pitanje:

— Gdje sam ja to? Što ja ovdje tražim? Što sam ja u odnosu na ovu prirodu? Tko sam ja zapravo? Što ja tu predstavljam... Jedan mali nitko i jedan mali ništa. Jedan kratki trenutak u odnosu na ovu planinu koja je bila tu, stoji tu i bit će tu, a ti ćeš nestati, kao da nikada nisi ni postojao, jedan mali insekt na dvije noge koji se drži čak i četvoronoške da bi opstao, kao muha na staklu.

Gore na nebu nadlijetali su orlovi. Kružili nad nama kao lješinari u pustinji. Jesu li nas gledali, ne znam. Kada smo se končno spustili, izula sam se. Čarape su mi bile krvave. Stegla sam zube i iščupala dva nokta koja su se ljuljala.

— Pakao — rekla sam.

— A što si mislila da je raj i da će te Beatriće voditi sa ručiću kao Dantea?

— Zaista pravi pakao... sjećam se jednog seminara prije 24 godine na fakultetu, odgovarala sam Dantea. Dopao me VIII krug Pakla gdje je opisao deset zlih jaruga. Mislim da sam morala prevoditi, analizirati i tumačiti XVIII pjevanje gdje zapravo počinje djelokrug vragova koji su čuvari kapije grada Disa. Sve sam to kratko i sažeto analizirala i jedva čekala kad ću sjesti...

— Vi, kolegice, uopće nemate mašte, tako ste suhoparni, tupi za književnost. Zar ne možete sebi dočarati te jaruge? Sjedite, molim vas.

Ha! Da me danas pita o zlim jarugama, o svih deset, mogla bih mu prikazati plastično, slikovito sve do jedne, jer ova Mala Paklenica nije ništa drugo nego jedna od njegovih zlih jaruga. Koja? To uopće nije vazio. Okrenuli smo se kao po dogovoru i rekli svi i jedan glas:

— Ipak smo te svladali, zla jarugo!

I produžili smo put Selina.

Vraćali smo se s izleta prema Borisovom domu u Paklenici, bolje reci trčali smo kao da nas gone vukovi. Nisu to bili vukovi nego običan bijeli snijeg. Zurilo se i njemu pa od malih pahuljica nastadoše velike bijele krpe koje su nas treskale po licu, padale na glavu, udarale svom snagom kao velike, bijele, mrtve ptice. Vjetar ih je vitlao u svim smjerovima tako da nam se na trenutke činilo da padaju čas s neba, čas s planine, čas sa stabala, a čas opet da se dižu sa zemlje. Vjetar je teško disao, soptao, hroptao, kraljao, hripano kao stari astmatički starac. Ljutio je udarao po nama, mokrima, gladnima i prozeblima, a još je ljuće lupao po stablima koja su bolno i žalosno škripala.

— Kako li je podmukla i pakosna ova planina — pomislili, okrećući se prema vrhovima i tresući mokru obuću ispred vrata doma — a ipak je volim.

Uskoro su se za nama spustile i sjenice, malene i žučkaste. Posjedale su na okolno granje, veselo cvrkutale, a neke su dolje na snijegu skupljale mrvice kruha koje su već letjele kroz prozor doma. Još jednom sam pogledala prema vrhovima. Svi su imali sive pokrivače i sakrili su se ispod njih. Ušavši u dom, zapljušnuo nas je miris ustajalog zraka, duhana i znoja s odjeće koja se sušila na peći.

— Bježim od zagadenosti zraka, smrada, smoga i vas prokletih pušača. Zasmrdite sve živo oko sebe kao tvorovi, zagadite zrak kao tvornički dimnjaci i ni ovdje nemam mira od vas — vikao je Tom s vrata, stresavši se.

— Što ćeš, Tomice — rekla sam mirno, zapalivši cigaretu, to je jače od mene.

— Smrdljivka jadna — promrmlja i pobegne u kut — pluća su ti kao rudnik mrkog ugljena.

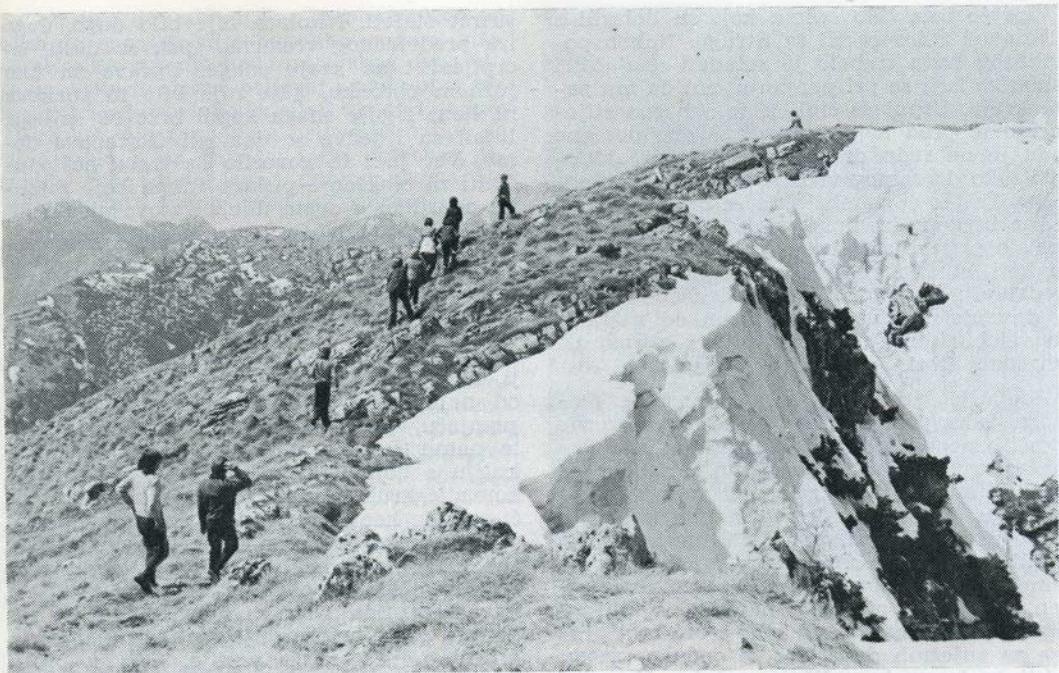
— Kao i duša — dodala sam.

— Za dušu ne znam, ne vjerujem da ti je toliko crna, ali bila crna ili ne, dodi, idemo jesti.

U peći je veselo pucketala vatrica. Na peći se sušila mokra odjeća planinara. Netko je svirao na gitari, tiho prebirao po žicama, a netko je pjevao tako čeznuljivo i lijepo, da smo svi šutjeli i slušali kao opijeni i zaneseni.

Sjedila sam pored prozora priljubivši nos na zamagljeno staklo. Snijeg je padao, padao. U jednom trenutku nađe vijavica, zakovitla pahuljicama kao nestaćna slavonska snaha kada baca bijelo perje oko sebe, vesela i razdragana. Zafijuće vjetar kao bič po zraku, uzme pregršt snijega, zavrti ga u obliku stupa, zapleše taj stup kao plesač flamenga, lupne o stablo, ono se zatrese, sjenice prepelašeno otprihnuše. Taj zvuk granja me podsjeti na zvuk kastanjeta iz daleke, tople Španjolske...

Spustio se mrak.

Visočica

Foto: P. Korica

Iskre u dječačkim plavim i crnim očima

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Uska staza uspinjala se nagnutim travnatim obronkom od Gojtanova doma prema vrhu velebitske Visočice. Od doma, smještenog na rubu šumskog pojasa, vijugala je s primorske strane gorskog masiva zaobilazeći onaj zapadni, niži vrh za koji se odavde moglo pomisliti da je najviši. Izgrađena je godine 1936, a tragovi tih radova jedva da se vide. Ipak je dobro ugažena čestim prolazima; stope su na planinskom pleću ugazile žilavu travu i ublažile oštine stijena. Možda je ovuda prolazila staza i prije njegog konačnog dovršenja, jer je tuda granica snijega i kopna u onim danima svibnja i lipnja kada i ovdje proljeće konačno nadvlada zimu.

Vijuga tako staza prema kamenom vrhu za koji se čini da je nedostizan i da se negdje u visu spaja s nebom, pa tako plavi beskraj nad planinom dijeli u dva dijela, na kontinentalni i primorski, kako je to često u ovoj planini.

Dječaci su napredovali puni oduševljenja i ushićeni što se njihov rodni grad video već nakon nekoliko minuta uspona. Mlađi je nosio naprtnjaču koja mu je, iako je bila malena, prekrila sva leđa i samo su se ispod nje vidjele njegove noge kako tapka-

ju naprijed, a stariji kutiju s ličilačkim priborom koja mu se u hodu splatala oko koljena. To ih nije smetalo da i zatrčkaraju na onim mjestima gdje je staza položitija i tako ubrzano otkrivaju sve šire vidike.

Isto ovako lagano došli su od šumske ceste ispod Pijeska gdje smo ostavili našu »plavu pticu«, fiću GS-156-11, jer su takva vozila sposobna da i po lošijim putovima desegnu mnoge skrivenе kutke u planini. A uspon po strmom Pijesku, pa stazom povrh Jandrine poljane i onda kroz Krivi gaj i ljudenicu Stružice i sve do doma bio je uvod u dan kada smo željeli završiti već davno započete poslove na kratici oko vrha Visočice.

Bila je to davna ideja i želja dra. Željka, još od onih dana kada je pripremao vodič »Velebit« i kad je točno u dan prije 11 godina otvoren Velebitski planinarski put. Od nekoliko kritičnih mjesta na toj stazi jedno je bilo ovo. Za one prolaznike koji su dolazili od Gojtanova doma bilo je prilično lako doći vrh Visočice, ali je zato bilo tegobno spustiti se po strmom i vrletnom istočnom obronku bez staze na prijevoj prema Maloj Visočici.

Još je teže bilo onima koji su dolazili s istoka, od Štirovca ili sa Struga. Nakon poličnog hoda trebalo je svladati onaj oštri uspon za koji se pri penjanju čini da mu nema kraja. Usput se čini da je vrh ona stijena što je pred nama, a kad se ona dosegne onda je na redu druga, pa opet nova stijena i tako do samog vrha. Da bi se to izbjeglo dr. Željko je zamislio da se od Ivina vrela otprilike po izohipsi pronade i označi stazica do prijevoja s druge strane vrha. Za one koji bi usput htjeli posjetiti vrh ne bi predstavljalo problem skrenuti s ove staze i za desetak minuta dosegći jedan od najljepših velebitskih vidikovaca po već poznatoj i označenoj stazi.

Ideja je klijala i čekala ostvarenje. Ona su jednog dana Miloš i Dane provizorno označili mogući pravac, a Ante, Perica i Pavao nastavili njezino uređenje. Pri tom su upotrebljavali točno izmjereni konac od 50 m dužine da staza bude što ravnija koliko je to moguće s obzirom na tlo. Na svakih 50 m stavili su neki znak. Ili su uzidali humak od kamenih ploča ili su ispravili neki veći kamen, a gdje to nije bilo moguće, usadili su negnjilove štapove da ih vide i oni koji prolaze za snježnih dana, jer se onda ne mogu uočiti inače gusto naličene oznake. Na svakih 50 m staze napisali su brojeve od 1—26 i tako pronašli da je ova kratica dugačka točno 1300 m.

Južni obronak Visočice strm je i skoro nepriklanjan za prolaz. Zato je na nekim mjestima trebalo zakopati u tvrdo tlo barem toliko da jedna noga ima oslonac, s nadom de će se čestim hodanjem staza ugaziti i šire od stope.

Godine su tekle, pomalo se staza sve više koristila. No, još uvijek je trebalo dotjerati oznake, ponegdje zakopati prestrmu padinu i kroz dva kamenjara načiniti lakši prolaz, a to smo htjeli uraditi danas. Zato smo i kretnuli na ovaj put i zato napredujemo prema Ivinu vrelu.

Čudno je da nigdje nema traga starim stazama. Prema specijalnoj karti od Ivina vrela u dolinu Jelovac istočno odavde trebao bi voditi kozji put, ali mu nigdje traga. Nai-me, dalmatinski stočari nisu dolazili ovamo. Njihovi najsjeverniji velebitski stanovi bili su na Selinama kod malog izvora s one strane Male Visočice (1597 m), a ovadašnje pašnjake i košanice koristili su stanovnici Tribnja i njegovih zaselaka iz Podgorja. Usljed uobičajenih stalnih trivenja oko prava na dijelove pojedinih pašnjaka površina i meda između njih, koje se nisu olako prelazile, nisu ni nastajale staze, osim ove jedne uzdužne, planinarske. I baš na toj stazi godine 1963. mogla se dogoditi nesreća. Velebitom je nošena planinarska štafeta. Lički su je planinari čekali u Gojtanovu domu. Bila je jesen. Vremenske prilike goropadne. Oblaci, kiša i vjetar nisu dali ni oka otvoriti. Uzaludno je bilo čekanje, dozivanje i izlazak u-

susret štafeti. Nosilaca nije bilo dugo, dugo iza predviđenog vremena. Ipak su došli, iscrpljeni i na kraju snaga. Upravo na tom južnom obronku, gdje nije bilo ni znakova ni staze i gdje snaga kopni brže od snijega, lutali su i jedva se domogli Gojtanova doma. Već je i to govorilo da treba nešto učiniti za olakšanje prilaza onima koje zateknu neprilike u ovom dijelu srove planine.

Sve se to prepliće u mislima dok napredujemo prema vrhu, dva moja sinovca i ja. Na pola su uspona malo zaostali, krišom pogledam: iz naprtnjače otkidaju komadiće kruha i jedu. Kao prava djeca pri tom se smiju kao da rade nešto što ne smiju. Stariji, uvijek ozbiljna lica i crnih očiju, crnjih od najtamnije trnjulice, preuzima sad naprtnjaču, vjerojatno zato da bi mu kruh i ostale namirnice bile pri ruci. Mlađi će nositi kutiju s bojama u jednoj ruci, a u drugoj komadić kruha, smijući se, dok mu plave oči svijetle kao dva cvijeta različka, kao da je nebo spustilo dva zrna svojega plavetnila na suncem i napornom užareno lice. Usput spominju Velebitski planinarski put i potrebne im pečete. Znaju oni za njega. Stariji je rođen u prvoj godini njegova postojanja, a mlađi dvije godine poslije. Već su prošli mnoge velebitske vrhove nižući pečate u svoje dnevниke. Danas će biti sudionici radne akcije, ali ne beznačajne. I da upamte kako se i s malo godina i malo snage može učraditi nešto korisno u ovoj golemoj planini.

Za manje od pola sata došli smo od Gojtanova doma do Ivina vrela. Ono je dvadesetak metara ispod staze, prema Lici, na nadmorskoj visini od 1550 m. Tu je i raskrije, na desno je početak staze-kratice, koja je naš današnji cilj. Ipak čemo prije obići vrello i vrh Visočice. Zato se spuštamo do ogradišnog vrela. Iako je svega šezdesetak metara niže od golog vrha, uvijek ima dovoljno vode. Nekoliko metara ispod njega i danas je snijeg, a po okolnoj slijepljenoj prošlogodišnjoj travi vidi se da je još prije nekoliko dana vrelo bilo u snijegu.

Zatim odlazimo na vrh. Vrijeme je lijepo, vedrina je poslije dugotrajnih kiša otvorila vidike na sve strane. Zato je Visočica poznata kao najljepši vidikovac na Velebitu. Ona je i najviši vrh ovog dijela Velebita od Satorine (1624 m) do Badnja (1639 m), dakle na prostoru dugom tri dobra dana hoda. Zato je i jako uočljiva sa svih strana, iz velikog dijela Like, s otoka i iz Zadra. Sam je vrh karakterističana oblika koji se ne zaboravlja, a smatra se da je nastao nabiranjem zemljine kore u nekom davnom razdoblju kad su vjerojatno nastali i drugi slični vrhovi kao Jelovac, Badanj, Malovan, a možda i cijela planina. Gledan sa sjevera iz Gospića ili s juga iz Zadra slična je oblika, samo što je gledajući iz Zadra neuporedivo manji, jer je i velika razlika u zračnoj udaljenosti (13:37 kilometara).

Vrh čine dva simetrična kamena pleća od kojih je ono istočnije nekoliko metara više. Na nekoliko minuta hoda od svakog ovog vrha sa svake je strane prijevoj i onda opet niži simetričan vrh, tako da cijeli vis djeluje kao četverolist. Na zapadnom prijevoju nalazi se Ivino vrelo, a na najvišoj točki betonska piramida koju često izvali udarac groma što onda ne daje lijepu sliku pri snimanju.

Dječaci promatraju krajolik svud naoko.

— A la koliko li je tu brda, uzvikuje mladi.

Baš je tako. S istočne strane šutljivi je Počiteljski vrh, njemu s desna stožasti Jelovac, pa onda divlji Kozjak kojemu ime govori da je stanište divokozra. Preko njih nazuju se najviši velebitski visovi sve do Sv. brda, a još dalje bosanske i dalmatinske planine. S druge strane Šatorina i iza nje skupina Rožanskih i Zavižanskih vrhova. Sa sjeverne je strane poleglio Ličko polje uz ovađio Velebita, a preko njega nazire se Ličko sredogorje i Plješivica. S morske strane speli su se s podnožjem krakovi kopna Ravnih kotara. Oni koji posjeti Visočicu poslije kišne noći mogu imati sreću da na čistom obzoru vide Klek ili s druge strane talijansko gorje, iako je to rijetkost.

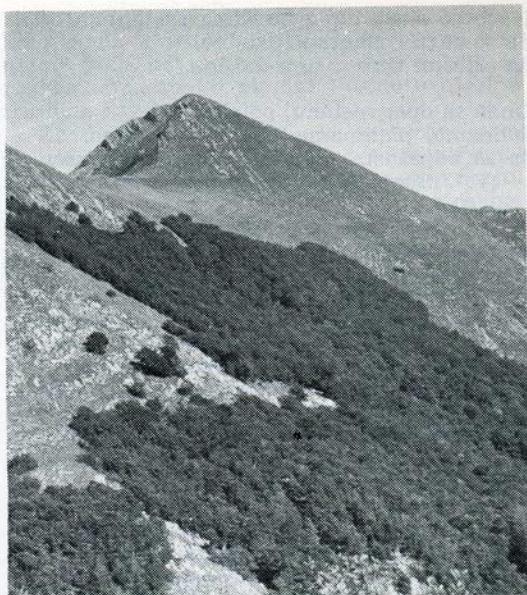
— Kada su prvi planinari bili na Visočici? — pita stariji dječak.

— To je bilo davno. Najstariji zapis o tome postoji iz godine 1898. od prof. Dragutina Franića. Tad još nije bilo doma pa su spavali pod sjenicama na Jandrinoj poljani. Te sjenice napravili bi pratnici planinara od tankog drveća i u obliku šatora. Tada je bio običaj da se sutradan u cik zore svi ustanu i dočekaju na vrhu Visočice izlazak sunca. Drugačije je danas kad imamo dom. Promjenili su se ti običaji. Sad se često za vedrij i ugodnih noći odlazi na vrh oko ponoći i novi dan počinje pod svjetлом zvijezda i uz pratnju pokojeg satelita što promiće u visini između, čini se, zvijezda i beskraja.

— A gdje ono bude balerina? — pitaju dječaci.

— E, to je druga priča. Njezino je mjesto u onom usjeku između ovih dvaju najviših vrhova, u onom točilu što dolje zalazi u bukovu šumu.

Visočica se zabijeli snijegom već u listopadu, rijetko kasnije, i takva ostaje do svibnja i lipnja slijedeće godine. Na sjeverne stijene vrha bura zabije sloj snijega debo i do 15 metara. O količini tog snijega kao da ovisi cijela poljoprivredna proizvodnja u Ličkom polju, jer je on sigurno mjerilo temperaturnih razlika noći i dana. Oni su stalna strepnja od jutarnjih mrazeva u vedrim proljetnim noćima. No, kada se po ličkim poljima raspe proljeće, počme se otapati i snijeg u planini. Ipak na najvišim vrhovima ostaje i do pola ljeta. Tako je i u ovom točilu. U sjeni kamena vrha snježna bijela gro-

Visočica sa zapada

Foto: P. Korica

mada sporo se smanjuje i u lipnju poprima oblik balerine mijenjajući oblik iz dana u dan, ovisno o sunčevoj snazi. Čini se da ta visočička balerina, izvodeći svoje piruete, postaje svakog dana sve udaljenija, sve više lepršava i nestvarnija, da jednog dana od njezina lika ostanu samo bijele krpice, ostaci snijega u razbacanim grudama između bijelih stijena i sigurna nada da će se sve to ponoviti i slijedeće godine. Tada u Lici nastaje pravo ljeto.

— Eh, sad da nam je lopta! — sjetiše se dječaci svoje svakidašnje igračke. — Da je bacimo odletjela bi na Rudine ili u dolinu Jelovac, pa do doma. A prema Lici, tko zna gdje bi se ustavila! — oduševljavaju se dječaci svojim visinskim položajem.

— A sve ove doline i svi prijevoji nekad su bili dobro povezani stazama nužnima za život stanovnika s obje strane planine. Odavde, s Visočice, može se s ličke strane u Rizvanuš, Divoselo i Citluk, s druge strane u Mandalinu i Krušicu, a uzdužnim stazama u Oštarije ili Štirovac. Ovoj posljednjoj stazi dat ćemo danas mali prilog da bude ugodnija onima koji dođu poslije nas...

Ima staza uhodanih i olaštenih s mudrošću vijeka zapisanog u povijesti s bijelim bokovima poput mramora.

Ima staza gladnih koraka, zaboravljenih s izlizanim oblucima sjećanja na ljudske tabane i konjska kopita.

Ima staza i onih drugih, neposlушnih, plameno buntovnih i prkosnih, koje davno odbjegoše od širokog puta.

I sve se staze na raskršćima sastaju
da se zagrle umorne i trudne,
da oslušnu titravi šum daljina.

Onda se opet rastanu, poteku
dolinama, planinama i silnim vodama
da se odjednom začuđene ponovo sastanu.
(V. Jurčenko: Divlje proljeće, Senj 1980).

Zato ćemo ponegdje popraviti oznaku, odmaknuti koji kamen, zakopati strmi obronak ili popraviti razvaljene humke. Korak po korak napredujemo ovom našom kraticom, jer nam se čini da sad hodamo sami po njoj. Popravljamo je i uljepšavamo toliko da u obilju ove ljepote koja nas okružuje bude još ljepša. Polako se pomičemo stazom od humka do humka, od broja do broja već prije napisanog. Sami smo na strmom obronku, u spletu ovih bregova sitni smo crvi što su došli da poremete ovaj nenarušeni mir, da pomaknu od postojanja nemicanu kamenje i da rukama i koracima urežemo u tvrdnu zemlju snagu svojega htijenja i jednu želju što već dugo čeka ostvarenje. Oko nas šutljiva brda drijemaju u toplo ljetno podne, a samo po neka ptica zaleprša zračnim strujama između vrhova, preplašena odgurnutim kamenjem i narušenom tišinom.

Na polovici je staze odmor i mjesto za usputne priče, toliko da razbijemo tišinu i da obvijemo naoko bezživotna brda u koprenu doživljaja s njihovih padina. S lijeve nam je strane okruglast djelomično bukvom obraztalo dolac. Utisnuo se u velebitsku trupinu i na ravnom dijelu pun je nezrelih malina.

— Eto, djeco! Kažu da u ovoj dolini ispod nas uvijek ima medvjeda. Ponekad ih planinari i vide, a dođu koji put po noći čeprikati po otpacima oko Gojtanova doma. U ovoj dolaci i u zrele maline češće navraćaju, nazovimo ga zato Medvjedi dolac.

Dječacima se uozbiljiše lica, raširiše se crne i plave oči, a onda se rasu smijeh:

— To ti nas strašiš, da ne zaostajemo po stazi.

— Pa baš i ne. Ispričat ću vam kako je tu u blizini Perica Korica video medvjeda. Bilo je to prije nekoliko godina. Sin predratnog planinara i gospičkog odvjetnika Nikole Narančića živi u Kanadi, inženjer je na gradilištu hidroelektrane za koju kažu da će davati toliko električne energije kao polovica svih hidroelektrana u našoj zemlji. On je ljubitelj rodnog kraja i koji put navrati u Gospic, pa onda i na Velebit. Jednog dana pratili su ga na Visočicu naši planinari, a među njima i Perica. Po svom običaju on je odlutao snimati, pa je tako krenuo i prema Šiljku, to je ovo brdo ispred nas. Prolazeci kroz šumu razmakne na jednom mjestu grane bukava ispred sebe i — skoro da nije zagrljio medvjedicu koja se tu upravo mazila sa svojim mlađim medvjedićem. Možda ih je bilo i više, Perici baš nije bilo do brojenja, ali je shvatio da je video i previše i došao

preblizu i — vratio se u Gojtanov dom malo brže nego je mislio, a i malo promijenjene boje u licu. Bez daha ispriča što mu se dogodilo, a Stevan, ciljajući na Peričinu strast za snimanjem, dobaci mu povišenim glasom:

— A što ih nisi snimio kad si bio tako blizu!

— Evo tebi sav pribor i aparate, pa ih ajde snimaj koliko hoćeš, odvrati Perica zadovoljan da je sve tako prošlo. Tako je, djeco, završio ovaj doživljaj. Ipak ne vjerujem da bi se moglo dogoditi kakvo zlo, jer se u našem kraju ne pamti da je netko stradao od medvjeda.

— A sad pogledajte ovaj vrh preko ove dugodoline. On ima naše lijepo ime Šiljak, iako baš nije takva oblika. Stariji šumari i lugari zovu ga Silag. To potječe još od onih vremena kad su se vršila mjerjenja naših krajeva, a vršili su ih stranci koji nisu mogli izreći našu riječ nego na svoj način, pa su je tako upisali i u karte. Zato se još i danas čuje ovaj izraz.

Nastavljamo dalje prema prijevoju pod Malom Visočicom. Ovuda je staza već prilično ugažena, ali je na mjestima dotjerujemo, ako se tako mogu nazvati naši sitni radovi. Dječaci su opet malo zaostali. Možda su već zaboravili malopredašnje priče, ali su nastavili one svoje od kojih se ne rastaju ni jednog dana. Oni su si od milja izmijenili imena i postalj Nikolaj i Antoljak. A njihova vječna tema, a tako je i u drugih dječaka njihove dobi, to su Kranjčar i Surjak — nogometniški dječački doba.

Tako smo stigli do kraja naše staze. Na nadmorskoj visini od otprilike 1400 m, što znači da smo usput izgubili oko 150 m visine, ali je bolje proći ovuda nego se penjati izravno na vrh Visočice. Sad se vraćamo istim stopama i po sigurnim oznakama. Na čas smo zašutjeli prolazeći pokraj Medvjedeg dolca, a lagani uspon prema Ivinu vrelu značio je i kraj našeg današnjeg posla.

Sjedimo na staroj stazi, na raskriju iznad Ivinu vrela. Milujemo je pogledima kao nešto drago što želimo često vidjeti. Također i našu kraticu, dio vijugave ogrlice oko vrha Visočice i olakšanje za umorne noge, kratko, ali potrebno. Moramo je i održavati i neka je zato dječaci dobro upoznaju. Tu je i onih pet davno poslaganih kamenih ploča u travi, od kojih srednja pokazuje pravce, a one sa strane smjer prema vrhu, Štirovcu, Gojtanovu domu i Ivinu vrelu.

U Gojtanovu domu još su radioamateri iz Pančeva. Sutra 5. srpnja 1980. počinje im Teslin memorijal pa i oni sudjeluju u natjecanju. Hvale nam se da su jučer razgovarali s kraljem Hasanom iz Maroka. Mali subutnici kasnije su priupitali ima li još živih kraljeva, jer oni kao dieca suvremena svijeta poznaju samo kraljeve iz dječjih priča.

— Hoćete li i vas dva biti radioamateri?
— upita netko dječake.

— Mi smo planinari, a kasnije, tko zna...

Napuštamo ih žečeći im uspjeh u natjecanju i za nekoliko minuta izbijamo na Stružice, dolinicu gdje je postavljen meteorološki totalizator.

— Odavle, djeco, s livada oko Visočice i s Jandrine poljane, nekad se snosilo sijeno sve do mora.

— A koliko je to daleko?

— Oko pet sati hoda, ali su stočari stižali i prije, jer nije bilo lako nositi breme sijena od pedesetak kilograma niz ove vrleti.

Još teže je bilo za prošlog rata. Ginulo se i na ovim stazama. Tu lijevo ispod nas, ta se dolina zove Jandrina poljana, gdje su se ono nekad postavljale sjenice. Nekoliko godina poslije rata na njezinu rubu našao je Simo Vujnović, lugar iz Divosela, kostur nekog mrtvog ratnika i vojničku pušku uz njega. Simo je sin Durice Vujnovića, prijeratnog praktičara planinara i vodiča po ovom dijelu Velebita, a poslije i domara u Gojtanovu domu, pa je kao i otac volio obilaziti Velebit i tamo gdje službeno nije morao. Nikad se nije doznao kojoj je vojsći pripadao mrtvi

ratnik, ni odakle je bio. Možda i danas u nekom domu s jedne ili druge strane planine netko čeka povratak sina ili brata koji se predao samo svojoj planini i ostao u njezinu trajnom zagrljaju.

Za dvadesetak minuta u razgovoru prošli smo i Krivi gaj. Zatim smo se mogli spustiti kraticom desno do šumske ceste, no mi produžujemo starom stazom po planinskom hrptu zvanom Kalvarija do iste ceste. Ubrzo smo na raskrižju otkuda se može prema Jelovoju ruji odnosno Mandalini, no mi čemo desno niz Pjesak do našeg vozila.

Spuštamо se niz ovu čudesnu planinu što starijima otklanja dio umora, a mlađe razgara veseljem i snagom, što zaraznim žarom privlači na svoje vrhove i staze. S ceste ispod Pjesaka dječaci gledaju unatrag na one valovite stijene vrha Visočice na kojima se iskre odbljesci sunca u predvečerje.

— Bome smo se danas naradili i nahodili, — kažu dječaci s naglaskom koji obećava ponovni dolozak. A iskre u plavim i crnim očima čine se kao da smo iz planine ponijeli djeliće neba i mir tamnih šuma oko nas.

Susret s Paklenicom

UZEIR BEŠIROVIĆ
SARAJEVO

Jutro obećava divan ljetni dan, jedan od onih ljetnih dana što bivaju kad lijepo vrijeme dugo traje. Sunce s jutra je priyatno, topli i sjajno.

Ispred nas se isprijecila okamenjena tvrđava visokih tornjeva. Podsjeca nas na veliku kamenu utvrdu, koju brane srednjovjekovni ratnici, plaćenici moćnih feudalaca. Kroz malu kamenu kapiju ulazimo u kamenu tvrdavu. Nadrealistička i začudujuća slika, neočekivana, nestvarna. Šćućurene sjene posvuda kao da nas prate i vrebaju. Ulazimo u svijet samoće, čuda, tajanstva i neočekivane ljepote kamenog. Neosjetno se pretvaramo u hodočasnike i klanjam se božanstvu prirode, čudnoj ljepoti jedinstvenog izgleda.

Kamene tajne nam se odupiru. Otkrivamo čudne oblike i figure kamenog. Oči su nemoćne da sve sagledaju, a razum je nesposoban da sve zapazi, a još manje da zapamti. Samo orlovi znaju sve boje, oblike i tajne ovog kamenog carstva. Ovaj kameni prostor je izazov oku romantičara i poete. Stijene, posve bijele, sive ili rumenkaste, kao da ih je neki umjetnik godinama dotjerivao i ukrašavao. Izveo je to vrlo lijepo, bez greške. Kočoperno se i nametljivo ističu i zatvaraaju vidike. Ovdje caruje najljepše čudo od stijena. Ljepota oblika i lica ovih stijena je privlačna kao ljepota oblina i lica voljene mlade žene.

Sjaj sunca ovdje kratko traje. Vječno su prisutne duboke tamne sjene. Promjene sjene su vidljive i česte. Slike se mijenjaju kao na filmskom ekranu. Čini se, uvijek je prisutan povjetarac. Kudravo bilje njiše se tamo-amo. Kanjon diše i stenje laganim vje-

trom. I to je sve što se događa, što se mijenja ovdje u kamenom procjepu.

Pogledi nam lutaju po sivobijelom kamenju i točilima u njemu. Anića kuk strši do nevidboga u visine. On je vjećan izazov i podsticaj alpinistima.

Anića Luka nam je pružila osvježenje. Ovo mjesto je kao stvoreno za predah nakon uspona kroz klanac Velike Paklenice. Ovdje nas je sunce duže milovalo, a povjeta-

rac osvježavao. Razum što samostalno ocjenjuje stvari i zapaža događaje, zamoren je i nemoćan da odjednom sredi sve dojmova i doživljaje. Zagledani smo poput strastvenog ljubavnika u impozantnu stijenu Anića kuka. Dugo je posmatramo iako su nam oči već umorne gledajući raskošnu ljepotu. Radosni smo i ponosni ovim našim prvim susretom s Paklenicom. Ne žalimo truda i napora što ga uložismo da bismo dovde došli. I ponovno ćemo doći!

Na Carevim livadama

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Dugo smo pješačili uz potok Blatešticu. Ne baš siguran, put nas je vodio čas desno — čas lijevo. Put se ponekad gubio u vodi, a nerijetko je bio zatrpan velikom masom zemlje i kamena, što ga ljudi obrušiše ovdje gradeći nov savremen asfaltni put Šrpci—Brezovica.

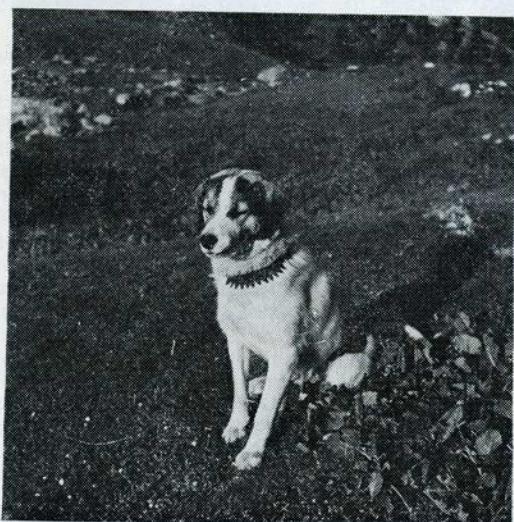
U rano predvečerje naglo smo izašli iz guste šume na prostrane pašnjake Careve livade. U zakržljalinu žbunovima šumio je večernji povjetarac. Visoka trava njihala se pred udarcima vjetra, kao u kakvoj molitvi budističkog rituала.

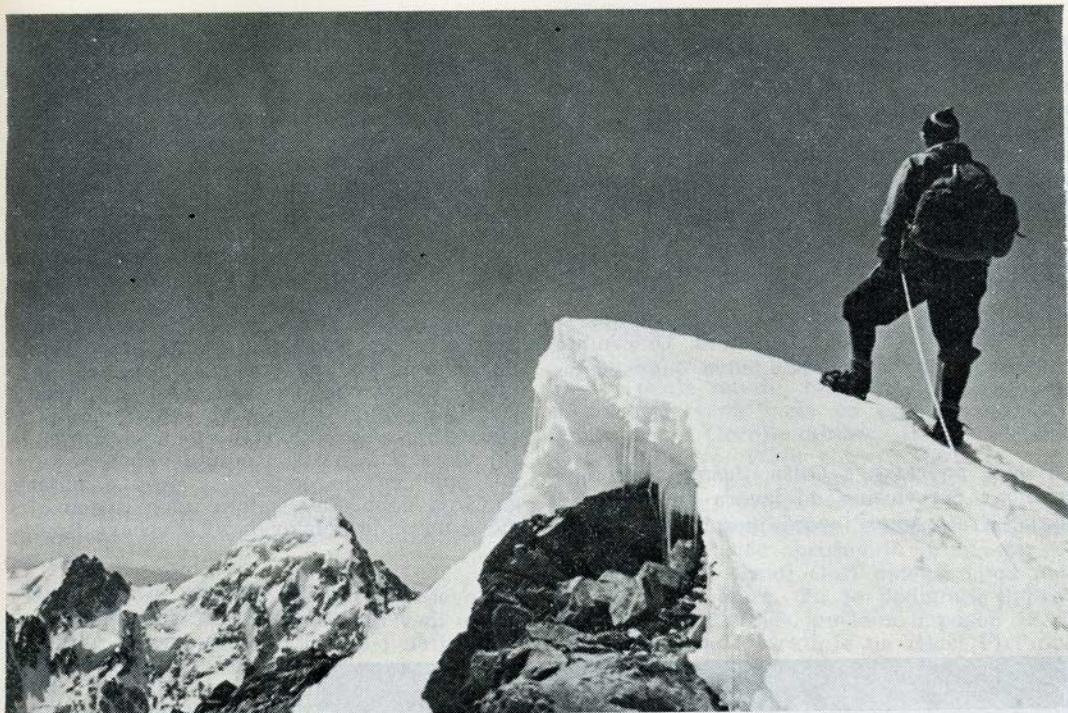
Pašnjacima prolazimo netragom. Ovdje i čovjek i vuk traže da se sklone od napasti pasa šarplaninaca. Upravo tako smo se poнаšali u času kad smo zaobilazili jedno stado ovaca, jer je iz ovčijih runa nenadno na nas nasruuo oveći pas. Stušto se na nas, činilo nam se, ogroman kao planina. Iskešio

bijele zube poput kurjaka i krenuo put nas. U tome času se prolomio glas njegova gospodara, koji je potrčao put nas i psa, i vi kao glasno: Murgo, Murgo... i još neke nerazumljive riječi na albanskom jeziku. Pas je stao kao ukopan ispred nas na metar-dva. I dalje je režao. Prijetio je s iskešenim zubima i široko rastavljenim čeljustima. Djelovale su zastrašujuće, uplašili smo se u istinu. Strah nam je ublažio, ali ne i razbio, sredovječan čovjek, koji nam je prišao sa riječima isprike, goneći i učutkujući svoga ratobornog i napasnog psa. On se sporo povlačio podvijena repa pod prijetećim i ružećim riječima našeg novog poznanika. On nam je ispričao:

Dobar ovčarski pas je razuman i pametan kao i čovjek. Ovce su sigurne kada su psi uz njih. Često se kod nas kaže da je pas vrijedan koliko i njegovo stado. Vuci za čas mogu da pokolju stado, a kada je pas uz njih — to će mnogo teže i rijede učiniti. Lakše se dolazi do ovaca, nego do dobrog psa šarplaninca. Ovce i šarplaninci su usko vezani. Jedni bez drugih manje vrijede. Pas postaje dobar samo uz ovce, a izgled i rod im je manje važan. Šarplaninci koji nisu uz ovce — nisu pravi šarplaninci, iako su rodom sa Šar-planine. Ne kažemo mi uzaludno: pas treba ovce da čuva da bi postao dobar ovčar. Treba mu mnogo vremena, prostora i slobode da se odgoji i stasa. Ne trpi sindžir, kao ni čovjek. Ovčarski psi ne podnose zatvoren prostor i ograničenu slobodu. Nasreću na ljudi samo kada se približe njihovu stадu. U to ste i vi uvjerili. Da ste išli suprotnim smjerom, sigurno bi vas ispratio samo pogledom i lavežom. Tako bi nam svima dao do znanja da vas je zapazio i da prati vaše kretanje. On je tu da čuva stado, bilo od koga i bilo od koje opasnosti.

Stare priče često su lijepi i drage uspomene, možda i zato što se ne mogu ponoviti. Ovu priču ponovno bismo rado slušali, ali bez Murgovog nasrtaja.

Vjetar s Prenja

FIKRET KAHROVIĆ

SARAJEVO

Jednoličan glas spikerice treperavo se zavlačio u najskrivenije kutke velike željezničke stanice. Na stanicu je uobičajena podnevna gužva, vrijeme kad se vraćaju učenici kućama, trgovci s pijaca noseći neprodanu robu i kad pedantni poslovni ljudi s nekom umišljenom ozbiljnošću odlaze na službeni put. Odsutno gledamo u svu tu gužvu. Naš voz uopće ne polazi u vrijeme koje smo planirali, pa će stići u Konjic tek u 21 sat, a do tada će naš »odbor za doček«, Hamo i Raka, vjerojatno otići. No, jedini sam se u našoj skupini nadoao da će nas oni ipak čekati, makar tako kasno.

I bio sam u pravu.

— ooo —

Kad smo se približili domu na Jezercu, ponoć je već odavno bila prošla. Osobac se onako grandiozan u mruku činio još većim. Obavijen velom tame izgledao je još zagognetniji i izazivao je strahopoštovanje s pritajenom željom da se pronikne u sve njegove tajnovite nabore. U dolini se kroz tamu

bjelasala magla koju su neuvjerljivo škiljile svjetiljke raštrkanih sela konjičke doline. Na ovoj visini magle nije bilo zahvaljujući vjetru koji je palio i gasio zvijezde, divlje gužvajući i razbacujući oblake na nebū.

Poslije toplog čaja i večere u domu, odmah smo krenuli na počinak. Divlja, a ipak tako tužna pjesma vjetra u krošnjama obližnjih borova, brzo nas uspava.

— ooo —

Čini mi se da sam tek zaspao kada mi san odnese Montenova »Lidija« s tranzistora. Ova tiha, elegična pjesma, meni toliko draga, protkana zvučnim dahovima vjetra u ovo rano prenjsko jutro, činila se još osjećajnija i još toplija.

Izadoh napolje. Vjetar nije cijelu noć jejavao. Zadrhtah, jutrom je još hladniji. Podoh do katuna ispod Taraša, odakle se pružao nezaboravan vidik na Neretvu i cijelo konjičko polje. Iako se nije vidjela ni Neretva ni polje, prizor je bio nestvarno lijep. Citava dolina bila je pod maglom.

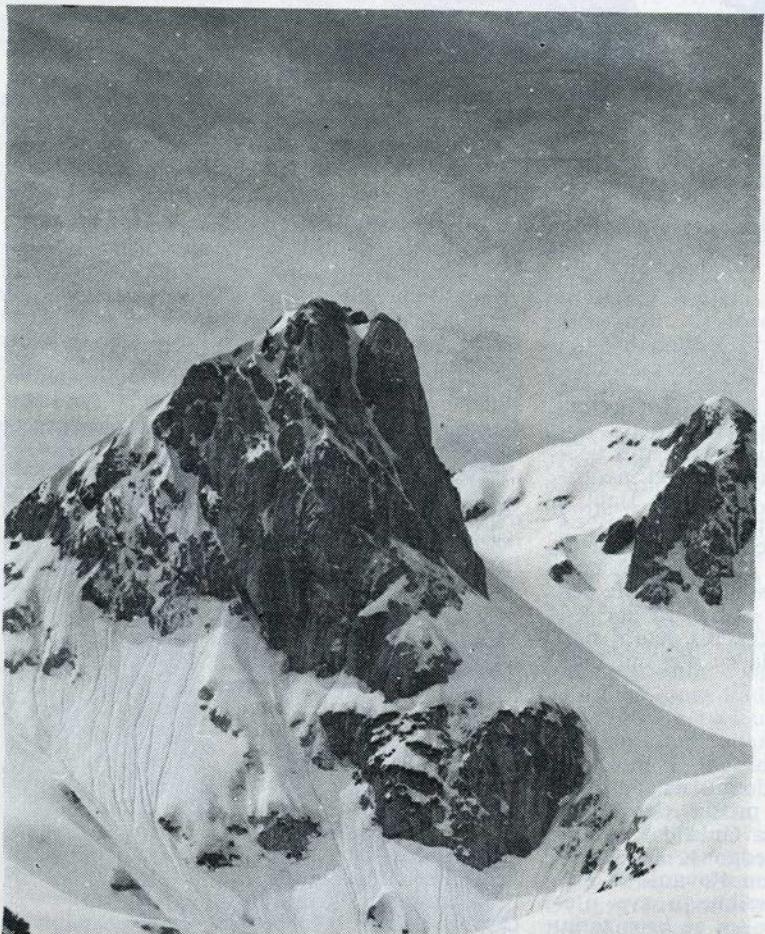
Poslije doručka krenusmo ka Otišu. Na sedlu iznad doma već nailazimo na snijeg i malo dalje maglu. Bilo mi je čudno kako magla uspijeva odoljeti jakom vjetru. Nismo ni prišli samoj stjeni Otiša, koja se nije ni vidjela od magle, a već nam je bilo jasno da od uspona ovaj put nema ništa. Za utjehu smo u niskim stijenama pored Otiša vježbali, malo ali korisno. S divljenjem bismo često pogledali na Tisovicu. Vjetar bi, ponekad, u magli nad samom dolinom probio tunel, kroz koji bi zrake sunca uspjele da prodū, pa bi u svom tom maglenom metežu Tisovica na trenutke izgledala kao dolina iz snova, izvan vremena i prostora. Umornima vjetar nam je na grebenu jedva dopustio da se vratimo u dom.

— ooo —

Nakon povratka s Otiša, Jasmin i ja odlažimo s čuturicama do izvora nedaleko od doma. Kraj samog izvora je spomenik dvije-

ma planinarkama iz Slovenije. One su tu, blizu izvora, zauvijek sklopile oči pred razbješnjelim elementima ove planine koja zna biti veoma zla.

Misli mi na tren prekidaju udari vjetra koji postaje jači. Kiša je počela pa prestala. Ostavljam čuturice s vodom na putu i sam krećem pod sjevernu stranu Taraša, do napuštenih katuna. Jesen je na Prenju predivna. Grane niskog bjelogoričnog raslinja, koje su dogorijevale u jesenjim bojama, otimale su se i panično uklanjale pod nemilosrdnim naletima vjetra. Umjesto onog lijepog jutarnjeg vidika zatekoh samo maglu. Smrkavalо se pa krenuh nazad. Iznad samog doma ugledao sam nekoga kako se opire vjeru. Bi mi čudno u početku tko je mogao izaći na ovakav vjetar. No shvatih da je to vjerojatno neko tko voli vjetar, jak planinski vjetar što otkida i odnosi nepoželjne misli, oplemenjuje čovjekovu dušu i mijenja godišnja doba. Sav smiren udoh u dom. Iza mene mrak je polako osvajao vrhove Prenja.

Otiš (u pozadini Zeleni glava)
Foto: M. Sišić

Maglić

BEĆIR ISAKOVIĆ
ZENICA

U ljetu 1979. krenuli smo na Maglić. Kod Foče, važnog trgovačkog centra u srednjevjekovnoj Bosni, došli smo u dolinu Drine, kuda je vodio jedan od dva glavna puta što su presijecali Bosnu i spajali je s Jadranskim morem. U tom se pravcu odvijala sva njena trgovina. Zatim smo stigli na Tjentište. Ime mu je nastalo od talijanske riječi tenda (latinski tentorium) što znači šator. Na tom mjestu su trgovci i kiridžije noćivali pod šatorima, a robu su sklanjali u posebne magazine. Herceg Stjepan se često puta odmarao ovdje u svojoj kući. Odredio je da se tu pregledava roba i naplaćuje carina. Te prihode dodijelio je svojoj majci kao apanažu. Za vrijeme turske vladavine na Tjentištu je bio han.

Na ulazu u Tjentište odvaja se lijevo od glavne ceste makadamski put koji vodi uzbrdo preko Dragoš-sedia (1260 m) i dalje južnim padinama Smeđice, uz sam rub prahume Perućice. Poslije dvanaestak kilometara, oko 200 metara prije Mrkalj-klada, cesta se račva. Desni put vodi na Prijedor i dalje, a lijevi preko dva zavoja izbija na Lokvu Dernečiće. I ovdje je račvanje. Desni krak se lagano spušta kroz šumu Haluge i preko uvale Poljana izbija na livade Hadžića ravni. Na samom početku livada, na desnoj strani puta, nalazi se planinarska kuća »Sava Kovačević« (1520 m). Od Tjentišta do kuće točno je 22 kilometra.

U domu smo zatekli nekoliko planinara, mladih i zdravih, ornih za razgovor i usluge. Tranzistori su tu pa je bilo i muzike. Stalnog domara nema, ali su mladići gostoprimaljivi kao da su pravi domaćini. Kažu da su iz Goražda. Ovdje nema električne pa smo se služili džepnim lampama i fenjerom. Nema ni vode, pa se iz jedne pećine, desetak minuta od doma, donosi led i kada se otopi upotrebljava se za kuhanje. Za umivanje i brijanje ne ostane ni kapi.

Rano ujutro, tek što je jutarnje rumenilo počelo šarati nebeski svod iznad Maglić-planine, krenuli smo u osvajanje njegovih vrhova. Tamnomodra površina šuma zbacila je već sa sebe noćni sumrak i čeka prvu zraku da zaigra radosnim bljeskom. U čistom i jasnom jutru pošli smo od doma natrag, ali smo brzo s ceste skrenuli lijevo uz široku dolinu Ulobiće. Uskoro je šume nestalo. Dolina uz koju smo išli nalik je dugoj i prilično ravnoj poljani. Padine ispod Maglića s desne i Rujevca s lijeve strane obrasle su crnogoričnom šumom, ali što smo više odmicali, ona je bivala sve rjeđa i manja, dok se na kraju nije pretvorila u klekadinu.

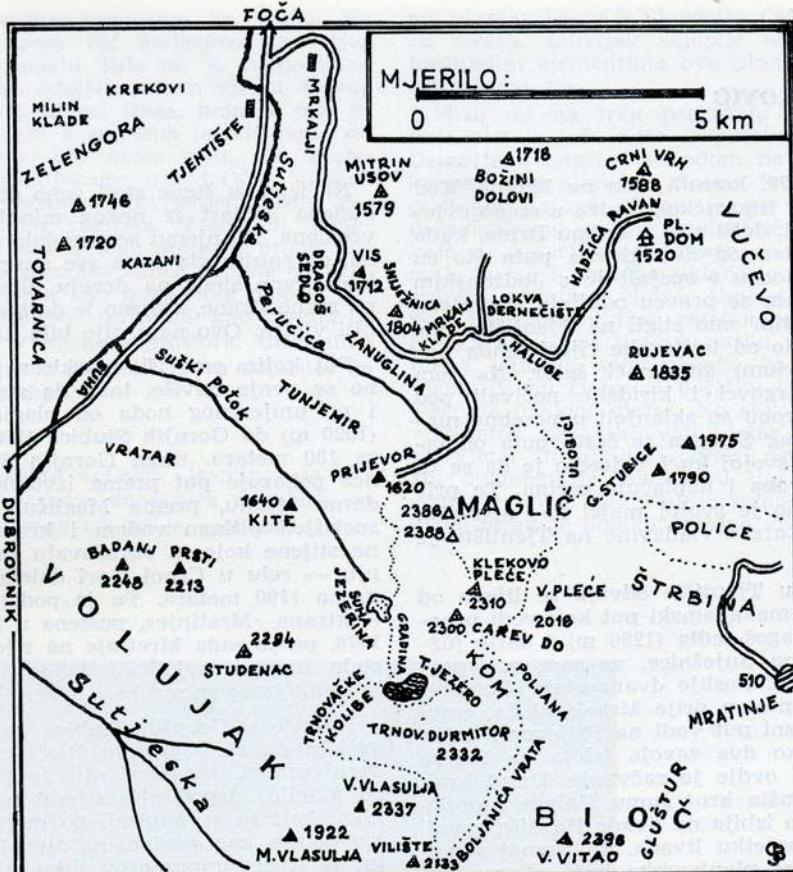
Na izmaku šume stoji suho drvo kao probuđena sablast iz nekog minulog mračnog vremena. Na njemu se poredalo desetak vrana, okrenutih glava na sve strane. Tvrdi se: kad vrane sjede na drvetu glava okrenutih na razne strane, sigurno je da toga dana neće biti vjetra. Ovo nam nije bilo na odmet.

Put kojim smo išli markiran je i postupno se penje naviše, tako da smo se za sat i po umjerenog hoda od planinarske kuće (1520 m) do Gornjih Stubica (1700 m) popeli za 180 metara. Blizu Gornjih Stubica strelica pokazuje put prema izvorskoj vodi, na desnu stranu, prema Magliću. Tu smo se snabdjeli pitkom vodom i krenuli naprijed na stijene koje se obrušavaju prema Mratinju — selu u Crnoj Gori daleko ispod nas, ravno 1190 metara. Tu je podignuta hidroelektrana »Mratinje«, puštena u pogon 13. 7. 1976, pa je sada Mratinje na rijeci Pivi postalo izvorom svjetlosti, iako je po legendi nazvano izvorom mraka.

Odavde s Gornjih Stubica jedinstvena je prilika da se pogledaju Bioč i njegovi kamenci vrhovi. Jedan od njih je 8 metara viši od Maglića. Ispod njih sjajset bijelih snježnika, koji su se nanizali po dugim siparima i uvalama, kao derdani na djevojačkom vratu, da stvore impozantnu sliku prirodnih ljeputa. Tko ih jedanput vidi, mora ponovo doći da ih pogleda i da im se divi.

S ovih stijena u istom pravcu se ne može dalje. Zato smo pošli desno uz rub stijena prema Magliću. Baš ovdje na ovom mjestu markacija se izgubi, ali poslije desetak minuta hoda kroz klekadinu, koja ovdje nije gusta, ponovo je put vrlo dobro markiran. Ali ovdje se uz markacije nalaze još i slova BP. Ta slova znače, kako su nam u domu poslije objasnili, Brankov put. Naime, 17. 3. 1979. zadesila je, uslijed zime i dubokog snijega, iznemoglost a na kraju i smrt, istaknutog planinara Branka Karišika. Na Carevom dolu, tamo gdje je i život izgubio, njegovi drugovi planinari iz Foče i Goražda, podigli su mu spomen-obilježje za trajnu uspomenu.

Ta staza nas je dovela u tjesnac zvan Vjeveričin prodr. Uz tjesnac, koji je s početka pun krupnog kamena a poslije i sipara, došli smo do prvog snježnika, preko koga smo krenuli lijevo i, označenom markacijom izbili na stijeni Veliko pleće (2018 m). Na stijeni je povelika zaravan obrasla travom i rijetkom klekom. Najljepši vidik na Mratinje je s ove stijene. Iznad nas se gotovo okomito uzdiglo Klekovo pleće (2310 m), a dobilo je taj naziv po gustom i neprohodnom pojasu klekotine koja se uz ovu kosu proteže skoro do vrha.

SMJEROVI USPONA NA VRH MAGLIĆA
(uz geografsku skicu)

1. Najlakši je put od planinarske kuće preko G. Stubica, Vjeveričinog prodora, Velikog pleća, Carevog dola, a odatle na desno grebenom preko Klekovog pleća mahom na vrh Maglića. Carev dō je kraška uvala dugačka oko 800, a široka 80 metara. Uvrh Carevog dola nalazi se jako vrelo, poznato i cijenjeno, jer je u ovim krajevima oskudica vode. Put je odlično markiran, a traje malo više od 5 sati (važi za seniore). Tko hoće može ovaj put skratiti i s Velikog pleća krenuti direktno na Klekovo pleće, a odatle na vrh. Uspon je težak, ali se može izdržati.

2. Cvaj put počinje na Lokvi Dernečište i vodi do katuna Plan. Dotle je put markiran. Odatle lijevo nemarkiranim stazom pravo nizbrdo u južnom pravcu 7-8 minuta na čistinu odakle se vidi G. Stubica. Dalje kroz klekivinu preko visoravni Ulobića do Stubica, gdje se staza uklapa u gore opisani markirani put, i njime dalje na vrh Maglića. I ovo je jedan od lakših puteva, a traje oko 4,5 sati.

3. Put vodi od Trnovačkog jezera preko Trnovačkih koliba, a odatle se zaokreće lijevo prema istoku, između Trnovačkog Durmitora na lijevoj i V. Vlasulja na desnoj strani. Zatim put ide prema jugu do Vilišta, vraća se prema sjeveru preko Boljanica vrata, a potom slijedi duži silaz u sredinu uvala Fresjeke. Poslije Koma dolazi Carev dō, odakle već opisanim putem na vrh Maglića. Svuda je ovim putem postavljena markacija. Vrlo rijetko planinari ovim putem idu na Maglić. Put traje oko 5 sati.

4. Još jedan put za Maglić polazi s Trnovačkog jezera. Jezero se zaobide s južne strane i odmah sli-

jedi direktni uspon od jezera na Carev dō, po zapadnim travnatim padinama Koma (2200 m). Uspon počinje s istočne strane jezera kroz šumu, a potom strmim travnatim padinama i podnožjima stijena izbjeg na greben povrh Carevog dola, sjeverno od Koma. Ne treba silaziti u Carev dō, nego se uputiti grebenom na sjever i pravo na vrh preko Klekovog pleća. Ovim putem je oštar uspon i uzima se, kao po nekom pravilu, da se njime mogu koristiti samo iskusniji planinari.

5. Jedan od najkraćih, ali i najtežih puteva za vrh Maglića je put sa Lokve Dernečište. To je novi put. Naine, PD PTT »Prijetelj prirode« iz Sarajeva je 17. i 18. jula 1976. markiralo i osiguralo ovaj put. Od Lokve Dernečište desno u šumu Haluge, grebenom do prvih livada i kroz klekivinu i livade povrh katuna Flan. Malo dalje odatle put naglo skreće desno pod istočne stijene Maglića. Lijevo odavde ide nemarkirana staza za Gornju Stubicu, a put za Maglić ide desno pod stijene, uz stjenovite obeliske koji strše s livada, pod grebenom između lijevog i desnog kotla. Odavde je sve teži uspon po strkim i kamenitim padinama istočnog grebena, koji odvaja dva lednička kotla. Izlazi se na prijevoj lijevo od Bosanskog, a desno od Crnogorskog vrha. Odatle stjenovitim grebenom na Bosanski Maglić. Ovaj prijevod Magliću nazvan je popularno »Alpinistički put«. Magliću putu upozorava neka ga ne posjećuju oni koji su skloni vrtoglavicama, niti sami pojedinci, niti veće skupine, jer bi odronjavanje kamenja moglo ugroziti živote onih koji se nalaze niže. Na putu kao osiguranje služe klinovi i sajle. Put traje oko 3 sata.

Vrh Bosanskog Maglića

Foto: J. Bačić

Staza i markacija idu dalje prema jugozapadu na Carev dô, a mi smo ih napustili i okrenuli se pravo prema vrhu Klekovog pleća. Zaobišli smo klekovicu i uz travnati dio izašli pod sam vrh, a onda preko stijena, koje se mogu prevladati, izbili na vrh (2310 m) što kao vječna straža stoji 1800 metara nad Mratinjem. Poslije kraćeg predaha uputili smo se prema najvećim vrhovima Maglića. Nakon teškog uspona, ovaj dio puta došao nam je kao nagrada za sve ono što smo dosad podnijeli. Naime, najviši dijelovi ove planine položiti su i prekriveni gustim travnjacima kojima se lako dolazi do vrha. I mi smo to zaista prešli kao od šale. Napokon, evo nas na vrhu. Srce jače kuca od uzbudjenja i od umora. Prizor je neopisiv. Od planinarske kuće do vrha išli smo, uključivši i odmore, ravno pet sati. Vrh na kome se nalazimo visok je 2388 metara i nalazi se u SR Crnoj Gori. Ali, uspon na Maglić ne bi bio pravi, kad ne bismo posjetili i najsjeverniji vrh masiva, a ujedno i najvišu točku Bosne i Hercegovine. To je Mali ili Bosanski Maglić. On je dva metra niži od vrha na kojem stojimo, ali je slikovitiji: ima oblik piramide i sa svih strana je stjenovit. Jedan dio puta do Bosanskog vrha nije bezazlen i čovjek mora biti oprezan; ako malo pogriješi otiašao bi u bezdan. Na Bosanskom vrhu smo se zadržali kratko vrijeme jer je to, kako smo već rekli, uzdignuta kupa bez trave i prostora i neprikladna za odmor, pa smo se vratili na prethodni vrh koji je, za razliku od njega, zaobljen i travnat.

Čim smo sjeli Niro je odmah navalio na jelo rekavši: »Jesti je jedan od četiri cilja čovjekova života, a koja su ostala tri nikad nisam saznao.« Pridružili smo se i mi ostali i, prijalo nam je.

Vrijeme nam nije išlo na ruku, bilo je maglovito i tmurno. Naokolo su stajali vrhovi Čemernice, Volujaka, Snježnice, Bioča idaleko u izmaglici Zelengore. U njihovim točilima, lazinama i uvalama danima će još potrajati veliki snježni nanosi, koje su pomamni vjetrovim tokom duge zime donijeli. Ovdje na Magliću, u iskonskom carstvu tištine, čini nam se da smo na krovu svijeta, jer je ostalo sve niže i odlazi u nizine tragom ledenih voda, što se stiču odavde sve do Sutjeske. Duboko dolje u kanjonu nazire se mjesto gdje se nalazilo selo Suha. Bilo je to najmanje selo u Jugoslaviji (osim sela Zadine na Liscu kod Zenice). Njegovi stanovnici raseljeni su 1963. i Suha je sada u Nacionalnom parku. Odavde, s ovoga mesta, teško je odrediti šta je dalje: nebo ili zemlja.

Daleko dolje ispod nas, između Volujaka i Snježnice, sasvim svoj, smjestio se fantastičan svijet nanizanih klisura, klanaca i neprohodnih šuma. Visoka crnogorica davala je ton i obilježe ovom predjelu. U tom zelenom prostranstvu smjestila se i prašuma Perućica, jedina u Evropi, koja zauzima prostor od Prijevora do Mrkalj-klada i od Maglića do Dragoš-sedla, 1430 hektara. U toj prekrasnoj divljini sve stoji onako kako je stajalo od davnine. Ne pamti se vrijeme kada se je posljednji put ovdje čula sjejkira. Drveće »na

nogama« umire ili ga vjetrovi obore. Tu se i ptice vrlo malo čuju, ni njih nema. Ponekad se desi da iz prašume izade na visoravan medvjed, rikom rastjera goveda i konje, a zatim se miroljubivo povuče u prašumske zabrane.

Iznenada se stvorise crne magle sasma blizu nas. Potom se i magle i oblaci sa sjevera počeše uvlačiti u provalije, a iz njih su se radali novi oblaci, koji su se dizali iz ponora i drhtali kao krila slijepih miševa u strašnoj tišini. Zatim je udario suh i sitan led, bijel i lagan, baš kao u zimsko doba kad udari »trahanjak«. Nije bilo hladno, a ni vjetar nije puhaoo, pa smo se začudili otkuda led. Padao je oko 5 minuta i za to vrijeme vrh Maglića se zabijelio. U ljetno doba vremenjski obrti nisu rijetki. Na našu sreću tako je bilo i sada, pa se sve brzo smirilo. I dalje je bilo tmurno, ali su se sunčeve zrake proble kroz tamu i obasjale Maglić. Sve je opet teklo po starom — kao da se ništa nije dogodilo.

Dan se bližio kraju i morali smo sići s ove visoke i privlačne planine. Krenuli smo natrag istim putem kojim smo se i popeli. Dok smo se zadražavali na vrhu, uglavnom smo vidjeli zapadnu stranu Maglića, a kada smo se vraćali bili smo okrenuti prema jugu. Tada se pred nama pokaza u svoj svojoj ljepoti posljednji dio Volujaka, dugi masiv Vlasulje (2337 m). Preko Urdenih dolova i Smrekovca Volujak se spaja s Biočem i izdvojenom skupinom stijena Trnovačkog Durmitora. Njihovi kameni vrhovi paraju oblake, a uvale i dolovi među njima puni su snježnika, koji će se održati čak do hladnih jesenskih dana, pogotovo oni koji su zaklonjeni od sunca.

Odmarači se na jednoj stjeni, promatraći smo crvenosive oblake iznad Carevog dola. Oni kao da oplakuju sudbinu čobana kojega su, prema jednoj priči, ostali čobani izabrali

za cara u igri glava. Bio je to, kaže priča, pametan i hrabar momak. Svi su ga dvorili i slušali, ali on se poslije osilio i počeo zahtijevati da ga slušaju kao pravog cara. Čobani se pobuniše i ubiše ga kod izvora. Otada se ovaj kraj i zove Carev dô.

U gradu, u hotelu, možete si na razne načine osigurati prenoćište, dok u planinarskim domovima na većim visinama vrijedi pravilo: tko prvi stigne postelja je njegova. Zbog toga smo požurili, stigli na vrijeme, te i ovaj puta nočili u planinarskom domu na Hadžića ravni.

Sutradan, vraćajući se kući, zaustavili smo se na Dragoš-sedlu. Tu, blizu puta u šumi, na hladnoj izvorskoj vodi — neznam imali je igdje hladnije — obrijali smo se i dobro umili. Lice i ruke za čas su se ukočili od zime. Potom smo izašli iz šume na livade i odmarajući se promatrali još jedanput velike masive Volujaka, Maglića i ostalih planinskih lanaca koji se vežu za njih. A oni se odavde vide kao da su na dlanu.

Na ovom prostoru odigrala se dramatična bitka u Petoj neprijateljskoj ofanzivi, od polovine maja do polovine juna 1943. godine, gdje je NOVJ izvojevala slavnu bitku na Sutjesci. Žrtve su bile goleme. Ostalo je na ovim planinama i u kanjonu Sutjeske, više od 7000 naših boraca. Mnogo godina poslije sakupljene su kosti od 3600 boraca i sahranjene u spomen-kosturnici na Tjentištu.

Svjetlost se razliva preko šuma i livada, a jedna ptica pjeva svoju himnu suncu. Visoke jеле i smrče oko Dragoš-sedla kao da se takmiče u vitkosti i visini, koja će osvojiti više sunčevih zraka i nebeskog plavetnila. Vozeći se prema Tjentištu slušali smo stisnutih zubi kako kola tandru slabim makadamom. Ali, to je bila i jedina cijena što smo je platili za sve one neočekivane radosti i ushićenja u jednom jedinom danu na Magliću.

Klekovača

SAKIB KLIKO

JAJCE

Oko Klekovače i na njoj svaka stopa ima svoju priču, svaka vrtaća ima svoju tragediju, svaka čuka svoju pobjedonosnu bitku. Klekovača nije poznata samo po svojim divnim primjercima runolista, kojemu ni tri-glavski nije ravan, nego još više po broju partizanskih bolnica, od kojih je ona u Jasikovcu bila najveća, ili po masovnoj grobnici u koju je sahranjeno 360 mrtvih proleterata. Podno nje je selo Bukovača u kojem je također bila partizanska bolnica, ali u njoj je

održana i prva oblasna konferencija SKOJ-a na kojoj je bio prisutan i Ivo Lola Ribar.

Najprikladniji pristup Klekovači su od Oštrelja s petrovačke i od Pasjaka s drvarske strane.

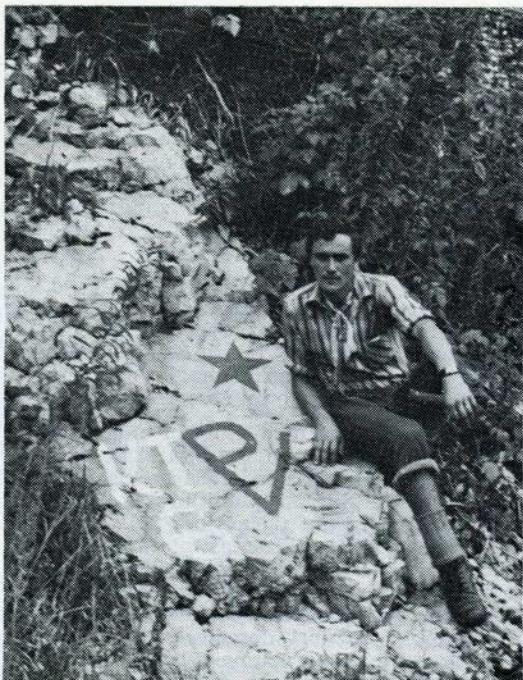
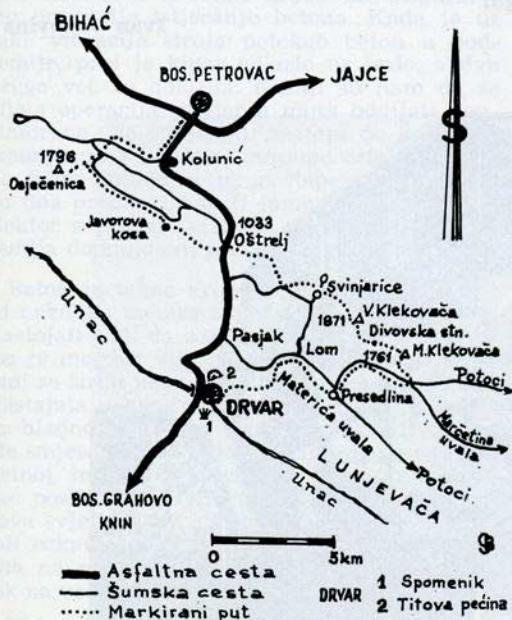
Od motela »Oštrelj« staza prelazi magistralni put i zaravanak bivše željezničke stanice, penje se uz livadicu i ulazi u šumu, a potom prelazi povrh livada Krivodol. Od livada staza se lagano penje uz Tisov vrh (1345 m), pri tom dva puta presijeca cestu u

malom razmaku. Pošto smo drugi put presjekli cestu markirana staza nastavlja vijugajući između vrhova i vrtača, dolazi do Svinjarica, gdje je neposredno izbila na cestu. Prije toga vodi pored jednog dubokog ponora.

S Oštrelja do Svinjarica se može i automobilom doći. S Oštrelja je potrebno krenuti 4 km cestom prema Drvaru, skrenuti na lijevi odvojak, kojim se poslije 5 km stiže do radničkih baraka na Gorani. Poslije narednih 7 km stiže se do križanja u obliku slova T. Desno je Lom, a lijevo Svinjarice (1 km do KT-6).

Od Svinjarica nam je preostalo oko dva i po sata do najvišeg vrha Klekovače uz jak i neprekidan uspon. Prije izlaska iz šume staza nas vodi na travnatu zaravan s koje počinje strmi kameni klanac što završava na prevoju. S prevoja se staza penje pravo na travnat i zaravnjen vrh Velike Klekovače (1961 m). Tu na dohvat ruke nam je Bezimena kota 1871, a malo dalje Mala Klekovača (1761 m).

Vidik je širok i nesvakidašnji. More smrčeve šume i kameni greben kao brod nasukan u tom moru, privući će pažnju svakog posjetioca ove divlje i bezvodne bosanske planine. Malo je posjetilaca Male, odnosno Velike Klekovače koji su odoljeli iskušenju i nisu prošli tim grebenom. Stijene su čudesnih oblika, a između njih terasaste zaravni obrašle travom i klekovicom. Ipak se jedna stijena ističe svojom visokom elegantnom linijom i blistavom bijelom bojom, poznata pod imenom Bijeli kamen ili Divovska stijena.

Kontrolna točka 6 pod Klekovačom

Foto: H. Škiljan

Ispod same stijene se nalazi mali izvor iz kojega voda taji i za vrijeme najvećih ljetnih žega. PD »Planinar« iz Vogošće prilikom uspostavljanja »Ustaničke transverzale« markiralo je put grebenom Klekovače i tako povezalo dotad nepovezane vrhove Male i Velike Klekovače, a ispod Divovske stijene postavili KT-8 u neposrednoj blizini izvora.

Najprikladniji pristup Klekovači s drvarske strane je iz malog mjesta Pasjaka na putu Drvar — Bos. Petrovac, 9 km od Drvara. Iz Pasjaka vodi šumski makadamski put do radničkih baraka na Presedlini (1140 m), do istih vodi i put iz Potoka u dužini od 7 km. Od radničkih baraka, gdje se valja snabdjeti vodom, vodi markirana staza šumskim putem u pravcu Potoka sve do predjela zvanog Velagine barake (1080 m). Tu se markirana staza odvaja lijevo, ulazi u šumu i strmim usponom vodi k Maloj Klekovači. Ispod samog vrha Male Klekovače je oveća livada na kojoj se račva markirani put: desno Mala Klekovača, a lijevo Velika.

Iz Drvara se trasom transverzale preko Podovala i Stražbenice za 4—5 sati stiže do Presedline.

Svaki posjetilac Klekovače još će je dugo nositi u srcu, duši i mislima.

Zavižanski meteorolozi

Nema izvještaja o vremenu u emisijama Radio-Zagreba bez podataka Meteorološke stanice Zavižan. Nedavno su se požeški planinari susreli s Dragom Vukušićem (50) i njegovim sinovima Antonom (28) i Lukom (21), meteorološkim tehničarima, zaposlenim u Glavnoj meteorološkoj stanici Zavižan, poduredenoj Hidrometeorološkom zavodu Hrvatske u Zagrebu.

O svakodnevnom radu i životu Vukušića u vrletima Velebita razgovarali smo s Dragom, inače rodom iz Velikih Klada, mjestanca na dijelu Jadranseke magistrale između Senja i Jablanca, gdje im žive obitelji.

Meteorološka stanica i njeni mnogobrojni uređaji smješteni su u Planinarskom domu i okolo njega, na visini od 1594 metra — priča Drago. To je najviši planinarski objekat u Hrvatskoj, a njime upravlja PSH. U njemu se može smjestiti tridesetak planinara. To je ujedno i Obavještajna točka GSS. Mi smo, zapravo, na neki način podstanari planinara. Tako uz svakodnevne poslove meteorologa obavljamo i dužnost domara i do sada nije bilo nikakvih nesporazuma. Planinara je sva-ke godine sve više, jer je Zavižan polazna točka VPP-a, tu je smješten Velebitski botanički vrt, a mogući su izleti i usponi na obližnje vrhove koji prelaze 1600 metara. Već osamnaest godina obavljam posao rukovoditelja Meteorološke stanice. Četiri godine je dužnost meteorologa vršila i moja kći Štefanija, a sada radim sa sinovima. Osnovni

nam je posao redovno praćenje temperature i vlage zraka, zatim smjera, jačine i brzine vjetra, naoblake, kao i drugih promjena. Ovdje je izrazito planinska i ostra klima s izrazitim naglim promjenama u kraćim vremenskim razdobljima. Svoja opažanja radio-putem dostavljamo svaka tri sata Hidrometeorološkom zavodu u Zagreb. Slobodno vrijeme provodimo u održavanju objekta, lov, prikupljanju primjeraka faune za Biološki institut u Zagrebu i društvenim igrama — rekao nam je na kraju naš sugovornik.

O nimalo lakom životu meteorološke i planinarske obitelji Vukušić govorilo se u jednoj od epizoda, u proljeće prikazivane, veoma uspjele dokumentarne TV-serije o Velebitu. Prošle i ove godine više od sedam mjeseci bili su odsjećeni od svijeta velikim snježevima. To je vrijeme kad samuokruženi snijegom, ledom, burama i zvjeradi, okrenuti svakodnevnom poslu, nestrpljivo čekajući lijepo vrijeme, s kojim dolaze ljudi, članovi obitelji, prijatelji.

Zbog svega toga su valjda toliko srdačni i gostoljubivi u susretu s posjetiocima Planinarskog i njihovog doma. Prilikom našeg viđenja za to su imali mnogo više razloga. Naime, na okupu su bile njihove žene, djeca i unučad. Tada je uz »tri velebitska mušketira« bilo i sedmero drugih članova njihove obitelji. Čini mi se da je najsjetsniji bio Drago?

Ivan Jakovina

Naš suradnik u razgovoru s Dragom, Antonom i Lukom Vukušićem pred planinarskim domom i meteorološkom stanicom na Zavižanu

Strah od neprirodnog

SREĆKO BOŽIČEVIĆ

ZAGREB

Hrabrost nije odsutnost straha,
to je vladanje strahom.

Mark Twain

Događaj o kojem želim pričati zbio se u jednoj ne baš dubokoj jami, s većom pećinskom dvoranom na njezinu dnu. Istraživali smo je prije nekoliko mjeseci. Dubina od površine do dna iznosila je svega oko 25 m. Naš je zadatak bio da nadziremo ispunjavanje tog podzemnog prostora potrebnim količinama betona. Mislio sam — ništa posebno. Treba samo dobro rasporediti dežuranje uz cijevi i sve će biti u redu. Tako je izgledalo u početku, ali ipak nije bilo tako.

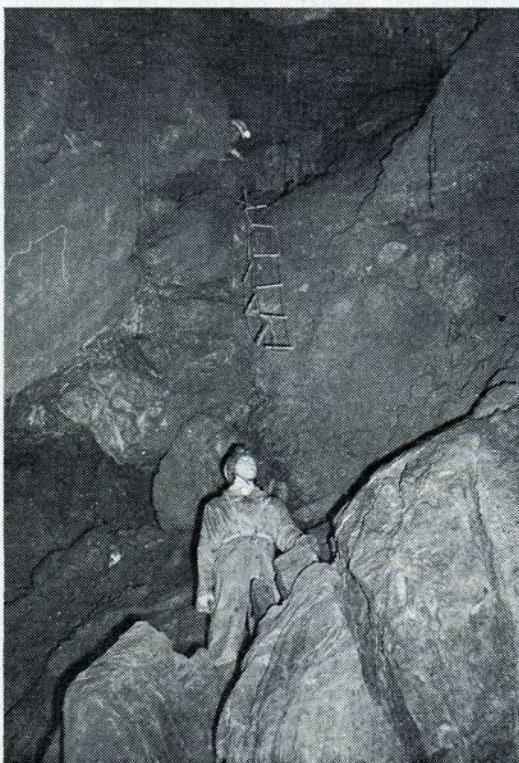
Kad smo u svitanje ljetnog dana prilazili jami, s druge strane niz makadamsku cestu doprašio je veliki »mikser« s okretnim bubnjem, punim betona. Na našu sreću ljestve su u jamu bile postavljene već dan prije. Beton je prebačen u stroj koji će ga pod pritiskom ubacivati niz deset metara dugu cijev u dubinu podzemlja. Kako do dna jame nije bila dovoljna cijev stroja, na njezin je kraj dodano još oko osam metara čvrste, ali gibljive cijevi. Na dno jame ponijeli smo nekoliko dasaka i drvenih greda da osiguramo što pravilnije istjecanje betona. Kada je uz jakе vibracije stroja potekao beton u podzemlje, prvi je kiper odlazio uz brdo, a dva druga već su dolazila. Kazali su nam da se cijela operacija punjenja mora odvijati kontinuirano. Ne smije biti zastoja do konačnog ispunjavanja i u jami moramo ostati dok sve ne bude gotovo, a uz postepeno povlačenje od dna prema izlazu. U jamu je spušten i reflektor s jakom žaruljom, a »inventar« podzemlja dopunjavali smo još samo Mladen i ja.

Beton je tekao kroz cijev i padaо s visine od nekoliko metara između kamenih blokova. Nastojali smo da se njegovo prskanje smanji što je moguće više, ali unatoč tome po dvorani se širila neka maglica koja nas je gušila. Nastajala je zbog razlike u temperaturi između hladne podzemne prostorije i relativno tople smjese betona koja je pripremana vani na ljetnoj toplini. Stakleni poklopac reflektora već poslije sat vremena postao je siv i njegova svjetlost sve slabija. Kada smo ga obrisali rukavicama bilo je odmah bolje. Sloj sivila na nama i našim odijelima vidjeli smo tek na večer pri pranju i čišćenju.

Već su prošli brojni sati u podzemlju kada se počelo primjećivati ispunjavanje najnižih dijelova dvorane. Mnogo je materijala nestajalo između blokova, dok je konačno ravnom površinom potekla prava rijeka žitkog betona, kao lava iz vulkana. Izgleda da je u sva-

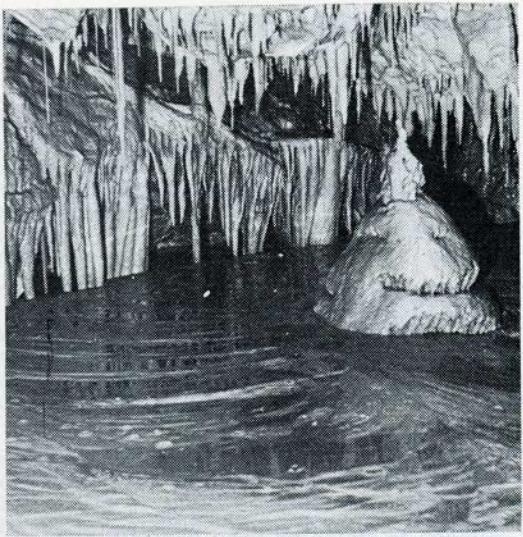
kom mikseru bila drugačija smjesa, jer je jednom bila više žitka, a drugi put kompakt-nija. Ona žitka masa iscurila bi sva nakupljena na jedno mjesto i tada bi se odjednom pod svojom težinom pokrenula kao živo biće razlijevajući se desno i lijevo prema rubovima dvorane. Da je svjetlo reflektora bilo crveno, imitacija toka vulkanske mase bila bi potpuna.

Mladen je stajao na vrhu kamenih blokova i balansirajući na njima pokušavao »spasiti« nekoliko siga pod stropom od betonske smrti. Pokušao je čekićem otkinuti koji stalaktit, ali uspjeh nije bio tako čest. Sige su bile jako lomljive i najčešće su nestajale u sivilu betona.

Podzemna šupljina koja više ne postoji

Foto: S. Božičević

Cementna se masa postepeno dizala i prekrila nakupine siga na rubu dvorane Foto: S. Božičević

Poslijе podne najveći dio prostorije bio je potpunoma ispunjen. Na rubu dvorane je ubaćena masa već očvrsla, jer se izgleda koristio brzo vezujući beton. Dok smo oko podne nise, iznad sebe smo začuli razgovor nekih ručali u tami uz rub cijevi ispod prve stepenadnika. Jedan je nekoga pitao: Kako ste pričvrstili cijevi, a drugi je glas odgovorio: Pričigli smo samo žicom, jer se drukčije nije dalo. Javi se opet prvi glas: Ako se žica otkači ili pukne, one bi dolje pobilo kao štakore... Nas dvoje smo se samo pogledali. Cijev i žica bili su ispod naših nogu. Do tog časa nismo znali i za tu opasnost. Sjetih se kako smo u podzemlju zapravo mnogo puta u opasnosti koje možda i nikada nismo svjesni. Koliko se puta provlačimo ispod nekih blokova, koji su međusobno možda poduprati samo jednim kamenčićem! Da je nogu pri puzađanju dotakla taj kamenčić, možda nas više ne bi bilo. Koliko puta preskočimo neku pukotinu velike dubine, nevidljivu u muteži i tami. No mi idemo naprijed uz svu moguću pažnju, a o dogadajima koji bi se »mogli« dogoditi tada i ne mislimo. Možda je u tome i cijena uspjeha jednog istraživanja. Možda zbog tog nedovoljnog razmišljanja u podzemlje prodiremo ponekad jako daleko.

Prošlo je već više od deset sati stalnog boravka u jami. Kako su prolazili sati boravka pod zemljom, sve više se u meni javljala slutnja da se nalazim pred dogadjajem koji neće biti svakodnevnan.

U jami smo bili samo nas dvojica, pa je Mladen, kao mladi otisao po vodu i malo hrane. Dvorana je bila gotovo puna betona, a debela greda s reflektorom i savitljivom cijevi bila je uz rub stepenice. Čekajući Mladena uvlačio sam se u bočne kanale da prikratim vrijeme. Pokušavao sam dohvatići koju sitnu ekscentričnu sigastu nakupinu. Pu-

zao sam po dasci i gredi na drugu stranu, kad mi se omakne noga. Instinktivno se dohvativi stijene i privučem bliže. Ispod mene je jezero sivog betona, a ljestve i uže kojim smo se stalno služili, ostali su nekoliko metara od mene i ne mogu ih dohvatići. Daska je bila vlažna i klizava, pa sam se po njoj polagano sklizao. Položaj nije bio baš idealan za balansiranje. Što ako padnem u beton? Rukama sam sve jače hvatao stijenu ispred sebe, koja je također bila klizava, a nogama se pokušao odgurnuti od izbočine na stropu. Ruke su mi grčevito stezale sigastu izbočinu i snagom mišića dovukoh se pod udubljenje iznad betonske mase. Tek tu, povijen u uskom prostoru, počinjem misliti o svojoj ne-promišljenosti. Da sam se okliznuo i pao u beton, postao bih njegov zarobljenik. Na mome povike nitko ne bi došao jer ih na otvoru jame ne bi čuli. Plivanje u betonu ne znam kako bi išlo, jer bi to vjerojatno bilo kao tonjenje u živi pijesak. Dok bi Mladen došao možda bih već bio pod betonom, a kazali su — proces se ne može zaustaviti.

Kapljice koje su mi se slijevale niz lice i niz leđa sigurno nisu bile samo od vode koja je kapala sa stijene, to je bio znoj od straha. Ni vlagi, ni hladnoća nije me smetala, da na tom mjestu čekam dok se ne pojavi Mladen. Znadem jedino, da sam sada doživio strah od nečeg što mi je bilo neprirodno. Bilo me je strah da padnem u beton, a nije me bilo nekada strah skakati u vodu ponora, sputati se u žitko blato i puzati po rubu vertikalne litice. Je li ovog puta bio krivac za to umor — ne znam, ali znam, da me uhvatilo strah pred opasnošću u kojoj se nađoh, jer za sretan izlaz nije bilo mnogo izgleda.

Kada je nakon dvadesetak minuta ili pola sata Mladen video gdje se nalazim, možda sam mu bio i smiješan. Ne znam, jesam li mu kazao zašto sam tamo zapeo i što me je preplašilo. Sve to sada više nije bilo važno, jer uz dodane ljestve i komad užeta prelaz preko daske i grede više nije bio pitanje.

Siva lava betonske mase prekrila je sige i ulazila u pukotinu gdje sam malo prije ležao. Povlačili smo sa sobom reflektor i cijevi prema izlazu. Trebalо je još nekoliko sati dok se i gornji otvor potpuno ispunio. Namotali smo ljestve i uže te napustili radilište. Kada smo se vraćali u bazu, sunce je već zašlo iza najnižeg prevoja, a na svjetlijem obrisu mora zasjala su svjetla primorskih naselja. Sada smo bili okruženi ponovno prirodnim i nekako logičnim skladom boja, sjeća i tonova. Tama koja je sada nastupala bila je mnogo ugodnija od tame podzemlja u kojem smo bili njegovi posljednji posjetioci. Na mjestu gdje smo mi bili, više ne može biti niti tame, jer je prirodnu šupljinu zamjenilo neprirodno sivilo očvrslog betona. Jedna jama u našem kršu više ne postoji, jer više nema njezine šupljine. Za njezinu stvaranje trebale su milijarde dana — za njezin nestanak čovjeku je trebao samo jedan dan!

Zdravko Ceraj

45 godina amaterskog sportskog rada u životu jednog čovjeka predstavlja odricanje od svega onoga što većina ljudi priželjuje u životu — razonode, dokolice i bezbrižnosti. Život Zdravka Ceraja je život entuzijasta, koji je sportu posvetio cijeli život, borio se za njegova amaterska načela i bio uvijek spremjan da pomogne i uči generacije sporataša — atletičara, planinara, skijaša. I danas, u eri komercijalizacije sporta, ostao je uvijek isti — amater, zanesenjak, idealist, učitelj.

Rodio se 4. listopada 1920. u Staroj Rači kod Bjelovara. Po struci je zubni tehničar. Član HPD-a postao je još 1935. godine i ubrzo se uklopio u rad alpinističke, omladinske i skijaške sekcije. Pratili smo njegove alpinističke uspjehe u našim i Savojskim Alpama, Visokim Tatrama i Hercegovini prije drugog svjetskog rata, gdje je izveo osam prvenstvenih uspona. Prelistaravajući »Hrvatski planinar« naići ćemo na njegova pjesnička maštanja o susretima u planinama, gdje je izrazio svoje osjećaje i vjeru u neraskidivo prijateljstvo s njima. U jeku rata »njegove planine«, u kojima je već tutnjičio život novoga svijeta, ostale su mu samo u mislima, da bi se odmah nakon završetka rata vratio u njihovo okrilje. I ne samo planinama nego i sportu upće. Petnaest punih godina nalazio se na vrhuncu sportske karijere i bio osvajač mnogobrojnih jugoslavenskih rekorda u trčanju. Ako spomenemo da je 26 puta bio rekorder Jugoslavije u trčanju, da je bio reprezentativac Jugoslavije 30 puta, sudionik na Olimpijadi u Helsinkiju, shvatit ćemo koliko je prionio uzdizanju našeg sporta.

Bili smo radosni kada smo ga vidjeli trčati ulicama Zagreba u prvoj trci Oslobodenja Zagreba, da bismo mu stisnuli ruku nakon pobjede. A tek kada se vratio s Mediteranskih igara, s osvojenom srebrnom i brončanom medaljom, koliko radosti! Na ove medalje bio je uvijek vrlo ponosan i često ih je pokazivao kao neko svoje mezimče. U svim trenucima svoje sportske karijere nije nikada zaboravio na »svoje« planine, i kada god je mogao, pridružio nam se i vodio nas na njihovom obilasku. Kada je njegov sportski elan, s godinama života, posustao vratio se alpinizmu i planinarenju. Kao član PD »Vihor« bio je aktivan društveni planinarski radnik i pomagao u svim problematičnim situacijama. Poduzimao je akcije u planinama, koje su često bile risikantne i opasne, ali uvijek je s razumom rješavao situaciju i u najtežim prilikama. Još nam je u sjećanju njegovo prvenstveno zimsko uzdužno traverziranje čitavog Velebita, s još dvojicom sudrugova. Koliko smo bili sretni kada smo s odašilača na Čelavcu dobili obavijest da je tura uspješno završena. Bilo je dana kada smo bili ozbiljno zabrinuti za njega i ekipu koju je vodio, kao i onda ka-

da je ostao s još dvojicom zameten, u zimskim uvjetima na Bambergu, pod vrhom Triglava. Samo njegovo veliko iskustvo, kondicija, volja i razum omogućili su da se vratio u naše redove. Mi »Vihoraši«, koji smo često s njime u planinama, znamo kako uvijek pokazuje veliku požrtvovnost i volju za svladavanje svih prepreka, i pomoći ako kome ustreba. Njegov moralni lik bio je uvijek oslonac svima nama da će se usponi uspješno riješiti. Bio je nevjerojatne kondicije, a zadražao ju je i danas, tako da često sa zavidnošću gledamo njega kao 60-godišnjaka. Često je munjevitno prelazio vrhove naših Alpa, a mi smo ga pratili samo pogledom. Stoga smo ga jednom prilikom nazvali »alpskim poštarem«, i taj mu je nadimak ostao do danas.

Dugo godina obavlja dužnost predsjednika Planinarskog saveza Zagreba gdje vrlo uspješno djeluje, nastojeći pronaći najpovoljnije puteve za rješavanje problema iskrslih u eri samoupravnih odnosa u fizičkoj kulturi.

Za svoj dugogodišnji rad odlikovan je najvišim odlikovanjima PSJ, PSH, Saveza fizičke kulture Hrvatske i Jugoslavije.

Zdravko Ceraj predstavlja istaknutu ljestnost u našem sportskom i planinarskom društву. Opisivati njegov rad i sportsku aktivnost nije lako, jer se takav i tolik rad ne može opisati riječima. U njegovom bogatom sportskom životu nisu ostali samo rekordi, osvojene stijene i planine, već generacije mlađih sportaša i planinara čijem odgoju je posvetio velik dio svoga života i rada. Prilikom nedavne skromne proslave 60-godišnjice njegova života i 45-godišnjice planinarske djelatnosti, sjetili smo se u PSH i PSZ njegovih zasluga za razvoj našeg planinarstva i alpinizma sa željom da nastavi svoj dugogodišnji rad u planinarskoj organizaciji. Vjerujemo da će još dugo obavljati svoju misiju u planinama.

Z. Kašpar

— Nastavlja se serija ponavljanja u šestometarskoj stijeni Izgorjele Grude na Prenju. Lijepi, teški smjerovi čekali su više od 10 godina da budu ponovo otkriveni. 28. 6. 1980. navez M. Šišić — E. Durmo za 6 sati prave četvrtvo ponavljanje Bosanskog smjera. Isti smjer za isto vrijeme ponovili su braća Gvozderac 16. 8. 1980. Svi ovi alpinisti su članovi AS »Dilber-Stjepanović« iz Zenice. 1. 7. 1980. N. Logić i A. Vatrenjak prave drugo ponavljanje Diagonalnog smjera za 5 sati. Na izlazu su doživjeli veliko nevrijeme. 6. 7. 1980. navez B. Maltarić — Mukrim Šišić napravio je prvo ponavljanje Kavkaskog smjera (—VI, A₂ / +V, 530 m) za 7 sati. 16. 8. 1980. mlađi Mukrim Šišić izvoditi pravi podvig prvim solo usponom u ovoj stijeni. On je za 6 sati napravio četvrtvo ponavljanje Stupa.

— 20. 7. 1980. u sjevernoj stijeni Malog Treskača na Treskačevici navez N. Logić — Muhamed Šišić penje prvenstveni smjer za 2 sata. Ocenjeni su ga sa IV+ / III — IV, 150 m.

— Krajem jula i početkom augusta u području Mont Blanc djejivala je grupa od 9 alpinista iz BiH. Sest alpinista AS »Dilber-Stjepanović« popelje se normalnim putem na krov Evrope, a navez M. Gafić-Mukrim Šišić prepenjao je Svajcarski smjer u Les Courtes za 14 sati. Ovo je bio prvi organizovani odlažak zeničkih alpinista u gore izvan naše zemlje.

— 10. 8. 1980. navez Černak-Pandžić-Rakić penje prvenstveni uspon u krajnjem lijevom dijelu barijera Veleža. Ocenjeni su ga sa IV / III 150 m. 2 sata.

● **Kategorizacija alpinista.** U jedinstvenu jugoslavensku kategorizaciju sporta, koju priprema SFKJ za period 1981—1984, uvršteni su i alpinisti. Na temelju određenih kriterija za svaki sport dodjeljuju se slijedeća zvanja: zasluzni sportski Jugoslavije, sportski internacionalnog razreda i sportski saveznog razreda. Kriterije za alpiniste pripremila je Potkomisija za kvalitetni alpinizam PS Slovenije i Koordinaciona komisija za alpinizam PS Jugoslavije, a osnova su broj i kvaliteta penjačkih uspona koji donose odgovarajući broj bodova. (N. A.)

● **Alpinistički pododsjek PD »Duvobac« — PDS »Velebit«.** Glavne karakteristike u 1980. bile su mavnost i organiziranost. U radu je sudjelovalo 21 alpinist-pripravnik, od čega 17 muških i 4 ženske. Ispunjeno je ukupno 104 čovjek-smjera ocjene II—V. Najaktivniji penjač bio je Drago Tropčić. Najvažnije akcije bile su: usponi na vrhove preko 4000 m (Matterhorn, Monte Rossu i Breithorn), pomoć matičnom društvu u organizaciji planinarske škole (video pročelnik pododjske), održavanje kratkog alpinističkog tečaja na Risnjaku u suradnji s matičnim odsjekom AO PDS Velebit, sudjelovanje 14 članova pododjske na republičkom alpinističkom logoru na Trnovačkom jezeru i

Planinarstvo u »Jutarnjem listu« 1912–1941.

Prilog bibliografiji planina i planinarstva

JAKOB KOPIĆ
ZAGREB

- Lječilište Brezovac na Sljemenu. 1912, 5, 4.
— Glavna skupština HPD-a 1912, 39, 4.
— Planinarska kuća na Sljemenu (izbor gradilišta). 1912, 60, 4.
— D. I. — Dragutin Hirc (u povodu 40-g. književnog rada). 1912, 140, 3.
— Ač — Na Mont Blanc. 1912, 143, 1.
— Ač — Pod Jungfrau. 1912, 197, 1.
— Ač — »Gletschergarten« u Lucernu. 1912, 202, 1.
— Tal. ekspedicija na Himalaju. 1913, 289, 6.
— Planinarski znakovi za spas. 1913, 320, 2.
— Jubilej Dragutina Hircu. 1913, 393, 4.
— Iz HPD-a (planinari kod podbana — zaštita plan. oznaka, — pogodnosti na željeznicu, — telefon na Sljemenu). 1913, 348, 4.
— Turistička kuća na Sljemenu otvorena. 1913, 353, 5.
— Iz HPD-a (glavna skupština). 1913, 354, 4.
— Oštećivanje nasada i plan. namještaja. 1913, 355, 5.
— Ivan Stokić — Rad Ljudevita Rossia. 1913, 419, 5.
— Kapelica na Sljemenu. 1913, 518, 5.
— Kapelica na Sljemenu (popis darovatelja). 1913, 528, 5. 538, 5. 545, 4.
— Planinarski vjesnik: — Promjena pravila HPD-a — Broj članova i finansiјalno stanje HPD.
— Nova izdanja HPD. 1921, 3218, 3.
— Jugoslavenski plan. savez. — Pitanje plan. glasila. 1921, 3225, 5.
— Plan. vjesnik: — Poziv na predbrojbu »Hrvatskog planinara« — Velebitske razglednice. — Naši planinari za obranu slovenskih plan. kuća 1921, 3232, 5.
— Plan. vjesnik: — Osnutak podružnice HPD u Ogulinu. — Ostećenje plan. ureda. — Razvoj našeg planinarstva. 1921. — Slovenske planine poslije Rapalskog ugovora i Koruškog plebiscita. 1921, 3260, 4.
— Osnutak plan. podružnice u Orahovici. 1921, 3294, 6.
— Plan. podružnica HPD u Gospicu. 1921, 3300, 4.
— Plan. vjesnik: — Uredenje plan. kuće i lječenje piramide. — Popravak Miroslavovca. 1921, 3307, 4.
— Hrvatsko — slovenski plan. savez. 1921, 3334, 4.
— Konferencija plan. društva u Ljubljani. 1921, 3341, 6.
— Plan. vjesnik: — Podružnica HPD u Jastrebarskom. — Program rada HPD. 1921, 3362, 5.
— Projekt plan. hotela na Sljemenu. 1921, 3369, 5.
— Plan. vjesnik: — Plan. podružnica u Senju. — Projekt plan. skloništa na Sj. Velebitu. 1921, 3384, 4.
— Planine i doline Gorskega Kotara. 1921, 3398, 5.
— Hrvatski planinari na slovenskim planinama. 1921, 3412, 5.
— Plan. vjesnik: — Runolist na našim planinama. — Sa Sljemena. 1921, 3419, 5.
— Č — Dvanaest dana na Triglavu. 1921, 3425, 4.
— Za planinarski dom na Visočici. 1921, 3432, 4.
— Cuvanje alpinske faune i flore. 1921, 3439, 3.
— Zg. Prijedor — Klekovača planina. 1921, 3441, 2.
— Plan. vjesnik: — Podružnica u Delnicama. — Podružnica u Orahovici. 1921, 3446, 4.
— Plan. vjesnik: — Naši planinari u Alpama. — Konačenje u lugarskim kućama na Velebitu. 1921, 3453, 5.
— Veliki požar u Zagrebačkoj gori... Preko 30 jutara šume u plamenu. 1921, 3494, 2.
— Plan. vjesnik: — Izvještaj o izvanrednoj glavnoj skupštini HPD. 1921, 3495, 7.
— Ponovni požar na Sljemenu. 1921, 3496, 3.
— Vladimir Blašković — Hrvatska Svica — prirodne krasote Gorskega Kotara. 1921, 3502, 5.
— Zajednički izlet u Gorski Kotar i Hrv. primorje (opis puta). 1921, 3509, 6.
— Plan. vjesnik: — Plan. izložba. — Plan. razglednice. 1921, 3537, 5.
— Plan. vjesnik: — Plan. izložba u Zagrebu. — Plan. podružnica u Ogulinu. 1921, 3551, 5.
— Planinarska kuća podno Pješevice. 1921, 3558, 3.
— Planinarska izložba u Zagrebu. 1922, 3584, 5.
— O alpinizmu (predavanje dr-a I. Krajača). 1922, 3589, 4—5.
— Hrvatska planinarska izložba. 1922, 3589, 5—6.
— Dvije nove podružnice HPD-a (Orahovica i Petrinja). 1922, 3591, 8.
— Planinarska podružnica u Petrinji. 1922, 3619, 6.
— Planinarska podružnica u Delnicama. 1922, 3619, 6.
— Dogradnja planinarske kuće na Sljemenu. 1922, 3661, 5.
— Izdavanje ilustriranog »Hrvatskog planinara«. 1922, 6361, 5.
— Stubički put markiran (Sljeme — St. Toplice). 1922, 3716, 14.
— Planinarske kuće u Prekrižu. 1922, 3716, 14.
— Nova skloništa HPD na Velebitu (na Alanu i Strugama). 1922, 3728, 3.
— Podružnica HPD u Orahovici (izvanredna skupština — nova uprava podružnice). 1922, 3735, 8.
— HPD (glavna skupština). 1922, 3743, 12.
— Susedgrad kod Zagreba. 1922, 3744, 4.
— Sa Risnjaka. 1922, 3750, 7.
— Naši planinari u slovenskim planinama. 1922, 3757, 5.
— Naše planinarstvo: — Planinarstvo u BiH. — Plan. podružnica u Fužinama. 1922, 3763, 3.
— Dr. Bojnić — Medvedgrad kraj Zagreba. 1922, 3765, 4.
— Antonija K. Cvijić — Porodični izlet na Sljeme. 1922, 3765, 6.
— Naše planinarstvo: — Za popravak kolibe pod Risnjakom. — Malo statistike sa Triglava o našim planinama. 1922, 3771, 6.
— Popravak kolibe na Risnjaku. 1922, 3779, 2.
— Izlet plan. podružnice »Plješivica« u Jastrebarskom na Triglav. 1922, 3786, 5.
— Zajednički izlet na Velebit. 1922, 3787, 5.
— Uništavanje markacija. 1922, 3814, 4.
— Izleti na Velebit. 1922, 3814, 4.
— Popravak plan. kolibe na Risnjaku. 1922, 3856, 6.
— Izlet na Risnjak. 1922, 3891, 3.
— Planinarska kuća u Prekrižu. 3898, 6.
— Plan. vijesti: — Kongres za promet stranaca.
— Plan. kuće na Velebitu. — Podružnica HPD-a u Našicama. 1923, 3963, 6.
— Nove podružnice HPD-a (u Lokvama, i obnovljena na Sušaku). 1923, 4037, 4.
— Podružnica HPD-a u Zlataru. 1923, 4058, 6.
— Nove podružnice HPD-a (Sljeme u Zagrebu i Bjelašnica u Sarajevu). 1923, 4085, 6.
— E. L. — Sličice iz Plješivičkog prigorja. 1923, 4152, 4. 4165, 6.
— Gj. J. — Pejsaž ispod Medvednice. — Zagrebačka gora i gorice. 1923, 4214, 18.
— Nova ekspedicija na Mount Everest. 1924, 4298, 4.
— HPD (1874 — 1924) — Povodom 50. g. HPD-a. — Povijest, rad i uspjesi društva. — Izgradnja društvenog doma u Tuškaniku. 1924, 4390, 27.
— Sjednica upravnog odbora podružnice plan. društva Gospic. 1924, 4422, 4.
— Vla. Bla. — »Hajdova Hiža« — jedna malo poznata i zanemarena špilja Gorskega Kotara... 1924, 4429, 6.

- Planinari. 1924, 4435, 4.
— Burna skupština maticne HPD-a... 1924, 4458, 6.
— »Sljeme« — jedan ispravak o radu plan. društva podružnice »Sljeme«. 1924, 4465, 6.
— Tragedija na Himalaji. 1924, 4468, 8.
— Plan. svečanost u Sarajevu — proslava 50. godišnjice HPD-a 1924, 4472, 4.
— Josip Pasarić — HPD — spor sa podružnicom »Sljeme«. 1924, 4479, 20.
— M. Magdić — Dvije špilje na otoku Krku. 1924, 4484, 4.
— Hrvatsko planinarstvo: — Nove podružnice plan. društva: (Medvednica) U Donjoj Stubici, »Vinička« u Dugoj Resi, »Lovnik« u Vrbovskom, »Bilogora« u Bjelovaru, podružnica Brod na Savi i »Sljeme« u Sinju. 1924, 4510, 6.
— E. L. — Sličice iz Ozlja — izlet u špilju Vrlovku. 1924, 4512, 6.
— HPD 1874 — 1924. (priprema proslave). 1924, 4523, 4.
— Jubilej HPD-a. 1924, 4527, 4.
— Ing. Stjepan Szavits Nossan — 50. g. HPD-a. 1921, 4528, 5.
— 1874. — HPD — 1924. — proslava 50. g. HPD-a 1924, 4529, 5.
— Osnivanje podružnice HPD u Sisku. 1924, 4546, 4.
— Rješenje o pravu sudjelovanja podružničkih izaslanika na glavnim skupštinama HPD središnje u Zagrebu. 1924, 4550, 7.
— Osnutak podružnice društva »Prijatelj prirode«. 1924, 4551, 4.
— Hrvatsko planinarstvo: — Obnova plan. piramide na Plješivici. — Predavanja dr-a Radivoja Simonovića. 1924, 4574, 5.
— Ski sekcija »Sljeme« (osnovana). 1924, 4575, 5.
— Vjekoslav Cvetišić — Kako je godine 1908. osam Zagrepčana islo na Triglav. 1924, 4582, 22.
— Vjekoslav Cvetišić — Svečani dan na Velebitu. 1924, 4632, 33.
— Milan Band — Sjećanje na Kredaricu. 1924, 4632, 34.
— Dr. J. Poljak — Vode na krasu. 1924, 4632, 34.
— Sudjelovanje plan. fotografije na pariškoj izložbi. 1925, 4654, 6.
— Nove plan. razglednice. 1925, 4664, 6.
— Vjekoslav Cvetišić — Po snijegu na Risnjak. 1925, 4703, 23.
— Vjekoslav Cvetišić — U praskozorje na Viševici. 1925, 4737, 28.
— Otkriće Pasarićevog puta na Oštrec. 1925, 4743, 6.
— Vjekoslav Cvetišić — Buljma. 1925, 4743, 20.
— Branimir Gušić — Medvednica (prikaz vodiča). 1925, 4747, 29.
— Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu — uvođenje plan. vlaka. 1925, 4749, 5.
— Glavna skupština »Sljeme« podružnice HPD u Zagrebu. 1925, 4753, 6.
— Vjekoslav Cvetišić — Učka. 1925, 4764, 21.
— Dr. I. Krajač — Touring klub i plan. društva. 1925, 4769, 6.
— Vjekoslav Cvetišić — Proljeće u Karavankama (po grebenu od Stola 2236 m na Golicu 1835 m). 1925, 4778, 21.
— Touring klub i plan. društva — odgovor dr-a Žižeka na članak dr-a Krajača. 1925, 4790, 5.
— Josip Pasarić — O savezu plan. društava. 1925, 4791, 8.
— Plan. konferencija (Rezolucija o savezu plan. društava). 1925, 4793, 6.
— Vjekoslav Cvetišić — Hajdučki kukovi. 1925, 4805, 19.
— Planinarski dan. 1925, 4816, 5.
— Ciljevi i razvitak planinarstva u Hrvatskoj — govor dr-a Ivana Krajača, predsjednika HPD-a, održan na glavnoj 51. skupštini 25. VI 1925. u Zagrebu. 1925, 4816, 10.
— Hrvatsko planinarstvo: — Nadogradnja plan. kuće na Sljemenu. — Velika Paklenica. — Prvi plan. dan na Triglavu. — Otvorene novih plan. kuća. 1925, 4823, 9.
— Hrvatsko planinarstvo: — Klek kod Ogulina. — Hrvatski planinar. — Aljažev dom i Triglav. — Naši planinari Bambergovim putem na Triglavu. 1925, 4830, 9.
— Sjajan uspjeh plan. dana na Triglavu. 1925, 4834, 6.
— Proslava plan. dana na Triglavu. 1925, 4837, 7.
— Planinarstvo: — Istraživanje Velebita. — Plan. knjige i vodiči 1925, 4839, 9.
— B. B. — Na Dinari. 1925, 4839, 23.
— Nova plan. kuća na Sljemenu pred svečanim otvorenjem. 1925, 4842, 4.
— Hrvatsko planinarstvo: — Nadogradnja plan. kuće na Sljemenu. — Risnjak (1528 m). 1925, 4844, 19.
— Uspon na Bjelašnicu. 1925, 4846, 19.
— Hrvatsko planinarstvo: — Aljažev stup. — Vinjerac i Južni Velebit. — Plan. vodiči. — Bijele stijene. 1925, 4851, 7.
— Hrvatsko planinarstvo: — Bitoraj (1385 m) u Gorskom kotaru. — U pohorskim šumama 1925, 4853, 9.
— Hrvatsko planinarstvo: — Živahan posjet turista Grossglockneru 3798 m (Velikom zvonaru). — Donaška gora. — Gorska bolest. 1925, 4859, 14.
— Naši planinari u visokim Alpama. 1925, 4865, 11.
— Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu — Plan. dan na Plitvičkim jezerima. 1925, 4876, 3.
— Hrvatsko planinarstvo: Saopćenje središnjice HPD. — Plan. dan na Plitvičkim jezerima. — Saopćenje »Sljeme« podružnice HPD u Zagrebu. — Otvorene i razgledanje plan. i opće športske izložbe. 1925, 4879, 10.
— Vjekoslav Cvetišić — Na Velikom Zvonaru (Grossglockneru 3798 m). 1925, 4881, 23.
— Prof. dr. Miroslav Hirtz: — Lovačka i opća športska izložba. 1925, 4883, 4.
— Prvi plan. dan na Plitvičkim jezerima. 1925, 4890, 6.
— Prof. dr. Miroslav Hirtz: — Izložba naših planinara. 1925, 4893, 8.
— Hrvatsko planinarstvo: — Dolina Drežnice i okolišne gore u Hercegovini. — Označivanje plan. puteva. 1925, 4900, 7.
— Glazbena sekcija HPD-a 1925, 4902, 6.
— Hrvatsko planinarstvo: — Buljma (1559 m). — Tri slovenska turista na Mont Blancu (4810 m). — Slap Zeleni vir. — Obruč (1377 m). 1925, 4907, 7.
— Izlet i posveta piramide u Stubici (na Kapelščaku). 1925, 4913, 6.
— S Velebita klik se ori..., — Slavljve HPD-a pri-godom otvaranja plan. domova pod Crnopcem. 1925, 4914, 10.
— Glavna skupština HTK »Sljeme« u Zagrebu. 1925, 4915, 4.
— Otvorene plan. kuće na Japetiću. 1925, 4920, 6.
— Hrvatsko planinarstvo: — Uzroci turističkih nesreća u gorama. — Posveta piramide na Kapelščaku kod Stubičkih toplica. 1925, 4921, 7.
— Svečano otvorene plan. kuće na Sljemenu. 1925, 4921, 10.
— Plan. izložba u Hrv. Primorju. 1925, 4928, 7.
— Planine Gorskega kotara za jesenske izlete. 1925, 4937, 8.
— Psunj i Papuk — gore ravne Slavonije. 1925, 4937, 8.
— Plan. kuća na Obruču (ideja o gradnji). 1925, 4942, 10.
— Hrvatsko planinarstvo: — Savez slavenskih turističkih društava. — Bjelolasica u Gorskom kotaru. — Odakle ime Triglav? — Plan. dan u Mari-borskoj kući na Pohorju. — Dojmovi sa Dinare. 1925, 4949, 12.
— Hrvatsko planinarstvo: — Posjet plan. kućama SPD izvan sezone. — Zaštita planinske flore na Bijelim i Samarskim stijenama. 1925, 4959, 6.
— Planinarstvo i zimski sport. 1925, 4966, 6.
— Dr. Miroslav Hirtz: — Odakle imena Risnjak i Bjelolasica. 1925, 4973, 6.
— Dr. M. H. — Prvi prelaz skijaša preko M. Blanca. 1925, 4973, 6.
— Prof. Dr. A. Belar — Uspomene s Obruča nad Kvarnerom. 1925, 4986, 10.
— Hrvatsko planinarstvo: — Odakle imena Risnjak i Bjelolasica. — Plan. predavanje o Kamničkim Alpama. — Planinski Vestnik. — Slavenska plan. društva prema godini osnutka. 1925, 4987, 3.
— Hrvatsko planinarstvo: — Zena u planinarstvu. — Kako se planinari orientiraju u gorama. 1925, 4990, 46.
— Dr. Kugy — Uspomene iz života jednog planinara. 1926, 4997, 6.

- Dr. Miroslav Hirtz: — O nekim plan. terminima. 1926, 4997, 7.
- Plan. izložba u Bjelovaru. 1926, 4999, 9.
- Nova podružnica HPD-a (»Kamenar« u Šibeniku) 1926, 5000, 4.
- Kakove se turist. nesreće događaju u Alpama. 1926, 5000, 4.
- Dr. Koritnik: — Odakle ime Risnjak? 1926, 5004, 7.
- Dr. I. — Izlet na Učku u Istri (1396 m). 1926, 5011, 5.
- C. — Turistički klub »Skala« i zimski šport u Sloveniji. 1926, 5011, 5.
- C. — Planinarstvo u Bugarskoj. 1926, 5011, 6.
- Saopćenje Saveza plan. društava (izvještaj sa Kongresa). 1926, 5017, 6.
- Plan. savez i HTK »Sljeme« u Zagrebu. 1926, 5020, 9.
- Dr. M. H. — Alpinistička ekspedicija Visser. 1926, 5029, 8.
- Na Kumu u Zasavju. 1926, 5032, 6.
- Zimsko planinarenje u našim gorama. 1926, 5032, 7.
- Planinarenje na Velebitu. 1926, 5039, 2.
- Koliko je bilo planinara u slovenskim plan. kućama g. 1925. 1926, 5039, 2.
- V. C. — Na ledenjacima i grebenima Mont Blanca najviše evropske gore 4810 metara. 1926, 5045, 5.
- Zimski uspon na Triglav. 1926, 5067, 3.
- Zimski izlet na Klek. 1926, 5067, 3.
- Zimski izleti u hrvatske i slovenske gore. 1926, 5067, 3.
- Žena i planinarstvo (komentar povodom članka u Planinskom vestniku). 1926, 5074, 7.
- Smione planinarke na sjevernoj stijeni Triglava. 1926, 5081, 6.
- Savez planinarskih društava. 1926, 5086, 34.
- Tomislavov dom na Medvednici. 1926, 5089, 7.
- Planinarski izlet na Čeljsku goru. 1926, 5089, 7.
- Ideja planinarstva se širi (povodom prve glavne skupštine Hrv. društva planinara »Runolist«). 1926, 5089, 7.
- (C) — Planinarska predavanja. 1926, 5100, 4.
- Gorski kotar za proljetne plan. izlete. 1926, 5100, 4.
- V. Cvetišić — Zagrebački skijaši i planinari na Monte Rosi (4678 m). 1926, 5106, 14.
- Stjepan Sirolo — Na podnožju Kamniških Alpa. 1926, 5110, 9.
- M. K. — Hrvatska Svica — ljepote Gorskog kotara — od Delnice do Cabra. 1926, 5123, 7.
- Novi put na Risnjak. 1926, 5138, 4.
- V. C. — Peta plan. žrtva u Julijskim Alpama.... 1926, 5141, 7.
- nio — Na krovu svijeta — ekspedicija dr-a Governa u pripredstnicu »Uteljovljenog božanstva«. 1926, 5153, 23.
- Plan. ekspedicija na Durmitor (2534 m) u Sjevernoj Crnoj Gori. 1926, 5164, 8.
- Jankovac u Papuk gori. 1926, 5164, 11.
- Vlahović — Ogromni razvitak planinarstva u Hrvatskoj (godišnja skupština HPD-a). 1926, 5167, 10.
- Plan. slavlje na Sljemenu — dolazak Splićana u Zagreb. 1926, 5174, 6.
- Plan. slet na Plitvičkim jezerima — manifestacija planinara iz Dalmacije, Bošne i Hrvatske. 1926, 5174, 6.
- Plan. dan u Kranjskoj gori — poziv hrvatskim, slovenskim i srpskim planinarima. 1926, 5178, 6.
- Kamniška Bistrica. 1926, 5198, 9.
- Medvednica. 1926, 5205 m 4.
- Planinarski dan u Kranjskoj gori. 1926, 5205, 6.
- Josip Kraus — Chamonix i ledenjak »Mer de Glace«. 1926, 5215, 39.
- Ada D. — U podzemnom svijetu — od Splita do Vranače. 1926, 5219, 8.
- Savskom dolinom do Triglava. 1926, 5226, 10.
- Istraživanje Velebita. 1926, 5229, 5.
- Saopćenje Saveza plan. društava (II kongres na Bohinju). 1926, 5242, 6.
- Saopćenje Saveza plan. društva u kraljevini SHS — Kongres udruženja (asocijacije) slavenskih plan. društava u Pragu. 1926, 5254, 11.
- Gradnja plan. kuće na Obruču. 1926, 5254, 11.
- Bebe. — Na Kleku. — Gradnja plan. kuće na Bijelim stijenama. — Otvorenje plan. kuće na Prekriju. 1926, 5268, 10.
- Triglav kralj naših brda — pogled sa Triglava na Jadransko more — sjedište bogova — Mons. Tullus. — Tko se je prvi popeo na Triglav? 1926, 5275, 9.
- Vladimir Stahuljak st. — Na Risnjaku. 1926, 5275, 10.
- Plan. i zimska sportska izložba slika. 1926, 5280, 12.
- J. M. — Kroz Bokokotorske fjordove na Lovćen. 1926, 5282, 9.
- Vladimir Stahuljak st. — Na Risnjaku. 1926, 5275, 10.
- Plan. i zimska sportska izložba slika. 1926, 5280, 12.
- J. M. — Kroz Bokokotorske fjordove na Lovćen. 1926, 5282, 9.
- Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu (otvorene plan. kuće na Obruču). 1926, 5284, 4.
- Dr. J. C. — Ljepota Kalnika. 1926, 5296, 8.
- Otvorene plan. kuće na Obruču. 1926, 5296, 8.
- Zimski sport i plan. kuće. 1926, 5296, 9.
- V. Cvetišić — Jesenski izleti u Sjeverni i južni Velebit. 1926, 5303, 8.
- Plan. vijesti: — Zusati putevi u dolini Vrata pod Triglavom. — Ogromne bujice ruše se niz pećine i stijene. — Dan mrtvih pod triglavskom sjevernou stijenom. 1926, 5303, 9.
- Oklje, Plješivica, Oštrelj i Japetić lijepa jesenska izletišta. 1926, 5310, 10.
- Mila Forkaplí — Turizam i alpinizam u našoj državi. 1926, 5320, 10.
- V. Cvetišić — Ljipe planine u Velikoj Kapeli. 1926, 5324, 8.
- Turizam i planinarstvo: — Lisca (947 m) u Zasavju. — Ciklus plan. predavanja u Zagrebu. 1926, 5331, 8.
- C. — Zimski sport i zimsko planinarenje u našim planinama. 1927, 5369, 10.
- Izvanredni kongres Saveza plan. društava u kraljevini SHS. 1927, 5392, 7.
- Novo izletište Zagrepčana — odobrena je izgradnja gradskog izletišnog hotela na Adolfovcu. 1927, 5397, 5.
- Gospodarska osnova gradske šume. 1927, 5413, 7.
- Planinarstvo: — Otvorene plan. izložbe HTK »Sljeme« u Zagrebu. — Krasote Samoborskog gorja. 1927, 5432, 10.
- Vladimir Stahuljak st. — Plješivica 780 m. 1927, 5437, 14.
- Milan Band — Tri dana u Karavankama. 1927, 5457, 20.
- Vjekoslav Cvetišić — Mangart (2678 m) u sunču i oluji. 1927, 5457, 20.
- Smrt docenta Mandla na Biokovu. 1927, 5459, 5. — 5461, 5.
- Vjekoslav Cvetišić — Dr. Julije Kugy. 1927, 5463, 12.
- Veliki uspjeh dr-a Kugya u Ljubljani — dolazak i doček u Zagrebu. 1927, 5466, 10.
- M. N. — Prirodne ljepote Gorskog kotara. — Maklenska jama. — Ledena jama. — Naš Okrugljak. — Spilja na Vršku. 1927, 5473, 5.
- Smrt župnika Aljaža. 1927, 5474, 4.
- Producitvian rad HPD-a. 1927, 5486, 8.
- Z. Z. — Uspon na vrh V. Risnjaka stijenom. 1927, 5498, 13.
- Prof. V. Stahuljak st.: Planinarke na Kleku. 1927, 5525, 14.
- Prof. V. Stahuljak st.: Gradnja nove kuće na Zavižanu. 1927, 5531, 10.
- Prof. Vladimir Stahuljak st. — Ravna gora 630 m. 1927, 5511, 26.
- Prof. Vladimir Stahuljak st. — Sveta Gora 1101 m. 1927, 5518, 29.
- Prof. Vladimir Stahuljak st. — Ivančica 1061 m. 1927, 5539, 38.
- Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu — prvi zajednički sastanak zagorskih podružnica HPD. 1927, 5544, 10.
- Dr. Ivan Ištanović — Izlet na Skrлатicu (2734 m) u Julijskim Alpama. 1927, 5546, 36.
- Plan. dan u Kranjskoj gori. 1927, 5564, 7.

- V. C. — Plan. dan u Kranjskoj gori. 1927, 5581, 17.
- Nestao zagrebački planinar na Mont Blancu. 1927, 5599, 8.
- V. C. — O nesreći zagrebačkog planinara na Mont Blancu (Herbert Reich). 1927, 5618, 12.
- Novo oporavilište na Sljemenu (dom gradskih činovnika). 1927, 5628, 8. — 5633, 5.
- Plan. jubilej u Dalmaciji — Dvogodišnjica rada HPD, podr. »Mosore u Splitu. 1927, 5630, 14.
- Glavna skupština HPD-a. 1927, 5681, 8.
- V. C. — Iz plan. života — zanimljivo predavanje dr-a Henrika Tume o sportu i alpinizmu. 1927, 5690, 14.
- V. C. — Zanimljivo predavanje alpiniste svjetskog glasa (Dr. Guido Mayer). 1928, 5753, 9.
- V. C. — Na Vršiću. 1928, 5775, 21.
- Vinka Bulić — Refleksije sa z. Mosora. 1928, 5794, 8.
- V. Cvetišić — Tri dana u sniježnoj mečavi. 1928, 5803, 22.
- Milan Band — Kroz maglu k suncu — iz Plavice preko Grla na Vršić. 1928, 5809, 41.
- Vjekoslav Cvetišić — Jutro na Velikom Venetigeru (3660 metara). 1928, 5809, 41.
- Dr. Branimir Gušić — U Hercegovačkim planinama. 1928, 5809, 42.
- V. C. — Uskršnji izleti u hrvatske i slovenske planine i Alpe. 1928, 5819, 15.
- Saopćenje HPD središnjice u Zagrebu — Profesor Vjekoslav Novotni (nekrolog). 1928, 5836, 13.
- Glavna skupština HTK »Sljeme« u Zagrebu. 1928, 5845, 9.
- Nova plan. kuća HPD na Bijelim stijenama. 1928, 5863, 15.
- V. C. — Hodočašće hrvatskih i slovenskih planinara na naše Karavanke. 1928, 5877, 22.
- Dr. Ivan Ištvanović — Plan. izleti — Mrzlica 1190 met. 1928, 5884, 18.
- Vjekoslav Cvetišić — Zimi u našim planinama i Alpama. 1928, 6067, 25.
- Na Mount Everestu, najvišem vrhu svijeta (predavanje Capt. Fincha). 1929, 6076, 9.
- U krilu Visoke Tatre. 1929, 6078, 39.
- Josip Pasarić — O engliskom alpinizmu. 1929, 6083, 11.
- io — Uspon na najviše brdo svijeta — član herojske ekspedicije u Zagrebu. 1929, 6087, 10.
- Za jedan sat na najviše brdo Njemačke (gradnja žične željeznice). 1929, 6099, 16.
- Na bijelim Trglavskim gorama. 1929, 6099, 28.
- U zemljini plamenih Kanjona — osvrt na predavanje prof. dr. V. Škorica. 1929, 6104, 16.
- Dr. Ivan Ištvanović — Noć i dan u Alpama. 1929, 6106, 20.
- Za 10 minuta na Sljeme — slika iz bliže budućnosti (ideja o gradnji uspinjače). 1929, 6162, 20.
- Josip Pasarić — Prvi uspon na Sljeme i — batine. 1929, 6162, 29.
- Dr. Zlatko Prebeg — Hrvatski plan. dom i muzej. 1929, 6162, 30.
- Dva uspona na Klek 1929, 6175, 12.
- V. Cvetišić — Matterhorn (4482 m) i Monte Rosa (4638 m). 1929, 6196, 13.
- J. P. — Apel na g. gradskog načelnika — Sljemska šuma u opasnosti. 1929, 6198, 7.
- Operativni dom društva gradskih činovnika na Sljemenu. 1929, 6206, 7.
- J. Pasarić — Hrv. planinarstvo: — Gorski kotor i njegovi prirodni čari. — Otvorene nove plan. kuće u Gorskom kotaru. — Uspon na Risnjak (1528 m) i izbor mjesta za novo sklonište HPD-a na vrhu... Uspon na Biokovo i izbor mjesta za novu plan. kuću HPD-a na Vošcu. 1929, 6220, 19.
- Uredenje ceste Zagreb — Sljeme. 1929, 6244, 28.
- Teška tragedija u Julijskim Alpama, zbog nesmotrenosti poginuo jedan planinar, drugi teško ranjen, akcija spasavanja. 1929, 6274, 6.
- Saopćenje HPD-a — Proslava 40-godišnjice piramide na Sljemenu. 1929, 6278, 23. — 6279, 6.
- Nikola Andrić — Savinjskom dolinom preko Savinjskih Alpa. 1929, 6299, 34.
- Novi putevi SPD u Triglavskom pogorju. 1929, 6301, 12.
- 1. rujna biti će svečano otvorene plan. kuće na Ivančici. 1929, 6303, 14.
- Vjekoslav Cvetišić — Monte Rosa 4638 m. 1929, 6313, 21.
- Ing. Ante Premužić — Otkrivene nepoznate prekrasne špilje na Plitv. jezerima. 1929, 6313, 23.
- Dušan Jakšić — Sjeverna stijena Triglava. 1929, 6334, 14.
- Glavna skupština HPD središnjice u Zagrebu 1929, 6356, 4.
- Vjekoslav Cvetišić — Dojmovi i slika sa Skrlaticom 2738 m. 1929, 6376, 20.
- Sljeme je odrezano od Zagreba — Cesta na Sljeme mjestimčno je neprohodna. 1929, 6389, 7.
- Plan. viesti — Predavanje dr-a Ivana Krajača »Važnost naših planina«. 1929, 6396, 10.
- Dr. Fran Kušan — Ljudevit Rossi (u povodu 40 godišnjice rada). 1929, 6418, 19.
- Vjekoslav Cvetišić — Na Bjelašnici (2067 m). 1929, 6427, 41.
- I. P. — Savez plan. društava Jugoslavije. 1930, 6437, 18.
- Vjekoslav Cvetišić — Mrzla gora — zapisi iz Kamniških Alpa. 1930, 6458, 14.
- Gradski dom na Sljemenu. 1930, 6486, 7.
- Sudbina Zagreba vezana je o Zagrebačku goru i njene šume. 1930, 6492, 6.
- Josip Pasarić — Državna potpora turizmu i planinarstvu. 1930, 6493, 33.
- Anketa o gradskim šumama na Medvednici — šume su zaštitne i treba ih smatrati parkovima — rasprava o izvedbi žične željeznice. 1930, 6496, 7.
- Vjekoslav Cvetišić — Vodič po Velebitu, najljepšoj hrv. planini (pričak knjige dr-a Josipa Poljaka). 1930, 6498, 13.
- Internacionala ekspedicija na Kanchenjungu — planinski vrh do koga još nije nitko dopro. 1930, 6499, 17.
- Za dom gradskih činovnika na Sljemu — posljednji apel na građanstvo u obostranom interesu. 1930, 6525, 9.
- Iz Hrv. društva planinara »Runolist« (god. skupština). 1930, 6533, 9.
- Ekspedicija na Kangchenjungu. 1930, 6533, 9.
- Vjekoslav Cvetišić — Kroz šume velikog ili burnog Bitoraja. 1930, 6535, 35.
- Sljeme mora postati zagrebačkim Semmeringom... 1930, 6541, 5.
- Opasnosti filmovanja zaledenih vrhunaca — sa filmskim aparatom na sniježnim vrhuncima Alpa. 1930, 6541, 27.
- Vjekoslav Cvetišić — Fotografija u planinarstvu. 1930, 6560, 6.
- Za gradski dom na Sljemenu. 1930, 6561, 9.
- Sljeme je važnije za Zagreb, nego Semmering za Beč. 1930, 6561, 29.
- Glavna skupština HPD središnjice u Zagrebu. 1930, 6595, 7.
- Izgradnja Sljeme — određivanje mesta za buduće lječilište. 1930, 6598, 5.
- Filmska ekspedicija HTK »Sljeme« u Dinarskim Alpama. 1930, 6614, 12. — 6616, 8.
- Muzej na Velebitskoj Visočici. 1930, 6628, 6.
- Proslava otvorenja plan. kolibe na Rožanskim kukovima. 1930, 6631, 4.
- U divljim gorama na granici Tibeta. 1930, 6632, 6.
- Dyrhrenfurt o rezultatima svoje ekspedicije — otkrita i športski uspjesi. — Kangchenjunga. — G-dra Dyrhrenfurt najbolji ženski planinar. 1930, 6632, 9.
- Dragutin Hofbauer — Turizam u sarajevskoj okolini. 1930, 6643, 10.
- Žena u gorama i planinama. 1930, 6646, 11.
- Naglo izčeđavanje šuma u gorskom pojusu grada i njegove posljedice. 1930, 6657, 6.
- Prvi turistički film u Zagrebu. — S filmskom kamerom po Durmitorskim vrelima. 1930, 6658, 8.
- Žiga Hirscher — Moment slike iz Švic. Alpa. 1930, 6658, 36.
- Naše ličke špilje. 1930, 6664, 13.
- Plan. »Gojanov« dom (1450 m) na Velebitu. 1930, 6671, 9.

(Svršetak u idućem broju)

In memoriam

• **Božidar Džambas.** Bivši dugogodišnji predsjednik Planinarskog saveza Makedonije, član Savjeta SR Makedonije, nosilac Partizanske spomenice 1941., ministar za finansije i poslanik u Sobranju, umro je iznenada 3. 2. 1981. u Skopju. Rodio se 1912. u Prilepu i već prije rata bio aktivni planinar. Poslije rata je u Skopju živo sudjelovao u planinarskom radu. Bavio se i proučavanjem prošlosti makedonskog planinarstva o čemu je napisao jednu studiju u obliku sjećanja. Njegova iznenadna smrt rastužila je ne samo makedonske, nego i sve druge planinare u Jugoslaviji koji su ga upoznali kao vrhunskog planinara i dobrog organizatora. (Z. P.)

• **Matija Jaklin.** Iz naše planinarske sredine nedavno je zauvijek otisao velik planinar i ljubitelj prirode Matija Jaklin. Bio je kompletna planinarska pojava dušom i tijelom, plemenit, pošten i iskren, a na svojim radnim zadatacima marljiv i točan. Iako već u poodmakloj životnoj dobi, ne samo da je bio veoma aktivan u planinarenju, već mu je bio i izgled mladenački i svjež. Nenadano pogoden teškom bolešću ne prestaje s društvenim radom u svojoj skupini seniora PD »Ravna gora« u Varaždinu. Brzo se oporavljajući stvara u sebi planove i nadanja za nove planinarske izlete i akcije, ali je kraj došao brzo. Umro je 28. studenog 1980. Matija je rođen 14. II 1906.

u Desiniću. Godine 1922. radi kao općinski blagajnik u Ivancu i nalazi se među obnoviteljima planinarstva u Ivancu poslije prvog svjetskog rata. Niz godina je član Upravnog odbora podružnice HPD u Ivancu u svojstvu blagajnika. Posebno se ističe kao član užeg odbora kod gradnje planinarske kuće i piramide na Ivančici 1929. godine. Planinarstvo u Ivancu između dva rata gotovo je nezamislivo bez našeg Matije, on daje trajni pečat razvoja planinarstva u ovom kraju. Po prirodi skroman i povučen, malo se o njemu čuo, ali je planinarstvo u Ivancu i Varaždinu u njemu imalo čvrst oslonac. Od 1953. je službenik kotsarskog suda u Varaždinu i aktivno se uključuje u rad PD »Ravna gora«. Odbornik je seniorske skupine te organizira i sudjeluje u mnogim njezinim planinarskim izletima. Planinari po planinama Hrvatske, Pohorju, Alpama, a u 76. i 77. godini života prolazi Velebitskim planinarskim putem.

Suraduje u listu »Naše planine« i »Bilogorski planinar« iznoseci rad seniorske skupine PD »Ravna gora«. Za plodonosan dugogodišnji rad 1977. god. je odlikovan Zlatnim znakom PSH. Varaždinski i ivanečki planinari zadražat će lik Matije Jaklina u trajnoj uspomeni.

(Dragutin Karažinec)

• **Dušan S. Krivokapić.** Prema obavijesti iz Risan 10. studenoga preminuo je u Domu penzionera u 78. godini života Dušan Krivokapić, jedan od najvećih jugoslavenskih istraživača Sar-planine i Koraba. Rodio se u Boki Kotorskoj, školovao se u Kotoru, a službovao u Makedoniji i Beogradu, gdje je i penzioniran 1960. kao prevodilac stručne literature za engleski i njemački jezik u Projektnom zavodu Srbije. Godine 1978. preselio se u Risan, poslije skoro 60 godina življena izvan svoga zavičaja. Između dva rata, kao istaknuti član Srpskog planinarskog društva i njegov se-kretar, bio je jedan od najvećih propagatora planinarstva i istraživača makedonskih planina u nas. Prvo predavanje na beogradskom radionu o teško pristupačnom i nedovoljno istraženom Korabu održao je još septembra 1932. i poslije rata, kao oduševljeni amater-geograf i član Srpskog geografskog društva, poput slavnog istraživača Velebita dra Radivoja Simonovića, posvetio se potpuno istraživačkom radu i objavio velik broj članaka u Glasniku Srpskog geografskog društva, zagrebačkim časopisima Naše planine i Priroda i slovenačkom Planinarskom vestniku. Od 1932. do 1969. objavio je oko 70 rada. Njegova knjiga Sar-planina (izdana i nagradena 1969) predstavlja, prema općem priznaju, kao geografsko-turistička studija, kapitalno dijelo o ovom planinskom masivu. (Teodor Andrejević)

Vezni putevi i transverzale

• **Stazama Džemala Bijedića.** U okviru proslave 30. godine svog postojanja i rada, Univerzitetsko planinarsko smučarsko društvo »Bukovik« iz Sarajeva otvara planinarsku transverzalu »Stazama Džemala Bijedića« u znak sjećanja na čovjeka koje je velik dio slobodnog vremena proveo na predjelima Vučje Luke, Crepoljskog i Bukovika. Put započinje u selu Vučjej Luke 20 km od Sarajeva (vozilom gradskog saobraćaja pola sata vožnje). Iz Faletića se markiranim putem stiže na Vučje Luku za dva sata. Pečat i kontrolna tačka se nalaze u kući Mladenova Vulina. Sjeverno od Sarajeva prostire se pitoma visoravan na kojoj ima i viših brda s obilježjem planine kao što su Crepoljsko (1525), Bukovik (1532) i Ozren (1452). Crepoljsko je poznato izletište Sarajlja, a od Vučje Luke se stiže za oko sat hoda. Pečat KT 2 je u Lovačkom domu. Na pola sata između Crepoljskog i Bukovika je selo Gorani Močioci. Uz ivicu šume, desno od puta, smještena je drvena kućica u kojoj je Džemal Bijedić često boravio i odmarao se s prijateljima, planinarama i lovциma. U ovoj kući je pečat KT 3. Za oko sat hoda sa Crepoljskog stižemo do živopisnih predjela Bukovika. Ispod vrha je planinarski dom koji su još 1954. go-

dine izgradili dobrovoljnim radom studenti Sarajevskog univerziteta. Dom ima 25 ležaja i otvoren je za vrijeme vikenda. U domu je KT 4. Niz strme padine put nas od Bukovika vodi do planinarskog doma »Skakavac« koji je vlasništvo PD »Planinar« iz Vogošće. Dom je otvoren za vrijeme vikenda. Nedaleko od doma markirani put vodi do Vidikovca na vodopad Skakavac visok 98 m. KT 5 je u domu. Spuštajući se ispod Uzevice za oko tri sata hod-a stići ćemo do posljednje KT u selo Nahorevo do kojeg iz Sarajeva vodi autobus. Ako se produži dalje kroz selo Radavu stiže se u Jagomir, odakle postoji gradска autobusna linija. U Mjesnoj zajednici Nahorevo je KT 6. Dnevnik se može dobiti za 30 din na adresi: PD »Bukovik«, Sarajevo, Maršala Tita 44/I. Transverzalu je moguće zimi obilaziti na skijama za nordijske discipline (trčanje). Put se može obići za 6 sati lagana hoda.

(Ljubomir Bartula)

• **Kapelski planinarski put.** Na godišnjicu otvorenja KPP-a koncem 1980. utvrđeno je da je put prošlo u cijelosti 280 planinara. Većina od njih je ostavila pisani tragova u upisnim knjigama ili u posebnim pismima u-

pućenima organizatoru (Odbor KPP-a pri PD Vihor i PD Rade Končar). Evo nekoliko komentara: Trasa je idealna, ništa vam nije promaklo, ništa niste zaboravili. Jednostavno rečeno: savršeno! (Vili Petrić i Mladen Fratar). Zahvaljujem se na predivno osumišljenom putu koji nam je pružio pet divnih dana planinarenja (Ivo Ott). Upućujem Vam srdačne čestitke i neizmernu zahvalnost što ste nam trasirali taj put. Zahvaljujem osobito piscima vodiča po KPP dru Zoranu Gomziju i Želimiru Kanturi. Put je sretno izabran i nije dugačak. Pristupač je svakome. Vodi kroz najlepše dijelove Velike Kapele, a markacija je izvedena stručno i na visini. Sto se tiče kuća na Bi-jelim stijenama i u Dulibi mogu se samo pojaviti izraziti, u njima se osjeća brižna ruka upravljača (Boris Bogović)

• **Nove KT u BiH transverzali.** PD »Čusine« u Jajcu je predložilo, a PS BiH prihvatio tri nove kontroline točke u Republičkoj transverzali po planinama Bosne i Hercegovine. To su: Suhi vrh (1430) na Ranča-planini, Lisina (1467 m) i izvor Plive. Lisina je u blizini Mrkonjić Grada, a izvor Plive blizu sela Sipova. Za veće planinarske skupine PD »Čusine« daje svog vodiča. (Suzana Zlatarević)

Prvenstveni usponi

SMJER »KAO U STARA DOBRA VREMENA« U JUŽNOJ STIJEINI KLEKA

Ovaj smjer je zamišljen i započet još 1973. u »stara dobra vremena«, kada smo imali napretek slobodnog vremena, kada je za penjanje bio na raspolaganju četvrtak jednako kao i nedjelja i kad još nismo znali da postoji »zavjera klošovitih vikenda« koju otkrivaju mnogi penjači kad se zaposle. To je trenutno najnoviji, šesnaesti po redu smjer u južnoj klekovoj stijeni. Tim brojem je označen na fotografiji i skici.

Prvi penjači: Borislav Aleraj i Vladimir Mesarić 20. IX 1980.

Pristup: Kao za HPD-ov smjer.

Ulag: Između žlijeba po kojem ide originalni ulaz u HPD-ov smjer (s desna) i onog kojim prolazi Velebitaška ulazna varijanta HPD-ovog smjera (s lijeva) uzdiže se uspravan stup.

Opis: Po stupu gore (A_1 , V) punu dužinu do drveća gdje je uobičajeno drugo osiguravalište u HPD-ovom smjeru (osig.). Kratko prepriječiti zaspanu jarugu HPD-ovog smjera do mesta gdje se stup nastavlja. Preko prevjesnog ulaznog dijela na stup i po njemu gore (A_2) 10 m. Nato kratka priječnica 2 m lijevo i dalje ravno gore po strmoj razvedenoj stijeni do police (IV+, A_1) (osig.). S

police lijevo po razvedenoj pukotini i njome dalje koso i gore 30 m do nadsvodene police (IV+), malo desno od prvog osiguravališta u Velebitaškoj kratici HPD-ovog smjera. Po polici desno 10 m pod prevjesnu pukotinu. Po pukotini u prevjesu gore pa preko omanjeg stropa na najizbočeniji trbušasti dio stijene te dalje pukotinom na položeniji teren, do spoja s Varijantom između Dragmanovog i HPD-ovog smjera, odnosno Tonkinom priječnicom (A_2) (osig.). Od osiguravališta 3 m desno po polici do uspravnog razvedenog žlijeba. Po njemu 10 m gore (IV+) na nadsvodenu policu. Policom bez teškoća lijevo 10 m do kuta. Odatle preko omanjeg prevjesa u otvorenu razvedenu vršnu stijenu po kojoj gore i malo desno na rub stijene (IV).

Silaz: Po vršnom grebenu lijevo na vrh Kleka, a dalje po markiranom putu.

Ocjena: A_2 , IV+, visina 190 m. Ostavljeno je desetak klinova za orijentaciju. Za ponavljanje potrebno je ponijeti dosta klinova, osobito dugih i profiliranih.

Napomena: Na polici, na kraju druge dužine kao i u trećoj dužini, po kosoj pukotini do nadsvodene police, našli smo nekoliko starih klinova. Ne znamo tko se i kada ovuda penjao. Može se pretpostaviti da su neki penjači na polici došli ili priječenjem s desna iz Varijante Z-2, ili pak odozdo iz jaruge HPD-ovog smjera po razvedenom obraslim žlijebu koji započinje 20 m lijevo od našeg smjera po stupu, i proteže se koso gore do spomenute police.

Borislav ALERAJ

SMJER DOBRIH DRUGOVA U S. STIJEINI MAJA KEĆE, PROKLETIJE

Prvi penjali Peter i Pavel Podgornik (AO Nova Gorica), Blagota Popović i Dragan Lalović (AO Javorak, Nikšić) 6. 8. 1980.

Pristup kao i za ostale smjerove u toj stijeni.

Opis. Po kamnu koji visočije prelazi u grupu (dobro se vidi s treće livade). Smjer počinje po žlijebini u upadnici kamina i prelazi u žlijebinu ispranu vodom, i ide naprijed prema previšnom mokrom kamenu. Ispod strehe u kamenu vrlo teška priječnica desno. Preko ispranih ploča na dobro stojite (10 m). Odavde 10 m gore do roglja i opet teško priječenje preko glatke ploče u kamen. Po kamenu kroz ispranu žlijebinu i opet kamennom do niše. Kroz kamen i preko previsa u žlijebinu ispranu vodom, koju zatvara uklješteni kamen. Oblići ga po glatkoj plohi s lijeve strane, zatim se prelazi na lakši teren i po njemu do grebena.

Silaz po zapadnom grebenu na vrh Maya e Keće, zatim grebenjskim priječenjem na vrh Maya Bals, a potom u Grbaju za 3 sata.

Ocjena: VI₁, VI₁ (200 m), ostalo III, IV (400 m), ukupno 600 m; trajanje uspona 10 i po sati; za ponavljanje potrebno 15 karabinera i 12 različitih klinova.

Dragan LALOVIĆ

SMJER »BALKAN« U SAVINOM KUKU NA DURMITORU

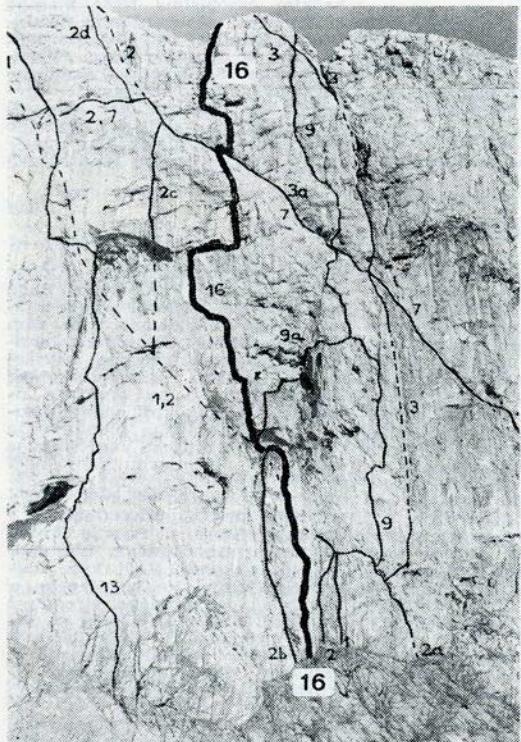
Prvi penjali Blagota Popović i Dragan Lalović 23. 8. 1980.

Pristup od Žabljaka markiranim stazom u Veliku Karlicu, zatim do najisturenjeg dijela stijene Savinog kuka, 2 i pol sata.

Opis. Smjer počinje jasnom žlijebinom koja vodi do malih kleka, odatle l. preko ploča (jako kršljivo) zatim do prevjesnog kamina, te ponovno priječnjem do rbata gdje je mali prevjes. Odatle preko travom obrasle vertikale desno, pa opet vertikalom pravo naprijed. Po izlasku iz vertikale grebenom na vrh.

Ocjena: IV+, detalji V, ulaz i izlaz II i III, visina 280 m, 4 sata. Za ponavljanje je potrebno desetak klinova i karabinera.

Dragan LALOVIĆ

Klek, južna stijena: 1 Cepinaški smjer, 2 HPD-ov, 2a Dragmanova ulazna varijanta HPD-ovog, 2b Velebitaška kratica HPD-ovog, 2c Velebitaška kratica HPD-ovog, 2d Izlazna varijanta HPD-ovog, 3 Dragmanov smjer, 3a Varijanta između Dragmanovog i HPD-ovog, 7 Tonkina priječnica, 9 Zoharov stup, 9a Varijanta »Z-2«, 13 Tajanstveni smjer, 16 Smjer »Kao u dobra staru vremena«

»REZ« U NIKOLINIM STIJENAMA NA TRESKAVICI

Smjer se nalazi u s. strani Nikolinih stijena u dijelu barijere iznad doma »Josip Sigmund«, koji se još označava kao Zavite stijene. Nadmorska visina izlaza je 1892 m.

Prvi penjali Branimir Maltarić i Miodrag Rakić, 21. 9. 1980.

Pristup: Iz doma »Josip Sigmund« do izvora u viali, a odatle kroz bukovu šumu pod stijenu, oko 20 minuta. Ulaz je s lijeve strane izrazitog prevjesnog stupa oko kojeg se stijena lomi.

Opis: Strmin, travom obraslim Žljebom pod prvi stjenoviti skok (II - III). Preko skoka pravo gore do izrazite pukotine u ploči (IV, A₀). Iz gornjeg dijela pukotine prečiti 2 m d. (V) i preko manjeg prevjesa na travnatu policu (A₁). Policom lijevo, pa gore preko malog skoka (III). Travnim Žljebom i kroz kleku do široke police (II - III, 40 m). S police 6-metarskom pukotinom (IV), onda lijevo do strme travnate padine (III+, 40 m). Izlaz je vertikalni Žljeb, mjestimično prevjesan, s krupnim nestabilnim blokovima (IV - V, 30 m).

Ocjena: V, A₀₁/III, visina preko 150 m, dužina preko 200 m, 4 sata. Silaz: Desno kroz kleku do staze koja se kroz Krajačića klanac spušta na Platno jezero i stazu za dom.

Branimir MALTARIĆ

SUNČEV SMJER U JUŽNOJ STIJEINI VOŠCA NA BIOKOVU

Prvi penjao: Durmo Edin (1962), AO »Dilber-Stjepanović«, PD »Tajan«, Zenica; 26. 07. 1979. god. Prvo ponavljanje: Durmo; 28. 07. 1979. god. Smjer vodi kroz veoma široku jarugu, koja je cijelom dužinom vidljiva iz Makarske. Jaruga se proteže lijevo od upadnice vrha Vošac. Pristup. Iz Makarske, preko autoputa, asfaltiranom cestom prema selu Batinić. Nakon 300 m skrenuti d. uskom stazicom kroz vinograde pod stijenu, 20 minuta.

Ulaz i opis. Preko velikog sipara u široku jarugu koja se proteže pravo gore i završava strmim stjenovitim skokom, visokim 10-40 m, koji je zatvara negdje na pola visine samog vrha. Preko ispranih ploča pod skok, gdje se nalazi manja livada s nešto šiblja. Uputiti se u krajnji desni dio skoka i ispeti se preko 10 m visoke stijenc (IV) na terasastim terenom kojim izaći do planinarskog puta.

Silaz: Markiranim putem sici u Makarsku (1 sat), ili se uputiti dalje prema vrhu Vošcu (1421 m) i planinarskom domu (1 sat).

Ocjena: Dužina oko 450 m, vrijeme penjanja 1 sat, težina u jaruzi II s nekoliko detalja III, izlaz preko skoka IV (10 m).

Napomena: Smjer je veoma zanimljiv iz više razloga. Isprane ploče, preko kojih teku potoci nakon kiša, veoma su interesantne za penjanje, s malim brojem rukohvata i nogostupa. Uživanje je po takvom, nešto položenjem terenu, penjati u sportskim patikama bez osiguranja. Na nekoliko mesta jaruga je veoma kršljava, pa treba biti oprezan (detalji III). Onima koji imalo raspolazu penjačkom tehnikom, ovaj pristup vrhu i domu bit će mnogo interesantniji, nego markiranim putem. Pogled na grad i more tokom cijelog uspona je predivan, a veoma su česti susreti s divokozama. Smjer je posvećen nezaboravnom doživljaju zalaska sunca, jer je uspon izvršen u predvečernim satima.

Durmo EDIN

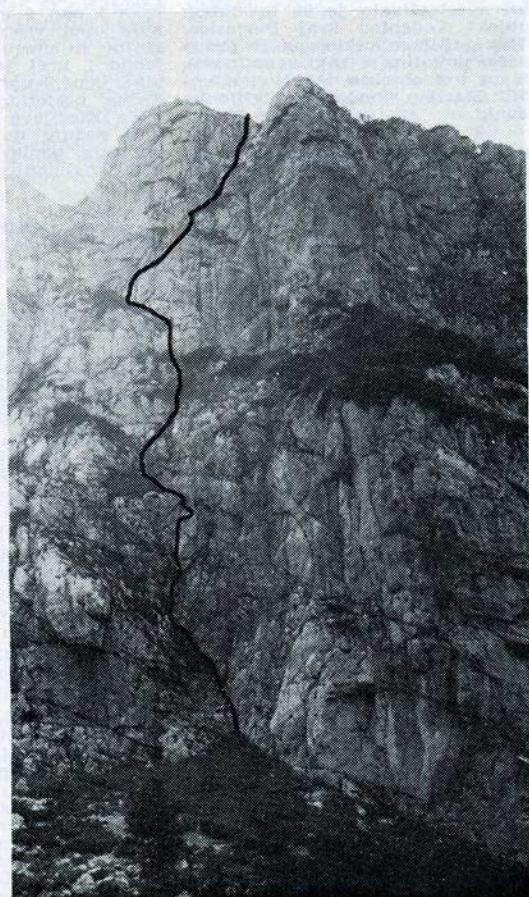
PRAZNIČKI SMJER U DEVEČANSKIM STIJEINAMA NA VLAŠIĆU

Prvi penjali E. Durmo, D. Perić, A. Miljak, E. Drino i E. Duraković, svi AO »Dilber - Stjepanović«, PD »Tajan«, Zenica, 30. XI 1980.

Pristup. Od doma na Devečanima nekoliko minuta na istok do izvora, zatim pravo niz jarugu 100 m do stjenovitog 3-metarskog skoka.

Ulaz i opis. Ulaz je pod skokom, a smjer se proteže kroz lijevu žljebinu preko nekoliko strmijih skokova. Izlaz na rub preko strehe ili desno preko strme padine. Silaz na sjever do puta, putem na zapad do doma, pet minuta.

Ocjena: nagib 40-54° (III), 150 m, 1 sat.

Smjer Rez u Zavitim stijenama na Treskavici
Foto: B. Maltarić

SMJER ZA »4 GEGE« U DEVEČANSKIM STIJEINAMA NA VLAŠIĆU

Prvi penjali Durmo Edin (1962) i Drago Perić (1962), AO »Dilber-Stjepanović«, Zenica 28. 1. 1981.

Pristup. Od doma na Devečanima na istok do pastirske kolibe, odakle d. niz jarugu (oko 500 m od doma). U srednjem dijelu jaruge skrenuti lijevo dolje preko malog grebena i ući u široku jarugu koja je gore zatvorena strmim snježnim i stjenovitim skokovima. Nalazi se u središnjem dijelu Devečanskih stijena.

Opis smjera. Desnom stranom jaruge oko 80 m pravo do suženja od 3-4 m. Kroz suženi kuloar pravo gore 30-ak m pod okomitu stijenu. Prijeći lijevo gore granicom stijene i snijega — rampom oko 20 m, obići stijenu te lijevo gore preko strmog snježnog polja, oko 30 m na vrh, do male kamene glavice.

Silaz. S glavice na sjever na zaravan te lijevo, na zapad, 15 minuta do doma.

Ocjena. Nagib 45-65°, dužina 180 m, 2 sata. Smjer je posvećen Miri, Ireni, Zeljki i Sanji.

Durmo EDIN

Speleologija

• Istraživanje ledenice kod Perjasicice. 28. 12. 1980. jedanaest članova SO PD »Dubovac« iz Karlovca istraživalo je 72 m dubok objekt Ledenicu kraj Perjasicice. Tom prilikom otklesana je jedna uska pukotina i otkriveno novih 17 m tog objekta. Akeju su vodili Marijan Pavlović i Miljenko Zanki. (Mladen Kuka)

• Na dnu Male Kiceljeve jame. Nekoliko puta pisao sam u NP o istraživanjima aktivnog ponora Male Kiceljeve jame kod Skradina. Ovaj objekt su članovi SO PD »Željezničar« uspjeli istražiti do dubine od 260 m.

Otkako je pronađena veza između Velike i Male K. j. koja omogućuje da se spusti u M. K. j. do dubine od 220 m a da se pri tome ne mora spuštaći kroz vodu, organizirali smo jednodnevnu akciju kako bi topografski snimili vezu između ove dvije jame i ujedno istražili usku poplavljenu pukotinu koju nismo mogli istražiti zbog nedostatka odgovaračih gumenih odijela prilikom ekspedicije 1978. Ovoga puta je ekipu sačinjavalo šest speleologa, Juraj Posarić, Zoran Bolonić, Davorin Jergović i Ozren Lukić ekipu za snimanje, te Damir Horvat i Branko Jalžić ekipu za postavljanje užeta. Kako je snimanje načrta zahtijevalo više vremena, Horvat i Jalžić su brzo došprijeli do pukotine koju je trebalo istražiti. U početku, na dužini od oko 15 m, prolaza je moguće samo puzanjem. Pukotina je vrlo uska i kanal jako vijuga. Slijedi strmi i prostrani dio i njime do ulaza u nizak i uzak krov koji je poplavljeno vo-

dom dubine do 30 cm. Dužina rova je oko 40 m, a završava stenicom od 2 m. Dalje se pruža uska i oko 2 m visoka pukotina koja opet vijuga. Na kraju pukotine je sitasti ponor koji je ujedno i kraj jame. Ukupna dubina jame iznosi sada 265 m. Budućim posjetiocima ovog dijela Male Kiceljeve jame želim skrenuti pažnju na opasnost od zatvaranja poplavljene rova i u slijedoj najmanjeg povlaštenja vodo-staja. (B. Jalžić)

• Prvo ponavljanje jame Balinke. Proteklo je oko 15 godina ujakako su se britanski speleolozi spustili na dno 329 m duboke jame Balinke, na Pišteniku u Lici. Ovo istraživanje kao i cijela akcija ostali su speleolozima u sjećanju po spektakularnom načinu silaženja u jamu, upotreboom lifta. Tijekom vikenda 22–24. kolovoza 1980. članovi SO PD »Željezničar« i SO PD »Zagreb« — Matice spustili su se na dno jame Balinke samo pomoću užeta. U jamu su se spustili u parovima Boris Lepan i Branko Jalžić, a potom Svetjel Hudec i Damir Horvat. Otkrili su da dubina jame ne odgovara onoj dubini koju su objavili britanski speleolozi (329 m), nego otprilike između 260 i 300 m. Samu vertikalnu, čiju dubinu iznosi oko 210 m, Britanci su dobro izmjerili, jer su se savladali upotreboom užeta od 200 m. Pogreška je očito nastala pri mjerjenju velike kosine u donjem dijelu jame. Bit će potrebno da se ponovo obavi topografsko snimanje donjeg dijela jame Balinke. (J. Balžić)

• Preronjeni sifoni u spilji na Bistracu. U okviru istraživačkih akcija 1979. godine speleolozi PD Zagreb — Matica otkrili su naizgled neuglednu polupsilju na rječici Bistracu, no prokapanjem prolaza otvorila se omanja spilja ukupne dužine kanala 60 metara i sa sifonskim jezerom. Toliko je bilo otkriveno prilikom prvog posjeta, iste godine, donesenje je oprema za ronjenje te je Bojan Floriani preronio mali sifon. Zbog nedostatka opreme istraživanje nije nastavio. U jesen 1980. ponovno su istraživala dva ronjoca (Vitomir Pušovski i Bojan Floriani). Nakon ponovnog preranjanja malog sifona, preronjen je i drugi sifon dužine 15 metara. Iza toga sifona nalazi se dvorana duga 20 metara i zatim se sifon nastavlja. U slijedećim istraživanjima pokušat će se savladati i treća sifonska prepreka. (Bojan Floriani)

• Spasavanje iz speleoloških objekata. 13. i 14. prosinca u planinarskom domu »Runolist« na Medvednici održano je u organizaciji Komisije za speleologiju PSH, Savjetovanje o spasavanju iz speleoloških objekata. Savjetovanju su prisustvovali planinari speleolozi iz SRH, SR BiH i SR Makedonije. Osnovna tema je bila samospasavanje iz speleoloških objekata opremom koja se koristi prilikom speleoloških istraživanja. Osim tog analizirane su karakteristične nesreće u speleološkim objektima te razmatrani principi sigurnosti kako bi se sruječile nesreće. Noviteti iz spasavanja demonstrirani su i praktički u špilji Veterinci. (N. A.)

Publicistika

• »Kroz Samoborsko gorje«, vodič i dnevnik Kružnog planinarskog puta, 3. dopunjeno izdanje, Izdavač PD »Japetić«, Samobor 1981, naklada 3000, format 10×14 cm, 33 stranice, broširano, plastične korice, četverobojna geografska karta 1:50.000, formata 33×25 cm, cijena 50 dinara. Tekst: opis puta Zdenko Kristijan, kulturno-povijesni podaci Ivica Sudnik, kartu pripremio Z. Kristijan, a načrtao Đuro Tišljić. Cijenjena da je drugo izdanje ovog vodiča iz 1979. u nakladi od 2500 primjeraka rasprodano već za godinu dana, jasno govorii o korisnosti ove male publikacije za posjetioce Samoborskog gorja. Budući da Kružni planinarski put obuhvaća sve najljepše i najvrednije u Samoborskem gorju, opis tog puta je ujedno i vodič po tom gorju. Novo izdanje dopunjeno je s nekoliko noviteta i, što je osobito vrijedno, novom vrlo dobrom geografskom kartom u 4 boje. Ova karta sama vrijedi cijenu knjižice. (Z. P.)

• Promocija knjige »Ravna gora«. U srijedu 19. studenog u Varaždinu je u organizaciji PD »Ravna gora« održana planinarska kulturna svečanost. Povod za ovu svečanost bila je promocija knjige o Društву i o planini Ravnoj gori, koju su napisali varażdinski planinari Tomislav Duric i Zlatko Smerke. Osim prikaza knjige, dan je i prikaz rada Društva na izdavačkoj djelatnosti (ovo je sema knjiga u izdanju Društva), te prikaz Ravne gore putem dijapozičiva. Knjiga se može nabaviti kod izdavača. (N. A.)

• »30 godina PSD Kukavica, 1948-1978«. PSD »Kukavica« u Leskovcu, SR Srbija, objavilo je u povodu svoje 30-godišnjice zbornik od 175 stranica, koji je uредio Dragomir Milosavljević. Ovo vrlo aktivno društvo nastavilo je rad koji je započelo prvo planinarsko društvo još 1936. U posebnim poglavljima obrađeno je predratno razdoblje, obnavljanje rada poslije rata, razdoblje do 1978., te predrat-

no i poslijeratno skijanje. Knjiga je bogato ilustrirana. Naručuje se kod PSD »Kukavica«, Leskovac, dom »Partizan«, uz uplatu od 30 dinara.

• Sime Balen: Izgubljeni na Velebitu. Biblioteka »Modra lasta«, Školska knjiga, Zagreb 1980, 111 stranica, format 22×24 cm, 30 fotografija, 20 crteža, 1 geografska skica, kartonski uvez, cijena 100 dinara. Autor, koji je našim čitaocima poznat po lijepim velebitskim putopisima, u ovoj je knjižici opisao lutanje trojice dječaka koji su zašli s Premužićeve staze u velebitsko bespuće. Kao dobar poznavalač Velebita iskoristio je fabulu, dakako, sa sretnim svršetkom, da nam dočaraju neke tajnovite zakutke ove planine i karakter njezinih stanovnika, predstavljenih po dvojici mlađih pastira. Lako i ujedno poučno štivo koji će svaki planinar rado dati svom djetetu u ruke, a i sam će ga rado pročitati. (Z. P.)

• **Tradicionalna novogodišnja sjednica PSH.** Neposredno pred Novu godinu održana je u Zagrebu tradicionalna sjednica PSH i PS Zagreb, kojoj su prisustvovali članovi predsjedništva PSH i PSZ i ostalih organa oba saveza te predstavnici zagrebačkih planinarskih društava. Podnesele su informacije o radu u protekloj godini, uručena priznanja zaslužnim pojedinicima, te podijeljene počasne značke prvim prolaznicima transverzale Zagreb-Ljubljana. Predsjednik PSH uputio je na kraju čestitku svim planinarima i planinarskim društvima s najboljim željama u nastupajućoj godini. (N. A.)

• **Redoviti zimski tečaj GSS PSH** održan je na Platku od 6. do 13. prosinca. Tečaju su prisustvovali pripravnici iz stanica GSS Zagreb, Split, Rijeka, Dalmatice, Tršće, Zadar i Karlovac, njih ukupno 32. Kroz teoretsku i praktičnu nastavu sudionici su uz veliko zalaganje i prave zimske uvjete savladali predviđeni program. Svi su imali prilike sudjelovati i u akciji spasavanja osoba iz zametenih vozila koja su u toku prethodnog vikenda ostala području Platka. (N. A.)

• **Markacija na Crnopac u Velebitu.** Planinari Gospića markirali su stazu, od tunela na Prezidu od ceste Gračac-Obrovac, kojom se za dvije i pol ure lagano stiže na vrh Crnopca (1404 m). Markacija počinje na oko 200 m prije tunela na liječkoj strani odvajajući se u lijevo. Prolazeći pored pastirskog pojilišta (bunari) ubrzo ulazi u šumovit predio kroz koji vodi dobro utrtom pastirske stazom oko 40 min prolazeći pored nekoliko obradivih lijepe dolinica što se još i danas koriste za uzgoj kupusa i krompira (koriste ih Veselinovići iz Golubića - jug Bukovice). Nakon jedne ure hoda markacija vodi izlazeći iz šumovitog dijela južnim golinim dijelom kamenjara i dolazi do pastirskog stana Rade Veselinovića čija stada još i sada ovde ljetuju. Tu pored stana u ovećoj litici se nalazi kamenica s pitkom vodom, a malo lijevo prema sjevero-zapadu je oveća snježnjača s vječitim snijegom koji se može koristiti za topnjenicu. Markacija vodi od stana strmo kroz kamenjar izlazeći preko jednog prijevoja, od kuda je vidljiv vrh Crnopca. Od ovog prijevoja dobro treba paziti na markacije jer vode kroz neprohodan teren, ali se njome najlakše može doći na sam vrh do betonske piramide označene imenom vrha i visinom. Ubuduće će biti obradivana na kritičnim mjestima staza i postavljena kutija sa žigom vrha koji je već izrađen. (Perica Korića)

• **Osnovna planinarska sekacija »Elektroprimorje« Rijeka.** Pred tri desetak članova kolektiva predsjednik PD »Kamenjak« održao je

kratko predavanje o sadržajima planinarstva i o aktivnostima koje se u okviru planinarskih društava pripremaju. Također je prikazana serija dijapoživota o ljetnjim i zimskim aktivnostima u planinama. U rukovodstvo sekcije su izabrani za predsjednika Marijan Reiner i za tajnika Nataša Klarin. Sekcija je djelovali pri PD »Kamenjak« ali je sačinjavaju i oni članovi kolektiva »Elektroprimorje« koji već jesu ili koji će naknadno stupiti i nekom drugom od 5 planinarskih društava na Rijeci. Osnivačkoj sekciji u R. O. »Elektroprimorje« prisustvovalo je i sekretar općinske konferencije SSRNH Darko Antunović. (V. S.)

• **Stanica GSS Karlovac.** Osnovana je 11. stanica GSS u Hrvatskoj, stanica GSS Karlovac. Osnivački sastanak održan je 19. 06. 1980. u planinarskom domu Kalvarija. Sastanku je prisustvovao predsjednik komisije za GSS PSH dr Borislav Alejarić i 8 budućih članova stanice: Dubravko Butala, Mladen Dijačić, Vlado Furač, Mladen Kuka, Marijan Pavlović, Danko Resanović, Mladen Strukan i Dražen Tropčić – svi članovi PD »Dubrovac«. Za pročelnika stanice izabran je Dubravko Butala, blagajnik Danko Resanović i za oružara Vlado Furač. (Mladen Kuka)

• **Skupština SO PD »Dubovac«** održana je 14. 12. 1980. uz prisustvo 30 članova. Rad odsjeka je bio bogat i raznolik. Ukupno je bilo 28 izlazaka na teren, od čega 15 posjeta spiljama, 8 istraživačkih akcija, 2 rekognosciranja terena i 1 vježba. Održana su i 4 predavanja sa speleoloških akcija za članove društva. Jedan član odsjeka polazio je ispit za naslov speleologa. Članovi odsjeka sudjelovali su u radnim akcijama na proširenju doma Vodice i pomogli pri osnivanju stanice GSS (svi članovi stanice su i članovi SO-A). Nakon razrješnice starom rukovodstvu (Vlado Furač, pročelnik, Gordana Grčić, tajnik i Mladen Kuka – arhivar), izabранo je novo rukovodstvo: Miljenko Zanki, pročelnik, Biljana Bekić, tajnik i Vlado Furač, oružar. Zanimljivo je da je novoizabrani pročelnik tek 18 godina a da mu je ovo već drugi mandat. Najveći broj akcija imali su Vlado Furač, Jura Stefančić i Mladen Kuka. Najvažnija akcija u 1981. trebala bi biti održavanje speleološke škole. (M. Kuka)

• **Škola za vodiče u Nepalu.** Nakon dvije godine gradnje 13. studenog otvorena je u dolini Marsjandi u Nepalu škola za vodiče čiju gradnju su finansirali Jugoslavenski fond solidarnosti s nesvrstanim zemljama i Savezni zavod za međunarodnu, tehničku, naučnu i kulturnu suradnju. Otvorenu školu prisustvovali su najviši predstavnici nepalske vlade, jugoslavenski ambasador u Indiji, delegat Međunarodnog planinarskog saveza i Aleš Kunaver kao predstavnik PS Jugoslavije, koji je i inače bio glavni nosilac gradnje

škole. Csim za održavanje tečajeva za nepalske vodiče, škola će služiti i u ostale planinarske i turističke svrhe. (N. A.)

• **PD »Đakovo«** je 17. siječnja održalo Drugu godišnju skupštinu. Skupštini su prisustvovali i predstavnici SSO Đakovo, delegat PD »Jakovac« iz Osijeka, te predstavnik Radio kluba pri Srednjoskošolskom centru u Đakovu. Prijavljen je program rada za ovu godinu, pa među ostalim izletima treba istaknuti nekoliko visokogorskih. Članarina je dobila dodatak, ekspediciski dinar. Izvršni odbor je proširen tako da sada broji 9 članova. Izvršno tijelo Društva čine Lidija Horvat, Davorka Tomić, Željka Bašić, Zdenko Mišić, Davor Herster, Miro Lay, Dubravko Ferger, Viktor Bassi i Zoran Stipanac. Društvo ove godine u lipnju organizira Slet planinara Slavonije. Organizacija je prihvaćena na prijedlog Planinarskog odbora Slavonije, što je svakako veliko povjerenje ovom mladom društvu. Usvojen je i prijedlog da se organizira Mala planinarska škola. Na prvom sastanku novog Izvršnog odbora izabran je i novi predsjedavajući. Povjerenje je učinjeno D. Fergeru, dok je njegov zamjenik V. Bassi. Dužnost tajnika obavljaju D. Tomić, a blagajnika L. Horvat. PD »Đakovo« ide ove godine u ljeto na najviši vrh Afrike, Kilimanjaro, 5895 m. Ekspediciju će činiti desetak planinara, jedan radio amater i jedan snimatelj. Ovim putem želimo obavijestiti sve planinare i gradane da je društvo izdalo seriju značaka (4 komada) ovalnog oblike s likom Kilimanjara i natpisom: PD »Đakovo«, Kilimanjaro '81. Značke se mogu naručiti na adresu: Davor Herster, Moše Fijade 9, 51400 Đakovo. Treba poslati 20 dinara za pojedini značak i 5 dinara za poštarinu. Jedno molimo sve planinare da nemam pogonu prilogom od 120 dinara, a za uvrat Šaljemo razglednicu s Kilimanjara. Priloge slati na žiro račun 33640-678-7748, za PD »Đakovo« (M. Lay)

• **Stanje u nekim domovima u BiH.** Zahvaljujući velikim dijelom naporima mladih planinara, kvalitetno se adaptira dom na Bijelim vodama i na Ljubini (Prenj). Izgrađen je divan objekt na Stupnju između Trebevića i Jahorine (stari je načinost izgorio). Mladi su vrlo kvalitetno adaptirali dom na Stanarima na Bjelašnici unijevisi sadržaja i topline u nekoliko prostorija. U odličnom su stanju domovi na Sitniku, Savinici, Hranišavi, Igmanu, Perunu itd. Neki objekti čekaju na temeljitu obnovu, npr. Jezerce na Prenju. (Gašpar Leopold)

• **Zatvoreno je sklonište na Ivinim vodicama iznad Velike Paklenice u Južnom Velebitu** zbog nastalih oštećenja i nužnih popravaka. Na to se osobito upozoravaju posjetiocima Velebitskog planinarskog puta kako ne bi planirali nocenje u tom objektu. On je sada u neupotrebljivom stanju i vlažan.

• Izložba planinarskih slika u Zadru, PD »Paklenica« iz Zadra organiziralo je izložbu slika i skulptura pod nazivom »Iz naših planina« u Gradskoj loži, a trajala je od 29. prosinca 1980. do 10. siječnja 1981. Ostvarena je sredstvima PD »Paklenica« i SIZ-e za kulturu općine Zadar. U prisutnosti predsjednika Skupštine općine Zadar dr. Ivice Maštruka i njegovog zamjenika Nikole Lukačevića, te brojnih drugih društveno-političkih, kulturnih i javnih radnika grada Zadra i okolnih mjesta, Izložbu je otvorio Neven Barbaroša, član predsjedništva OK SSRNH, Zadar. Na izložbi se predstavilo 13 autora likovnih umjetnika i radnika amatera, pretežno članova PD »Paklenica«, sa 45 eksponata. Izlagali su: Cata-Dujšin Ribar, Doroteja Milović, Eva Lapena, Bratislava Cubrić, Anita Tomljanović, Nevenka Benini, Duško Benini, Tomislav Cerina, Andelo Grgurev, Slobodan Mitić, Slavko Tomerlin mladi, Ivan Tomljanović i Zdravko Tršelj.

Ova Izložba ostvarena je u nastojanju, da pokaže da PD »Paklenica« gaji i onu drugu — kulturnu dimenziju koja nije vezana samo za korištenje prirode i očuvanje prirodnih ljepota, nego i u poticanju oblikovnog stvaralaštva nadahnutog u neposrednom dodiru s prirodom. Izložba je bila posvećena 40-godišnjici ustanka i socijalističke revolucije naše zemlje. Posjetilo ju je oko 1000 gradana, što govori o njenom kvalitetu i korisnosti. (D. P.)

• Izložba Zlatka Smerke. Poznat planinarski pisac, alpinist i orijentacijski vođar, Zlatko Smerc iz Vidovca kod Varaždina, u posljednjih nekoliko mjeseci je priredio još dvije samostalne izložbe svojih planinarskih fotografija. Petu samostalnu izložbu pod naslovom »Oblici, stijene, drvo, snijeg« održao je 10-20. 11. 1980. u Izložbenom salonu Cradske knjižnice u Varaždinu, a šestu samostalnu izložbu pod istim naslovom 4-11. 2. 1981. u Centru za kulturu Narodnog sveučilišta Ludbreg. Za obje izložbe tiskana je ukusna pozivnica s reprodukcijama njegovih fotografija. Na otvorenju posljednje izložbe prikazivao je i kolor dijapoziće. (Z. P.)

• 21. sastanak PTT planinara Hrvatske. Uz prisustvo 550 sudionika iz Zagreba, Beograda, Niša, Skoplja, N. Sada, Zenice, Tuzle, Brčkog, Celja, Maribora, Ljubljane, Rijeke, Splita, Varaždina, Osijeka, Makarske, Dubrovnika, Križevaca, Bjelovara, Siska i Karlovca održao je preko Dana republike u Lovranu 21. sastanak planinara PTT Hrvatske, koji se pretvorio u sastanak

planinara PTT Jugoslavije. Organizator je bio PD PTT »Slijeme« iz Zagreba, a ovaj sastanak bila je zaključna priredba u okviru proslave 30. obljetnice Društva. Sastanku su prisustvovali i brojni predstavnici društveno-političkih i radnih organizacija. Uz planinarski dio programa, koji je obuhvatio posjet Učki, priređeno je i nekoliko izleta radi upoznavanja Istrre, te orientacijsko natjecanje u kojem su najviše uspjeha imali članovi društva organizatora. Priređen je i bogat kulturno umjetnički program kojeg su izveli članovi kulturno umjetničkog društva, dobrovoljnog vatrogasnog društva iz Opatije i učenici iz Lovrana. Dogovoren je da organizator idućeg sastanka bude PD PTT »Marjan« iz Splita. (N. A.)

• Osnovano PD »Novi Zagreb«. Pjesmom »Hajd s nama u planinare« koju je izveo zbor Osnovne škole »Gustav Krklec« iz Travna, započela je Osnivačka skupština novog planinarskog društva »Novi Zagreb«, koja je održana 17. prosinca u dvorani Gradevinskog obrazovnog centra. U prisutnosti stotinjak planinara, te predstavnika PSH, PSZ, SFK Novi Zagreb i Mjesne zajednice osnovano je prvo planinarsko društvo na području Novog Zagreba, inače 101. u SRH. Članovi inicijativnog odbora pripremili su obiman program rada u idućoj godini, s tim da će redovit rad započeti 15. siječnja 1981. u 18 sati u prostorijama Automoto društva Siget. (N. A.)

• Razgovor o planinarskim objektima. U Vijeću Saveza sindikata BiH vodenu su nedavno razgovori s predstvincima PS BiH, u kojima su učestvovali: Alija Alić, sekretar Predsjedništva Vijeća saveza sindikata BiH, Stjepanović Špašoje, predsjednik PS BiH, Pavličević Danilo, sekretar, i Gašpar Leopold, predsjednik komisije za objekte. Posebna pažnja bila je posvećena stanju i problemima planinarskih objekata na području BiH, odnosno nastojanjima i mogućnostima planinarske organizacije da se ovi objekti dovedu u što ispravnije stanje. Organi Saveza sindikata svojom akcijom, prvenstveno u organizacijama udruženog rada, kako je rečeno u razgovoru, utičači povoljno na zauzimanje stavova za osnivanje planinarskih društava i aktivu u organizacijama udruženog rada, dajući i na taj način podršku dosadašnjem radu i rezultatima PS BiH. Ovo je lijep gest Vijeća sindikata i saradnja s planinarkama trebalo bi da se nastavi i buduće.

(Stanoje Jovanović) Vogošća, 28. 1. 1981

• PD »Bilo« iz Koprivnice i PD »Cusine« iz Jajca su ostvarili brojne međudruštvene suradnje. Članovi »Bila«, njih dvadesetak, u septembru 1980. godine obišli su transverzalu »AVNOJ-ZAVNOBIH«, a za vrijeme novembarskih praznika tri člana »Cusine« bili su gosti koprivničkih planinara i tom prilikom obišli »Koprivnički planinarski put«. Suradnja ova dva društva se ostvaruje i preko »Bilogorskog planinara«, u kome se redovno susreću članici planinara iz Jajca. Svakom novoizlošem broju jajački planinari se raduju kao svom listu i prisutan je u društvenim prostorijama. (S. Kliko)

• U povodu 4. godišnjice smrti Đžemala Bijedića, planinari Bosne i Hercegovine, njih preko pet stotina, 18. siječnja 1981. posjetilo je mjesto pogibije ovog istaknutog revolucionara na Inač-planini. Na spomen-ploču položeni su vijenci PS BiH, delegacije Univerziteta »Đžemal Bijedić« iz Mostara i planinarskih društava. (O svjetlom liku, dragom drugu i planinaru Đemi, govorila je Jelena Komšić, predsjednik Opštinske konferencije SSRN Kreševo. (S. Kliko)

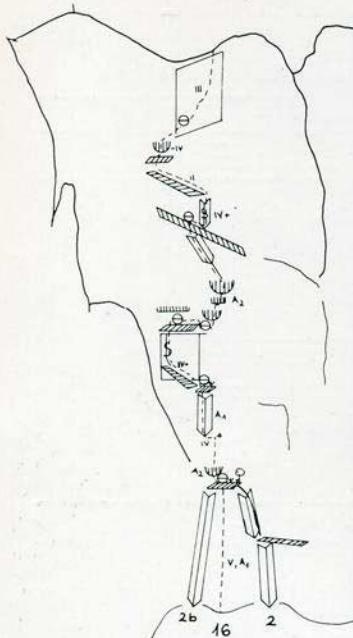
• Prelo na Cusinama. Tradicionalno, svake druge subote u decembru, u planinarskom domu na Cusinama se održava planinarski susret (prelo) planinarskih društava »Vlašić« iz Travnika i »Cusine« iz Jajca. Tako je bilo i u 1980. godini. Na tim susretima se obave dogovori o novim zajedničkim akcijama, izmjenjuju se iskustva i mišljenja. Primjer za ugled. Dobro bi bilo da više društava uspostavi ovakvu suradnju. Uzvratna posjeta je također tradicionalna, druga subota u junu mjesecu — »Dečanje na Vlašiću. (S. Kliko)

• Vlašićka regija. U novembru 1980. godine u Donjem Vakufu je održan sastanak planinarskih društava Vlašićke regije na kome je razgovarano o problemima vezanim za organizaciju grupnog obilaska transverzale »Mladost« koja je u sklopu planinarsko-partizanskog puta »Bratstvo-Jedinstvo«, a koju održava Vlašićka regija. Na sastanku je bilo govora o slaboj pretplaćenosti planinara iz ovog regiona na »Naše planine« i još manjoj zastupljenosti suradnika u listu. Mnogi su taj problem tumačili nerедovitim primjekom pojedinih brojeva. Možda i jeste to razlog da se mali broj odlučuje na čitanje i suradnju u NP. (S. Kliko)

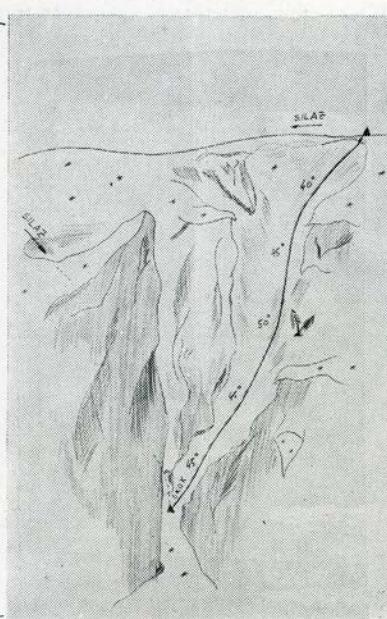
KAKO POSLATI PRETPLATU ZA »NAŠE PLANINE«

Budući da je već gotovo polovina čitalaca poslala pretplatu za 1981., ne prilažemo časopisu uobičajenu uplatnicu, nego molimo one koji pretplatu još nisu poslali, da uplate 200 dinara »Općom uplatnicom« koju mogu dobiti na svakoj pošti. U rubriku Korisnik valja upisati: Planinarski savez Hrvatske, Zagreb, Kozarčeva 22. Svrha dozvane: NP 1981. Broj računa: 30102-678-5535. U rubriku »Uplatio je« upišite čitku adresu i svoje ime. Veliko planinarsko hvala!

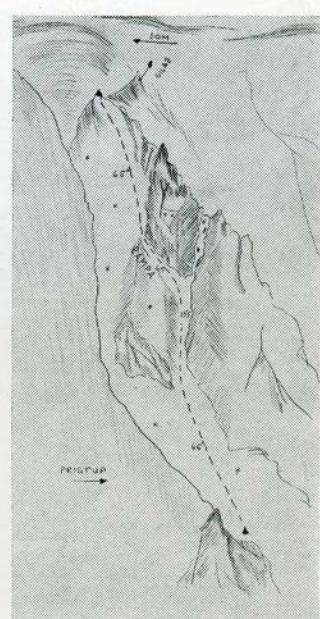
Sematski prikazi penjačkih smjerova (uz opise na str. 44 i 45)

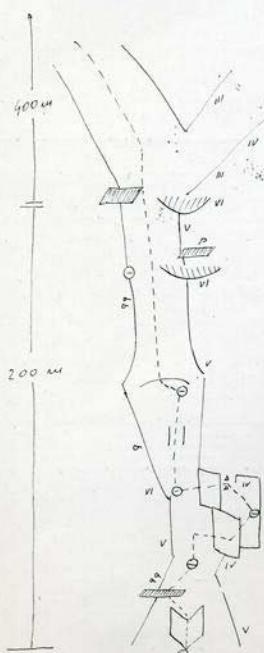
Smjer »Kao u stara dobra vremena« u južnoj stjeni Kleka

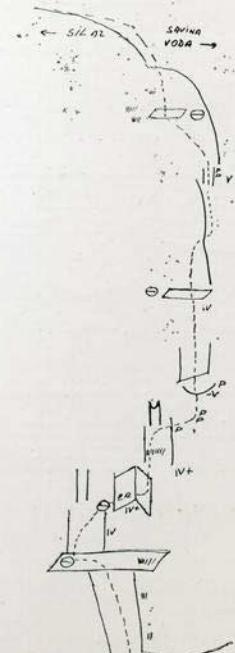
Praznički smjer u Devečanskim Stijenama na Vlašiću

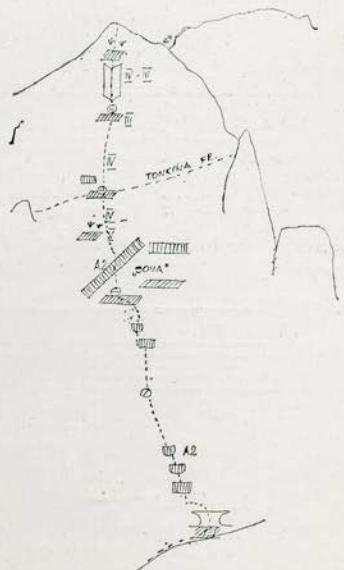
Smjer za »4 GeGe« u Devečanskim stijenama na Vlašiću

Smjer dobrih drugara u sjevernoj stjeni Majke Keče u Prokletijama

Smjer »Balkan« u Savinom kuku na Durmitoru

Tridesetogodišnji smjer (opis u NP 11—12, 1980. str. 290)

JEDNOM SAM IMAO LJUBAVI DVije

Riječi: Zlatko Čorak i Branimir Špoljarić

Glazba: Branimir Špoljarić

Jednom sam ima - o lju - ba - vi dvije pla - ni - ne, plani - ne i
on - da si od me - ne o - ti - šla Ti i

Te - be A o - sta - le su sa - mo te pla - ni - ne. Pla -

Refrain

ni - ne, pla - ni - ne su naj - lje - pši kraj za me ste raj
ni - ne, pla - ni - ne i pla - nin - ski kraj.

naj - lje - pši kraj. Pla - Vedrom sr - cu pje - va - ju pla - ni - ne. i sunca

C7

sjaj, i sunca sjaj, je uvi - jek taj, je uvi jek taj, što lje pšim či - ni pla - ninski
maj, za me će maj, ze - malj - ski raj, zemaljski raj za uvi jek

F

kraj, za me će bi - ti pla - nin - ski kraj.

2.) Ja lutam po njima ne nalazim sebe
izgubljen sam ja i planine.
I živim u nadi da jednom ćeš Ti
poći sa mnom opet u planine.

3.) Zar ne vidiš bol u srcu planina
Sad one sa mnom tuguju za Tobom
A lišće još šušti i plaku u zoru
od suza su vlažne planine.

Ref: Planine, planine

Planine, planine